

LATVIJAS UNIVERSITĀTE VĒSTURES UN FILOZOFIJAS FAKULTĀTE
VĒSTURES UN ARHEOLOĢIJAS NODAĻA

Vēstures maģistra studiju programmas

2. kursa students

Pauls Maurers-Maurats

Stud. apl. Nr. pm17056

Rīgas garnizona kājnieku daļas 1921. – 1934. gadā:

5.Cēsu kājnieku pulks

Maģistra darbs

Darba zinātniskais vadītājs:
prof. Dr. hist. Ēriks Jēkabsons

Rīga 2019

ANOTĀCIJA

Darbā tiek veikta Latvijas armijas 5.Cēsu kājnieku pulka darbības analīze laikā no aktīvās kara darbības noslēguma Latvijas teritorijā (Neatkarības kara) līdz 1934.gadam. Maģistra darba mērķis ir analizēt Latvijas armijas kājnieku vienību militāro darbību (apmācības, nodrošinājuma, bruņojuma u. c.) galvenos virzienus, kā piemēru izmantojot vienu no 12 armijas kājnieku pulkiem, Rīgas garnizonā ietilpstošo 5.Cēsu kājnieku pulku. Darbs ir strukturizēts tematiski. Kā pamatojums tam ir tas, ka pētāmais temats ir viegli sadalāms vairākos posmos, katrs no šiem posmiem ir aprakstīts secīgi, lai būtu viegli uztverama kopējā situācija starpkaru periodā. 5.Cēsu k. p. bija savam laikam moderna armijas vienība, kura saskārās ar līdzīgām problēmām kā citi k. p. Karavīri lielāko daļu sava dienesta laika pavadīja pildot sarga pienākumus, kas ir saistīts ar 5.Cēsu k. p. atrašanās vietu.

Atslēgvārdi: Latvijas armija, 2.Vidzemes divīzija, 5.Cēsu kājnieku pulks, Rīgas garnizons.

ANNOTATION

The paper presents an analysis of the activities of the Latvian Army 5th Cēsis Infantry Regiment, between the War of Independence and year 1934. The aim of the paper is to analyse the main aspects of the operation (training, provisions, armament, etc.) of Latvian army infantry regiments through the example of the 5th Cēsis Infantry Regiment which was one of twelve Latvian army infantry regiments and was based in the Riga Garrison. The paper is structured thematically, as the subject of research can be easily divided in several phases each of which has been outlined consecutively in order to provide a clear overview of the situation in between the wars. 5th Cēsis Infantry Regiment was at the time a modern army unit, facing problems similar to those of other infantry regiments. For the major part of their service the soldiers were on duty as a guard which is due to location of 5th Cēsis Infantry Regiment.

Keywords: Latvian Army, 2nd Vidzeme Division, 5th Cēsis Infantry Regiment, Riga Garrison.

Saturs

ANOTĀCIJA	2
ANNOTATION	3
Apzīmējumu saraksts	6
Ievads	7
Avotu un literatūras apskats.....	11
1.Latvijas armija no 1919.gada līdz 1934.gadam	16
1.1. Latvijas armijas veidošanās; Neatkarības karš	16
1.2. Vispārējā situācija Latvijas armijā no 1921. līdz 1934. gadam	17
1.3. 5.Cēsu kājnieku pulka darbība 1919. – 1921. g.....	20
2.Latvijas armijas kājnieku daļas un Rīgas garnizons no 1921. līdz 1934. gadam.....	25
2.1.Latvijas armijas kājnieku pulki no 1921. līdz 1934. gadam	25
2.2. Rīgas garnizons, struktūra un uzdevumi	33
3. 5.Cēsu kājnieku pulka struktūra, izvietojums un štābs	37
3.1.Struktūra un dienesti	37
3.2. Štāba darbības principi.....	40
3.3. Izvietojums.....	42
3.4.Pulka rīcība iekšēja valsts apdraudējuma gadījumā.....	46
4.Ar 5.Cēsu kājnieku pulku pamatdarbību saistītie jautājumu bloki	51
4.1.Personālsastāvs, virsnieku un instruktoru sastāvs.....	51
4.2.Kolektīvā apmācība	57
4.3.Apgāde un nodrošinājums.....	67
5. Dienesta gaita 5.Cēsu kājnieku pulkā: galvenie elementi.....	74
5.1.Garnizona dienests	74
5.2. Sadzīve.....	78
5.3. Nozīmīgākie pulka pasākumi.....	83
5.4. Dienesta pārkāpumi	84

Secinājumi.....	89
Izmantotā literatūra un avoti	94
PIELIKUMI	101
Pielikums Nr. 1. Latvijas armijas darbību regulējošie normatīvie akti.....	102
Pielikums Nr. 2. 1928. g. 5.Cēsu kājnieku pulkā iesaukto karavīru skaits pēc nacionalitātēm	103
Pielikums Nr. 3. 1928. g. 5.Cēsu kājnieku pulkā iesaukto karavīru skaits pēc to reliģiskās piederības.....	104
Pielikums Nr. 4. 1928. g. 5.Cēsu kājnieku pulkā iesaukto karavīru skaits pēc to izglītības līmeņa.....	105
Pielikums Nr. 5. 1928. g. 5.Cēsu kājnieku pulkā iesaukto karavīru skaits proporcionāli pa reģioniem.....	106
Pielikums Nr. 6. 5.Cēsu kājnieku pulka izvietojuma plāns	107
Pielikums Nr. 7. 1925. g. atklātais pieminekļis kritušajiem 5.Cēsu kājnieku pulka karavīriem Neatkarības karā	108
Pielikums Nr. 8. Kājnieku pulka struktūra.....	109
Pielikums Nr. 9. Kājnieku pulka bataljona struktūra.....	110
Pielikums Nr. 10. Pulka štāba amatpersonas un to amatu apraksti.....	111
Pielikums Nr. 11. Kājnieku pulka rotas struktūra.....	112

Apzīmējumu saraksts

apr.- apraksts

atb. red. – atbildīgais redaktors

dkar.- dižkarareivis

div. - divīzija

f.- fonds

g. - gads

k. p. – kājnieku pulks

kpt. - kapteinis

km. - kilometri

ģen.- ģen.

kar. – kareivis

kpr. - kaprālis

l.- lieta

lp.- lapa

lpp.- lappuse

lt. - leitnants

LNA LVVA – Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs

Nr.- numurs

plkst. - pulksten

plkv. - pulkvedis

plt. - pulkvedis- leitnants

srž. – seržants

t.s. – tā sauktais

vlt.- virsleitnants

vsrž. - virsseržants

Ievads

Pirmā pasaules kara izskaņā Latvijas teritorijā norisinājās Neatkarības karš, kas ir nozīmīgs Latvijas vēstures posms, kura laikā ilgstošu militāru un politisku konfliktu rezultātā tika izcīnīta Latvijas Republikas neatkarība. Neatkarības kara kauju laikā veidoja Latvijas armiju, sākot no tās pašiem pamatiem. Notikumu norisē būtiskāko lomu ieņēma Latvijas armija, kura veica militārās operācijas teritoriju atbrīvošanai no svešām varām. Latvijas armija starpkaru periodā bija Latvijas valsts militārās aizsardzības sistēmas pamats, kas sargāja Latvijas valsts suverenitāti un teritoriālo nedalāmību.

Neatkarības karš ilga vairāk nekā divus gadus – no 1918. gada 18.novembra jeb Latvijas Republikas proklamēšanas līdz 1920. gada 11.augustam – Padomju Krievijas un Latvijas miera līguma slēgšanai. Karam noslēdzoties, Latvijas armijas vienības pārgāja miera laika režīmā un turpināja darbu pie savu kaujas spēju uzlabošanas visā starpkaru periodā.

Sākot ar 1919.gada 10.jūliju – dienas, kad ir izveidota vienota Latvijas armija, tā sastāvēja no četrām div. – 1. Kurzemes kājnieku div., 2.Vidzemes kājnieku div., 3. Latgales kājnieku div. un 4. Zemgales kājnieku div. Savukārt katru div. veidoja 3 kājnieku pulki un 1 artilērijas pulks. Viens no šiem k. p. bija arī 5.Cēsu k. p. Tas bija pulks, kurš tika izveidots no 2. Cēsu k. p., Rezerves bataljona un 1.Valmieras kājnieku bataljona rezerves rotas. Pulka karavīri bija cīnījušies gan Cēsu kaujās, gan vēlāk arī pret plkv. Pāvela Bermonta – Avalova karaspēku un Sarkano armiju Latgales atbrīvošanā. Armijas aprindās pulks tika uzskatīts par vienu no kauju pieredzes bagātākajiem pulkiem Latvijas armijā.

Starpkaru periods ir viens no svarīgākajiem 20.gadsimta posmiem Latvijas vēsturē, valsts robežu nostiprināšana un valsts aizsardzības spēju stiprināšana. Tieši armija, ņemot vērā tās disciplinētību un lielo cilvēku resursu, ieņēma nozīmīgu lomu šo procesu norisē. Par spīti tam, ka starpkaru periods ir notikumiem bagāts un nozīmīgs vēstures posms, tas joprojām ir nepietiekami pētīts, it īpaši armijas pulku līmenī. Ar konkrētu karaspēka daļas piemēru, kāds šajā gadījumā ir 5.Cēsu k. p., kurš bija viens no 16 Latvijas armijas pulkiem, ir iespējams pētīt situāciju Latvijas armijā starpkaru periodā, izprast kājnieku pulku uzdevumus, ikdienu un tā laika problēmjautājumus.

Latvijas armija ieņēma nozīmīgu lomu valsts un sabiedriskajā dzīvē. Tās uzturēšanai un spēju attīstībai ik gadu tika tērēti vairāk nekā 20% no valsts kopējā budžeta.¹ Valstī pastāvēja obligātais militārais dienests, karavīri formas tērpos bija redzami visur – teātros, operu izrādēs un citās publiskās vietās. Viennozīmīgi, ka starpkaru periodā pilsētā bija redzami daudz vairāk cilvēku formas tērpos, nekā tas ir mūsdienās. Karavīri ne tikai rūpējās par valsts drošību ārēja apdraudējuma gadījumā, bet savā ikdienā veica dažādu valstij nozīmīgu objektu apsardzi, kas kopumā sastādīja lielu daļu laika no kopējā laika dienestā.

Kājnieki bija tā laika armijas galvenā ieroču šķira. Tā bija gan skaitliski lielākā, gan taktiski nozīmīgākā. Visas pārējās ieroču šķiras funkcionēja tikai kājnieku atbalstam.

Šāda darba izstrāde sekmē pilnīgāku Latvijas armijas attīstības un nozīmes izprati laika posmā no 1921. līdz 1934. g., kā arī paplašinātu informācijas pieejamību par 5.Cēsu kājnieku pulku, par kura darbību informācija ir pieejama tikai fragmentārā veidā. Šobrīd trūkst akadēmiskas literatūras, kas būtu pilnībā veltīta 5.Cēsu k. p. vēstures izpētei. Pieejamā literatūrā par Latvijas armiju starpkaru periodā faktiski netiek apskatīta (ar atsevišķiem izņēmumiem) pulku darbība miera laikā. Lielākoties literatūra aprobežojās ar informāciju par Neatkarības karu vai arī jau pat Latvijas armijas vienību stāvokli īsi pirms PSRS okupācijas.

Maģistra **darba mērķis** ir analizēt Latvijas armijas kājnieku vienību militāro darbību (apmācības, nodrošinājuma, bruņojuma u. c.) galvenos virzienus, kā piemēru izmantojot vienu no 12 armijas kājnieku pulkiem, Rīgas garnizonā ietilpstošo 5.Cēsu kājnieku pulku. Maģistra darbā galvenā uzmanība ir pievērsta militārās darbības aspektam. Lai būtu iespējams sasniegt maģistra darba mērķi, darbs ir sadalīts piecās nodaļās, kuru nosaukumi pamatā sakrīt ar darba uzdevumiem.

Darba pirmajā nodaļā tiek aprakstīta politiskā un militārā situācija Latvijas teritorijā Neatkarības kara laikā un starpkaru periodā līdz 1934.gadam. Tiek apskatīti jautājumi, kas saistīti ar Neatkarības karu, kurš sevī ietver Latvijas armijas veidošanos. Pirmajā nodaļā tiek sniegts ieskats vispārējā situācijā Latvijas armijā starpkaru periodā – tās struktūrā un bruņojumā, kā arī galvenajās problēmās. Kā arī, lai vieglāk būtu izprotama 5.Cēsu k. p. vēsture – tiek sniegts īss ieskats pulka darbības vēsturē no tā dibināšanas līdz Neatkarības kara noslēgumam.

¹ Siliņš J., *Aizsardzības izdevumi Latvijā starpkaru periodā, 1920. – 1940.g.* Latvijas arhīvi, Rīga: Latvijas Nacionālais arhīvs, 122.lpp.

Otrās nodaļas uzdevums ir, pirmkārt, sniegt ieskatu Latvijas armijas kājnieku vienību struktūrā, to apmācību norisē, reglamentos, kuri noteica kājnieku pulku darbību. Uzmanība tiek pievērsta arī tā laika dienestam bruņotajos spēkos – atšķirībā no mūsdienu Latvijas armijas, starpkaru periodā pastāvēja obligātais militārais dienests. Saistībā ar to, ka Latvijas armija tika radīta kara laika apstākļos, samērā liela uzmanība otrajā nodaļā tiks veltīta armijas pāriešanai uz miera laika štatiem, kas izpaudās lielā, bet pakāpeniskā karavīru atvaļināšanā no dienesta.

Rīgas garnizons un tā raksturojums ir kā daļa no otrās nodaļas. Saistībā ar Rīgas garnizonu darbā tiek īsumā apskatītas Rīgas garnizona pakļautībā esošās vienības, to pastāvošā (vai nepastāvošā) sadarbība, uzdevumi un garnizona kopējā nozīme Latvijas armijas struktūrā. Rīgas garnizons bija nozīmīgākais garnizons valsts aizsardzības sistēmā. Tā robežās atradās gan valsts politiskā vadība, gan armijas augstākā vadība. Reizē arī karavīru skaita un vienību ziņā tas bija lielākais garnizons visā Latvijas armijā. Tā sastāvā bija 3 kājnieku pulki, kas sniedza neatsveramu atbalstu garnizona funkcionēšanā. Viens no šiem pulkiem bija 5.Cēsu k. p.

Trešās nodaļas uzdevums ir padziļināti analizēt 5.Cēsu k. p. – štābu, struktūru un ar izvietojumu saistītos jautājumus.

Nodaļā tiek aplūkota pulka štāba struktūra, konkrēti apskatot galvenos amatus, kā arī to savstarpējo mijiedarbību. Pēc štāba struktūras un darbības apskatīšanas seko pulka struktūras analīze, kurā tiek parādīta pulka štāba sadarbība ar pulka kaujas vienībām, kā arī kaujas vienību savstarpējā sadarbība, komandķēde. Ir svarīgi izprast pulka štāba struktūru un pakļautību pulkā, lai spētu izprast kopējo lēmumu pieņemšanas procesu tā laika Latvijas armijā.

Trešajā nodaļā ir veikts pulka izvietojuma apraksts, kas vairāk gan izpaužas ar pulka izvietojumu saistīto problēmu jautājumu apskatā. Tiesa, daudzas no sastopamajām problēmām ir saistītas ar karavīru personīgo attieksmi pret dienestu.

Kā arī, trešajā nodaļā ir apkopota informācija par pulka rīcību valsts iekšēja apdraudējuma gadījumā, rīcību krīzes situācijā. Tiesa, kā reālākie draudi, darba pārskata periodā, bija saistīti ar iespējamo komunistu sacelšanos, līdz ar to arī uzdevumi pulkam tika saistīti ar komunistu apspiešanu un kritiskās infrastruktūras objektu ieņemšanu Rīgā.

Ceturtajā nodaļā tiek analizēti ar pulka pamatdarbību saistītie jautājumi. Pirmkārt, vispārēji tiks analizēts virsnieku un instruktoru sastāvs, kas sevī ietver tādus tematus kā – dienesta gaitu, izglītības līmeņa paaugstināšanu un dažādas individuālās

apmācības. Otrkārt, nodaļā tiek analizēta pulka kolektīvā apmācība, liekot uzsvāru uz mācību intensitāti, uzdevumiem, galvenajām iezīmēm un problēmām. Treškārt, tiek sniegts analītisks ieskats jautājumos, kas saistīti ar pulka apgādi, nodrošinājumu un bruņojumu. Jautājums sevī ietvertu tematus kā, piemēram, ēdināšanu, tehniku, formas tērpus, ziņas par ekipējuma un inventāra stāvokli.

Piektās nodaļas uzdevums ir analizēt dienesta gaitu 5.Cēsu k. p. Lielāko daļu no karavīra dienesta laika periodā 1921. – 1934. g. aizņēma sardzes dienests – dažādu objektu apsargāšana. Militārā apmācība bieži vien tika atstāta otrajā plānā, kā rezultātā nereti sardzes dienests ievērojami sarežģīja karavīriem apgūt nepieciešamās zināšanas. Ņemot vērā to, ka pulks atradās Rīgā, tā uzdevumos ietilpa apsargāt dažādus svarīgus objektus, kas bija kā tiešākais uzdevums valsts drošības sargāšanā. Šo apsargājamo objektu vidū bija tādi objekti kā Centrālcietums, Latvijas Bankas naudas krātuve, Arsenāls u.c. Sardzes dienesta laikā neiztika bez dažādiem incidentiem un pārkāpumiem, par dažiem no tiem ir aprakstīts arī darbā.

Piektajā nodaļā tiek apskatīti arī karavīru sadzīvīskie jautājumi – kultūras dzīve, brīvā laika pavadīšanas veidi un iespējas. Uzreiz gan jāatzīmē, ka atrodoties obligātajā dienestā karavīriem brīvais laiks bija izteikti maz.

Īss ieskats tiek sniegts arī nozīmīgākajos pulka pasākumos – ikgadējā pulka jubileja, dalība militārajās parādēs. Kā arī vispārēji tiek apskatīti dienesta pārkāpumu veidi, kas reizē ir cieši saistīti ar karavīru personīgo attieksmi pret dienestu.

Darba hronoloģiskās robežas ir no 1921. gada augusta, kad tika noslēgts Latvijas un Padomju Krievijas miera līgums – beidzās faktiskā kara darbība Latvijas teritorijā, līdz 1934. gada 15.maijam, kad valstī notika apvērsums.

Darbs ir strukturizēts tematiski, izmantojot secību – struktūru metodi. Kā pamatojums tam ir tas, ka pētāmais temats ir viegli sadalāms vairākos posmos, un katrs no šiem posmiem ir aprakstīts secīgi, lai būtu viegli uztverama kopējā situācija darba hronoloģiskajās robežās.

Avotu un literatūras apskats

Par Latvijas armiju starpkaru periodā kopumā ir pieejams salīdzinoši daudz informācijas, tomēr kā atsevišķs objekts 5.Cēsu k. p. vēl nav skatīts. Arhīvā ir atrodama plaša informācija par pulka darbību starpkaru periodā, sākot jau ar Latvijas armijas komandiera izdotām pavēlēm, beidzot ar situāciju pulka atsevišķās vienībās. Darbā tiek mēģināts aptvert nozīmīgākās avotu grupas, lai būtu iespējams izveidot pēc iespējas plašāku un detalizētāku skatījumu par norisēm k. p.

Avoti

Darba galveno avotu bāzi veido arhīva materiāli. Plašs npublicētais materiāls atrodas Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts Vēstures arhīvā (turpmāk LNA LVVA) fondos. Arhīvu materiāli ir dalāmi vairākās grupās. Pirmā grupa ir pulka komandiera pavēles, otrā - dažāda rakstura uzskaitē (piemēram, par personālsastāvu, bruņojumu). Viens no nozīmīgākajiem arhīva materiāliem, kas ir izmantots darba tapšanā, ir Latvijas Valsts vēstures arhīva 1493. fonds², kurš ir pilnībā veltīts 5.Cēsu k. p. darbībai. Fondā ir vienuviet apkopts darba nozīmīgākais informācijas avots – 5.Cēsu k. p. komandiera pavēles, ar kurām iepazīstoties tika gūts priekšstats par kopējo situāciju 5.Cēsu k. p. Pavēles ir uzskatāmas par ticamām un īpaši vērtīgu informācijas avotu, jo tajās vienuviet ir apkopota dažāda rakstura informācija par situāciju pulkā. Tajās ir atrodama informācija gan par k. p. dienas mācību plāniem, karavīru paaugstinājumiem, atvaļinājumiem, ziņām par skaitlisko sastāvu, kā arī Tiesas daļa – pulkā dienājo karavīru pārkāpumi. Ņemot vērā, ka pavēles tika izdotas katru dienu, ir iespējams samērā viegli izsekot līdz situācijas attīstībai darba hronoloģisko robežu ietvaros. Tomēr pavēles ir oficiāls dokuments, līdz ar to dažkārt iepazīstoties ar pavēlē rakstīto nav pilnībā iespējams izsekot dažādu notikumu cēloņsakarībām un iemesliem. 1493.f. ir atrodama informācija arī par pulka karavīru dienestu gaitu, apmācību un finansiālo situāciju. Informācija no 1493.f. veido darba lielāko avotu bāzi.

Lai būtu iespējams iegūt informāciju par pulka sadarbību ar citām 2.Vidzemes div. vienībām, kā arī lai būtu iespējams apzināt situāciju div., kuras pakļautībā atradās pulks, tika skatīts arī LNA LVVA 1526.f.³ Līdzīgi kā LNA LVVA 1493.f. arī 1526.f. bija atrodamas vienības (2.Vidzemes divīzijas) komandiera pavēles, ar kurām

² Latvijas Nacionālā arhīva, Latvijas Valsts vēstures arhīvs (turpmāk tekstā – LNA LVVA), LNA LVVA, 1493. f. (Vidzemes divīzijas 5.Cēsu kājnieku pulks).

³ LNA LVVA, 1526. f. (Vidzemes divīzijas pārvalde).

iepazīstoties tika gūts iespaids un iegūta nepieciešamā informācija par kopējo k. p. situāciju pulkā un to problemātiku. Tiesa, informācija par 2.Vidzemes div. k. p. bija skatāma kopā ar 1488.f.⁴ Starp 1526.f. materiāliem bija atrodamī arī Rīgas garnizona priekšnieka pavēļu materiāli, kas sniedza nozīmīgu artavu Rīgas garnizona jautājumu izpētē.⁵

1526.f. ir pieejami arī dažādu līmeņu komandieru slepenie dokumenti.⁶ Pateicoties šiem un vēl citiem slepenajiem dokumentiem bija iespējams darbā izveidot nodaļu *Pulka rīcība valsts apdraudējuma gadījumā* apskatot tieši 5.Cēsu k. p. rīcību valsts iekšēja apdraudējuma gadījumā. Līdz šim historiogrāfijā nekas tāds nav pēfīts, pārsvarā visa historiogrāfija par armijas rīcību valsts apdraudējuma gadījumā ir saistīta ar valsts ārējo apdraudējumu.⁷

Trešais nozīmīgākais LNA LVVA fonds darba izstrādē bija LNA LVVA 1488.f. Ņemot vērā, ka 5.Cēsu k. p. atradās Rīgā, tas reizē bija Rīgas garnizona komandiera pakļautībā. 1488.f. ir atrodamas Rīgas garnizona komandiera pavēles. Pārsvarā pavēlēs ir uzskaitīti karavīru pārkāpumi publiskās vietās (militāro reglamentu neievērošana, patvaļīga prombūtne, atrašanās alkohola reibumā), tomēr par nodēīgāko informāciju var uzskatīt informāciju par Rīgas garnizonā pastāvošo sardzes dienestu. Sardzes dienests bija neatņemama starpkaru perioda Latvijas armijas k. p. sastāvdaļa. LNA LVVA 1488.f. materiālos ir atrodams ar kādām grūtībām saskārās sardzes dienestā norīkotie karavīri, norīkojuma pārbaužu rezultāti, dažādi ar sardzes dienestu saistītie noteikumi un cita informācija, ar kuru iepazīstoties ir iespējams radīt priekšstatu par tā laika situāciju sardzes dienestā.

LNA LVVA 1488.f. slepenajos dokumentos ir pieejama informācija par armijas vienību rīcību valsts iekšēja apdraudējuma gadījumos, kas ir skatāma ciešā kopsakarībā ar 1526.f. esošo informāciju. 1488.f. pieejamā informācija ir vairāk

⁴ LNA LVVA, 1488. f. (Rīgas pilsētas komandantūra).

⁵ LNA LVVA, 1526. f., 1. apr., 447. - 449. l. (Rīgas garnizona priekšnieka pavēļu materiāli 1929. - 1934.).

⁶ LNA LVVA, 1526. f., 1.apr., 37. l. (Kara ministra, armijas komandiera u.c. slepeni pavēļu noraksti); LNA LVVA, 1526. f., 1. apr., 38. l., (Kara ministra, armijas virspavēlnieka, Rīgas garnizona, Vidzemes divīzijas un divīzijas štāba priekšnieka slepeni pavēļu noraksti); LNA LVVA, 1526. f., 1. apr., 39. l., (Karaspēka inspektora, kara ministra, Vidzemes divīzijas un divīzijas štāba priekšnieka slepeno pavēļu noraksti); LNA LVVA, 1526. f., 1. apr., 40. l. (Kara ministra un armijas komandiera slepeno un neizpaužamo pavēļu noraksti); LNA LVVA, 1526. f., 1. apr., 40. - 44. l. (Vidzemes divīzijas komandiera un Rīgas garnizona priekšnieka slepeno pavēļu noraksti 1919. - 1931.).

⁷ Piemēram: Ciganovs J., *Latvijas armijas intendantūras dienesti (1919. - 1940.)*. 57. - 60. lpp.; Andersons, E., *Latvijas bruņotie spēki un to priekšvēsture*. 599. - 625. lpp.

tendēta uz taktiskā līmeņa informāciju⁸ stratēģiski svarīgo objektu apsardzē valsts iekšēja apdraudējuma gadījumā.

Ņemot vērā, ka gandrīz katrā pavēlē, ko komandieris izdeva pulkam, bija atsauces uz dažādiem armijas reglamentiem un noteikumiem, bija nepieciešams iepazīties arī ar tiem. Rezultātā, reglamentu, noteikumu un instrukciju izpēte ļāva izprast tā laika dienesta grūtības un slodzi, kā arī mainīja darba autora uzskatus par atsevišķiem darbā apskatītajiem tematiem. Reglamenti ir apskatīti arī darbā, jo citādāk nav iespējams līdz galam izprast, kā funkcionēja Latvija armija starpkaru periodā. Nozīmīgākie reglamenti bija Iekārtas reglaments⁹, Kara disciplīnas reglaments¹⁰, Garnizona reglaments¹¹. Lai būtu sekmīgāk iespējams izprast starpkaru perioda karavīru (kareivju, instruktoru un virsnieku) apmācību, bija nepieciešams apskatīt un vispārēji analizēt dažādus ar karavīru apmācību saistītos reglamentus un noteikumus, kā piemēram: *Šaušanas apmācības reglamentu*,¹² *Noteikumi par virsnieku mācībām*,¹³ *Kareivju – analfabētu un cittautiešu latviešu valodas mācība karaspēka daļās*.¹⁴

Bijušie 5.Cēsu k. p. karavīri, 1986. gadā Kanādā, izdeva atmiņu krājumu par dienestu pulkā.¹⁵ Atmiņu krājums palīdzēja nostiprināt priekšstatu par atsevišķiem pulka virsniekiem, kas bija radies no iepazīšanās ar LVVA pieejamajiem materiāliem. Krājumā ir apkopotas vairāku dažāda ranga karavīru atmiņas, kuras analizējot ir iespējams uzzināt daudz un dažādas detaļas par pulka sadzīvi un ikdienas gaitām starpkaru periodā. Tiesa, atmiņu krājums ir vērtējams kritiski. Ņemot vērā to, ka bija jau pagājuši 46 gadi kopš pulka likvidācijas, daudzas no šīm atmiņām ir nekonkrētas un tajās ir aprakstīti vien nenozīmīgi brīži no dienesta laika armijā, kuri ir spilgtāk palikuši atmiņā. Lai vai kā, pateicoties atmiņām bija iespējams darbu papildināt ar dažādām detaļām, par kurām informācija nebija atrodama ne LVVA materiālos, ne

⁸ Cik karavīri uz kādu no objektiem ir jānosūta, kā jābūt bruņotiem.

⁹ Armijas štāba apmācības daļa. *Iekārtas reglaments*. Rīga: Apsardzības ministrija, 1921. (Turpmāk – Armijas štāba apmācības daļa. *Iekārtas reglaments*).

¹⁰ Armijas štāba apmācības daļa. *Kara disciplīnas reglaments*. Rīga: Armijas spiestuve. 1932. (Turpmāk – Armijas štāba apmācības daļa. *Kara disciplīnas reglaments*).

¹¹ Armijas štāba apmācības daļa. *Garnizona reglaments*. Rīga: Armijas spiestuve. 1930. (Turpmāk – Armijas štāba apmācības daļa. *Garnizona reglaments*).

¹² Armijas štāba apmācības daļa. *Šaušanas apmācības reglaments*. Rīga: Armijas spiestuve. 1933. (Turpmāk – Armijas štāba apmācības daļa. *Šaušanas apmācības reglaments*).

¹³ Galvenais štābs. *Noteikumi par virsnieku mācībām*. Rīga: Valsts tipogrāfija. 1921. (Turpmāk – Galvenais štābs. *Noteikumi par virsnieku mācībām*).

¹⁴ Galvenais štābs. *Kareivju – analfabētu un cittautiešu latviešu valodas mācība karaspēka daļās*. Rīga: Apsardzības ministrijas tipogrāfija. 1923. (Turpmāk – Galvenais štābs. *Kareivju – analfabētu un cittautiešu latviešu valodas mācība karaspēka daļās*).

¹⁵ Trejs, T. *Cēsu pulks atmiņās*. Toronto: 5.Cēsu kājnieku pulka atceres komiteja, 1986. (Turpmāk – Trejs, T. *Cēsu pulks atmiņās*)

kādā citā literatūras vienībā. Turklāt atmiņu krājumā ir pievienots plašs fotogrāfiju klāsts, kas palīdz vizualizēt pulka izvietojumu un karavīru apmācību.

Pēc LNA LVVA materiālu un literatūras vienību informācijas apkopošanas norisinājās darbs ar periodiku. Tomēr, neskaitot atsevišķus *Latvijas Kareivis* publikācijas, nozīmīga informācija darba izstrādē periodikā netika gūta. Periodikā pārsvarā ir atrodama informācija par karavīru pārvietošanu no viena k. p. uz otru, kā arī ikgadēji tika ievietota informācija par pulka gada svētkiem. Gada svētkos ievietotā informācija, kas saturēja pulka vēstures aprakstu (par kaujām Neatkarības kara laikā) bija faktiski identiska gadu no gada, ar vispārzināmiem faktiem par pulka darbību Neatkarības karā. Periodikā ir atrodamas arī atsevišķas publikācijas par 5.Cēsu k. p. virsniekiem, kurās īsumā bija apskatīta viņu dienesta gaita. Publikācijas par virsniekiem pārsvarā tika publicētas brīdī, kad viņi tiek pārvietoti uz nākamo dienesta vietu.

Literatūra

Neatsveramu artavu darba izstrādē sniedza Hugo Rozenšteina darbi. Pateicoties *Latvijas armija 20 gados*¹⁶ bija iespējams izprast tā laika armijas struktūru, bruņojumu un galvenās problēmas. Savukārt pateicoties *Divīzijas un pulka štāba organizācija un darbība kara laikā*¹⁷ bija iespējams izprast kājnieku divīzija un k. p. štāba struktūru, amatu pienākumus gan miera, gan kara laikā. Lai vieglāk būtu iespējams uztvert informāciju, darbs ir papildināts ar daudzām tabulām un attēliem. Līdzīgu pienesumu darbam sniedza H.Rozenšteina *Kājnieku pulka aizmugures noorganizēšana kara laikā*. Darbos vienkopus ir apkopota nozīmīga informācija par iepriekš minētajiem tematiem, nereti ar autora komentāriem. Iepazīstoties ar šiem darbiem ir iespējams gūt plašu priekšstatu par Latvijas armijas darbību.¹⁸

Darba izstrādē tika izmantota V. Bērziņa un A.Bambala darbs *Latvijas armija*.¹⁹ Lai gan darbs ir izdots neilgi pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas, tas sniedz plaša mēroga informāciju par starpkaru perioda armiju. Atzīstami novērtējams, ka darbā armija un tās spējas ir vērtētas kritiski.

¹⁶Rozenšteins H. (virsred)., *Latvijas armija 20 gados*. ASV: Raven Printing, 1974. 455. lpp. (Turpmāk - Rozenšteins, H. (virsred)., *Latvijas armija 20 gados*.)

¹⁷Rozenšteins, H. *Divīzijas un pulka štāba organizācija un darbība kara laikā*. Rīga: Armijas spiestuve, 1933.g. (Turpmāk – Rozenšteins, H. *Divīzijas un pulka štāba organizācija un darbība kara laikā*).

¹⁸ Rozenšteins, H. *Kājnieku pulka aizmugures noorganizēšana kara laikā*. Rīga: Armijas spiestuve 1935.g. (Turpmāk – Rozenšteins H., *Kājnieku pulka aizmugures noorganizēšana kara laikā*).

¹⁹ Bērziņš V., Bambals A., *Latvijas armija*. Rīga: Zinātne, 1991. (Turpmāk – Bērziņš V., Bambals A., *Latvijas armija*).

Ņemot vērā, ka publicētā informācija par k. p. ir samērā maz, vai arī daļa no tām ir veltīta konkrētā pulka darbības apskatam Neatkarības karā, lai gūtu plašāku priekšstatu un spētu analizēt, vai 5.Cēsu k. p. ir bijušas tās pašas problēmas, jeb tieši citas, kā citos k. p., tika analizētas arī citu k. p. vēstures grāmatas, kā piemēram 4.Valmieras k. p. vēstures komisijas sastādīto *Valmieras pulka vēsture*,²⁰ *9.Rēzeknes kājnieku pulka gaitas no 1919. g. 9. augusta līdz 1922. g. 9. augustam*,²¹ kā arī *6.Rīgas kājnieku pulka vēsture 1919.-1929.*²² Pulku vēstures grāmatas tika analizētas ar mērķi iegūt papildus informāciju par 5.Cēsu k. p. (4.Valmieras k. p. un 6.Rīgas k. p. arī atradās 2.Vidzemes div. pakļautībā), kā arī lai pētītu kopējās un atšķirīgās k. p. iezīmes. Darba ietvaros tika analizētas arī citu k. p. vēstures grāmatas.

Darba ietvaros vispārējās situācijas apskatīšanai no nesenāk iznākušiem zinātniskiem darbiem tika izmantots *Aizsardzības izdevumi Latvijā starpkaru periodā, 1920. – 1940.g.*²³ un *Latvijas valstiskuma nostiprināšanās: militārās norises (1919 – 1920).*²⁴

Darbā izstrādes laikā tika izmantotas arī citas literatūras vienības, tomēr nozīmīgākā informācija tika iegūta no LNA LVVA materiāliem.

Uzziņu literatūra

Lai precizētu informāciju par virsniekiem, kuri ir dienējuši 5.Cēsu k. p. izmantota tika arī *Latvijas armijas augstākie virsnieki 1918 – 1940*,²⁵ kurā ir iespējams iegūt informāciju par virsnieku biogrāfijām. Analizējot to bija iespējams identificēt galvenās tendences virsnieku karjerā un apmācībā. Kā arī militārās terminoloģijas dēļ tika izmantota *Militāro jēdzienu skaidrojošā vārdnīca*.²⁶

²⁰ Kļaviņš, R. *Valmieras pulka vēsture*. Nebraska: Augstums Printing Service, 1976., 465. lpp. (Turpmāk - Kļaviņš, R. *Valmieras pulka vēsture*).

²¹ Gravelsins J., *9.Rēzeknes pulka gaitas no 1919.g. 9. augusta līdz 1922. gada 9. augustam*. Rīga: Kara ministrijas tipogrāfija, 1923., (Turpmāk - Gravelsins, J. *9.Rēzeknes pulka gaitas no 1919. g. 9. augusta līdz 1922. g. 9. augustam*).

²² 6.Rīgas kājnieku pulks, *6.Rīgas kājnieku pulka vēsture 1919.-1929*. Rīga: 6.Rīgas kājnieku pulks, 1929. g., (Turpmāk - 6.Rīgas kājnieku pulks, *6.Rīgas kājnieku pulka vēsture 1919. -1926.*).

²³ Siliņš J., *Aizsardzības izdevumi Latvijā starpkaru periodā, 1920. – 1940.g.* Latvijas arhīvi. 2015. Nr. 1., Rīga: Latvijas Nacionālais arhīvs, 2015. (Turpmāk - Siliņš J., *Aizsardzības izdevumi Latvijā starpkaru periodā, 1920. – 1940.g.* Latvijas arhīvi. Rīga: Latvijas Nacionālais arhīvs.)

²⁴ Jēkabsons Ē., *Latvijas valstiskuma nostiprināšanās: militārās norises (1919 – 1920)* Grām.: *Latvija un Latvieši*. Akadēmiskie raksti. II sēj. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2018, 397. – 423.lpp. (Turpmāk – Jēkabsons Ē., *Latvijas valstiskuma nostiprināšanās: militārās norises (1919 – 1920)*).

²⁵ Jēkabsons, Ē., Ščerbinskis V., *Latvijas armijas augstākie virsnieki 1918. – 1940*. Rīga: Nordik, 1998. (Turpmāk - Jēkabsons Ē., Ščerbinskis V., *Latvijas armijas augstākie virsnieki 1918. – 1940.*).

²⁶ Justs F., *Militāro jēdzienu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Avots, 2008., 1177. lpp. (Turpmāk – Justs F., *Militāro jēdzienu skaidrojošā vārdnīca.*).

1.Latvijas armija no 1919.gada līdz 1934.gadam

1.1. Latvijas armijas veidošanās; Neatkarības karš

Latvijas armijas kājnieku pulku sākums ir cieši skatāms kopā ar Neatkarības kara norisēm. 1918.g. 18.novembrī Rīgas pilsētas II teātrī proklamējot Latvijas Republiku tika aizsāktas gandrīz 2 gadu garās kaujas par Latvijas Republikas neatkarību.

Kājnieku pulku pirmsākumi ir meklējami līdz ar Latvijas Republikas proklamēšanu. Apsardzības ministrija²⁷ tika dibināta 1918.g. 22.novembrī, par tās pirmo ministru kļūstot Jānim Zālītim (1918.g. 6.decembrī). Pirmās kājnieku rotas tika dibinātas 1918.g. decembrī – Cēsu, Studentu un Virsnieku rezerves rota. Vēlāk, 1919.g. sākumā visas nacionālās latviešu vienības tika apvienotas vienā Latviešu atsevišķā bataljonā, kura vēlāk radīja pamatu 1.Latviešu atsevišķās brigādes tapšanai.²⁸

Latvijas pastāvēšanas sākumposms ir neapskaužams. Tāds pats ir arī latviešu bruņoto spēku formējumu sākumposms. 1918.g. izskaņā Latvijas teritorijā atradās Vācijas armijas daļas, savukārt no austrumiem iebruka lielinieckās Padomju Krievijas Sarkanā armija, starp kurām bija trīs latviešu strēlnieku brigādes. Uzsākot formēt latviešu nacionālās vienības, iedzīvotāju atsaucība bija vērtējama kā zema. Ilgstošās karadarbības rezultātā (kopš 1915.g.) Latvijas teritorijā bija palikuši maz karotspējīgi vīrieši. Lai gan tika izveidots Landesvērs, vācu armijas vienības, tas tik un tā bija nepietiekams spēks, lai cīnītos pret Padomju Krievijas uzbrukumu.²⁹

1919.g. pavasarī Dzelzs div. kopā ar Landesvēru pārgāja pretuzbrukumā, ieņemot Rīgu, tika īstenots t.s. baltais terors. Pēc Rīgas ieņemšanas vācieši turpināja virzīties Vidzemes virzienā.³⁰

Ministru prezidents Kārlis Ulmanis pēc Rīgas krišanas bija panācis vienošanos ar Igaunijas Republikas valdību par karaspēka vienību organizēšanu Igaunijā. Speciāli spēku formēšanai Igaunijas teritorijā bija kā kara lietu pārstāvis bija nosūtīts kpt. Jorģis Zemitāns.³¹ Uzreiz kā igauņu karaspēks guva panākumus un atbrīvoja ciemus Latvijas teritorijā, sākās latviešu karaspēka organizēšana, kuri cīnījās kopā ar igauņu

²⁷ Apsardzības ministrija 1922. g. tika pārdēvēta par Kara ministriju.

²⁸ Andersons, E., *Latvijas bruņotie spēki un to priekšvēsture*. 17. – 18. lpp.; Ciganovs J., *Latvijas armijas intendantūras dienesti (1919. – 1940.)*. 31. – 33. lpp.

²⁹ Jēkabsons Ē., *Latvijas valstiskuma nostiprināšanās: militārās norises (1919 – 1920)*. 397. – 400. lpp.

³⁰ Turpat, 403. – 407. lpp.

³¹ Andersons E., *Latvijas vēsture 1914-1920*. 403. lpp.

karavīriem, atbrīvojot Latvijas teritoriju.³² Kpt. Zemitāns tika iecelts par karaspēka organizētāju un komandieri.³³

Kad bija saformēts 1.Valmieras pulks, Valmieras baterija un Rezerves bataljons, bija iespējams vienību pārveidot par Ziemeļlatvijas brigādi, ar komandieri – plkv. Zemitānu. Jūnijā netālu no Cēsīm starp līdzšinējiem sabriedrotajiem – vāciešiem un igauņiem – Ziemeļlatvijas brigādi izcēlās konflikts, kuras ir zināmas kā Cēsu kaujas. Pēc Cēsu kaujām un Strazdumuižas līguma noslēgšanas abas brigādes – Dienvidlatvijas brigāde un Ziemeļlatvijas brigāde apvienojās Rīgā, kur vēlāk – 1919.g. 10.jūlijā tika dibināta vienota Latvijas armija, par tās pirmo komandieri kļūstot ģenerālim Dāvidam Sīmonsonam.³⁴

Neilgi pēc Latvijas armijas dibināšanas aktīvas kaujas sākās valsts galvaspilsētā – norisinājās Bermontiāde, kurā plaša mēroga uzbrukumā Latvijas armija ar Sabiedroto atbalstu izcīnīja ļoti svarīgu uzvaru pār Bermonta vienībām, tādējādi apliecinot savas kaujas spējas. Reizē, noslēdzoties Bermontiādei, Latvijas teritorijā vairs bija palikusi tikai vienas ienaidnieka valsts armija, līdz ar to visus spēkus varēja koncentrēt Latgales atbrīvošanai no Sarkanās armijas. Sarkanā armija no Latvijas tika izspiesta īsā laikā, tomēr vēl visas 1920.g. vasaras garumā notika dažādas izlūkošanas operācijas pierobežā. Par Neatkarības kara beigām tiek uzskatīts 1920. gada 11. augusts - Padomju Krievijas un Latvijas miera līguma noslēgšana.

1.2. Vispārējā situācija Latvijas armijā no 1921. līdz 1934. gadam

Latvijas armija tika dibināta kara laika apstākļos. Neatkarības kara otrajā pusē tika iesākts darbs pie armijas pāriešanas uz miera laika štatiem. 1921.g. pēc Latvijas armijas pāriešanas uz miera laika štatiem, 1.aprīlī tika likvidēts Virspavēlnieka postenis un štābs.³⁵

Pēc pāriešanas uz miera laika štatiem, starpkaru perioda miera laikā Latvijas armija sastāvēja no 4 kājnieku div., vienas Tehniskās div., viena Jātnieku pulka, Štāba bataljona un vienā eskadrā apvienotām Kara flotes vienībām. Div. bija lielākās karaspēka vienības armijā. Kopumā Latvijas armija sastāvēja no sekojošām div.: 1.Kurzemes, 2.Vidzemes, 3.Latgales un 4.Zemgales div.³⁶

³² Peniķis, M. (virsred.), *Latvijas atbrīvošanas kara vēsture*. 59. lpp.

³³ Turpat, 153. lpp.

³⁴ Jēkabsons Ē., *Latvijas valstiskuma nostiprināšanās: militārās norises (1919 – 1920)*. 403. – 404. lpp.

³⁵ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 5. l., 140. lp.

³⁶ Andersons E., *Latvijas bruņotie spēki un to priekšvēsture*, 117. lpp.

Latvijas armijā miera laikā bija paredzētas tikai kājnieku div. Kājnieki ir div. galvenā ieroču šķira, kamēr pārējās ieroču šķiras funkcionē kājnieku uzdevumu atbalstīšanai. Lai kara laikā būtu vieglāk koordinēt div. darbību, Latvijas armijā katrā divīzijā bija tikai trīs kājnieku pulki.³⁷

K. p. ir vienas ieroču šķiras vienība. Pārējās pulkā ietilpstošās ieroču šķiras ir tik nelielā skaitā, ka ar tām nav pietiekami, lai pulks viens pats spētu veikt patstāvīgus uzdevumus – ir nepieciešams kaujas uzdevumus veikt visas div. līmenī. Pulka rīcībā esošās pārējās ieroču šķiras (piemēram – mīnmetēji, ložmetēji), ir izmantojami tikai lai pulku atbalstītu nozīmīgākajos tā darbības virzienos. Pulka artilērija nespēj sniegt atbalstu, ne pēc sava daudzuma, ne šaušanas attāluma, visā pulka darbības rajonā, kā rezultātā tika uzskatīta tikai par derīgu vienam no pulka bataljoniem.³⁸

Struktūra. 1.Kurzemes div. sastāvā bija 1.Liepājas, 2.Ventspils, 3.Jelgavas k. p. un Kurzemes artilērijas pulks. 2.Vidzemes divīzija faktiski bija izvietota Rīgā, kur atradās arī tās štābs. Div. sastāvēja no 4.Valmieras, 5.Cēsu un 6.Rīgas k. p., un Vidzemes artilērijas pulka. 3.Latgales div. sastāvēja no 7.Siguldas, 8.Daugavpils un 9.Rēzeknes k. p., kā arī no Latgales artilērijas pulka. 4.Zemgales div. ietilpa 10.Aizputes, 11.Dobeles, 12.Bauskas k. p. un Zemgales artilērijas pulks, kā arī 1.Jātnieku pulks.³⁹ 2.Vidzemes div. pakļautībā neatradās, bet Rīgā bija izvietots arī Armijas Štāba bataljons.

Katrā divīzijā bija vairāki **apakšdienesti**. Intendantūras dienests apgādāja div. vienības ar pārtiku, formas tērpiem, zirgiem, transporta līdzekļiem un citiem apgādei nepieciešamiem priekšmetiem. Artilērijas dienests apgādāja vienības ar munīciju, ieročiem, reizē arī nomainot un labojot bojātos/nolietotos ieročus. Inženieru dienests vienības apgādāja ar sapieriem nepieciešamajiem instrumentiem, apvidus šķēršļu veidošanas un nocietināšanas darbiem nepieciešamiem rīkiem, sprāgstvielām, kā arī gāzu virsniekam nepieciešamo inventāru. Divīzijās pakļautībā atradās arī Veterinārais dienests, kuru uzdevumos ietilpa vadīt veterināri higiēnisko uzraudzību pret slimībām, pārbaudīt dzīvnieku izcelsmes uztura stāvokli karavīriem, organizēt slimo dzīvnieku ārstēšanu.⁴⁰

³⁷ Rozenšteins H., *Divīzijas un pulka štāba organizācija un darbība kara laikā*. 5. lpp.

³⁸ Rozenšteins H., *Kājnieku pulku aizmugures noorganizēšana kara laikā*. 3. lpp.

³⁹ Andersons E., *Latvijas bruņotie spēki un to priekšvēsture*, 118. lpp.

⁴⁰ Andersons E., *Latvijas bruņotie spēki un to priekšvēsture*, 118. lpp.; Rozenšteins H., *Divīzijas un pulka štāba organizācija un darbība kara laikā*. 6. – 9. lpp.; Ciganovs J., *Latvijas armijas intendantūras dienesti (1919. – 1940.)*. 97. – 131. lpp.

Lai nodrošinātu div. līmeņa izlūkošanu, katrā divīzijā bija nepieciešamas jātnieku, riteņbraucēju un aviācijas vienības. Aviāciju iedalīt div. sastāvā nebija iespējams tās skaitliskā sastāva dēļ. Lai nodrošinātu izlūkošanu, katrā divīzijā darbojās viens eskadrons un viena Riteņbraucēju rota. Sakaru nodrošināšanai katrā divīzijā darbojās Sakaru rota, kura bija tieši pakļauta div. štāba priekšniekam.⁴¹

Papildus, katras div. sastāvā ietilpa Kara policijas dienests, starp kuru pienākumiem bija tādi uzdevumi kā – sekot aizdomīgu, personu darbībai div. darbības rajonā, aizturēt kara vai tiesu iestāžu meklētās personas. Kā arī div. pakļautībā atradās Spēkratu dienests.⁴²

Dienesta pakāpes. Dienesta pakāpes ir neatņemama jebkuras valsts armijas sastāvdaļa. Dienesta pakāpes dod iespēju karavīriem ieņemt visdažādākos amatus. Jo augstāka ir karavīra pakāpe, jo nozīmīgāku amatu karavīrs var ieņemt. Latvijas armijas karavīri tika dalīti kareivjos, instruktoros un virsniekos. Kareivju dienesta pakāpes bija – jaunkareivis, kareivis un dižkareivis, instruktoru dienesta pakāpes – kaprālis, seržants, virsseržants un virsnieka vietnieks, virsnieku pakāpes – leitnants, virsleitnants, kapteinis, pulkvežleitnants, pulkvedis un ģenerālis. Administratīvajiem virsniekiem tika pievienots arī nosaukums – administratīvais, bet sanitārvirsniekiem ārsta, veterinārārsta vai farmaceita apzīmējums.⁴³

Bruņojums. Latvijas armijas kareivju un instruktoru rīcībā bija angļu *Ross – Enfield M14* šautenes, savukārt virsniekiem *Mauser* vai *Webley – Scott*, vai *Walter* pistoles. Karavīru ekipējumā bija 3 tipu rokas granātas.⁴⁴ Lai gan Neatkarības karam beidzoties Latvijas armijā bija dažādu valstu vieglie ložmetēji, starpkaru perioda laikā pulku rīcībā bija tikai *Lewis* tipa vieglie ložmetēji. Neskatoties uz to, ka vieglie ložmetēji tika uzskatīti par samērā efektīviem, tie bija smagi. Kājnieku bataljoni kā smagos ložmetējus izmantoja *Vickers* tipa ieročus. Smago ložmetēju lielākais pluss, neskatot to efektivitāti, bija tas, ka tie bija savienojami ar rietumu valstu ieroču balstiem, turklāt ieroču stobrus bija iespējams ražot Latvijā uz vietas. Armijas rezervēs atradās arī krievu *Maksim* ložmetēji. Starpkaru periodā kājniekiem bija 4 veidu patronas – kaujas, bruņusitēju (pret tankiem un lidmašīnām), trasējošajās (tumsā spīd, tādā veidā ir iespējams izsekot izšautajam šāvienam), mācību, un

⁴¹ Rozenšteins H., *Divīzijas un pulka štāba organizācija un darbība kara laikā*. 6. lpp.

⁴² Turpat, 10. lpp.

⁴³ Turpat, 79. lpp.

⁴⁴ Latvijas Kareivis, Nr. 10. (14.01.1932.).

salūtmunīcijas.⁴⁵ Pārsvārā, dažādu problēmu, kuras saistītas ar ieročiem, cēlonis pēc armijas Bruņošanās pārvaldes sniegtās informācijas ir tieši karavīru attieksme – nepareiza ieroču kopšana, izdoto pavēļu un instrukciju neievērošana, kā arī nepareiza ieroču uzglabāšana. Retāk ir sastopami tādi iemesli kā nekvalitatīva munīcija vai tehniski defekti – ne karavīru vainas dēļ izraisītie.⁴⁶

Iepriekšējais dienests citu valstu bruņotajos spēkos. Neilgi pēc Neatkarības kara noslēguma aktuāls jautājums bija par to karavīru izdienu, kuri ir dienējuši kādas citas valsts bruņotajos spēkos. Kā risinājums 1923.g. tika izsludināta apsardzības ministra pavēle, kas noteica, ka karavīriem dienests citu valstu bruņotajos spēkos tiek pieskaitīts kopējam dienesta laikam armijā, ar piezīmi, ka tiem karavīriem, kuri ārzemju bruņotajos spēkos nodienējuši mazāk par 1 gadu, Latvijas armijā ir jānodien 1 g. un 6 mēneši, bet kuri ilgāk par 1 g. – Latvijas armijā jānodien 1 g.⁴⁷

Neatkarības kara izskaņā un miera laika sākumā būtiska problēma bija karavīru apmācība – tā bieži tika izvesta vācu un krievu valodā, bet ne valsts valodā. Tā rezultātā Armijas virspavēlnieks 1921.g. martā izdeva pavēli, kura noteica, ka jāizmanto tikai un vienīgi valsts valoda bruņotajos spēkos.⁴⁸

1.3. 5.Cēsu kājnieku pulka darbība 1919. – 1921. g.

Viens no 13 Latvijas armijas kājnieku pulkiem, bija arī 5.Cēsu k. p. Tas bija pulks, kurš 1919.g. 10. jūlijā tika izveidots no 2.Cēsu k. p., Rezerves bataljona un 1.Valmieras kājnieku bataljona rezerves rotas. Pulka karavīri (vēl dienot 2.Cēsu k. p.) bija cīnījušies gan Cēsu kaujās, gan vēlāk arī pret plkv. Pāvela Bermonta - Avalova karaspēku un Sarkano armiju Latgales atbrīvošanā.⁴⁹

Bermontiāde bija viens no nozīmīgākajiem Neatkarības kara posmiem. Tas bija laika posms, kurā Latvijas armija kopā ar nosacītu Igaunijas karaspēka un Sabiedroto atbalstu uzveica un izdzina no Latvijas teritorijas Rietumkrievijas Brīvprātīgo armiju, kura ir plašāk pazīstama kā Bermonta karaspēks. Par operācijas sākumu ir uzskatāms 1919. gada 8. oktobris, kurš iesākās ar vērienīgu Bermonta spēku uzbrukumu Latvijas armijas vienībām.⁵⁰ Tomēr pats svarīgākais ir tas, ka Bermontiādes rezultātā Latvijas teritorijā bija palikusi vairs tikai viena pretinieka armija - Sarkanā armija, kura atradās

⁴⁵ Andersons E., *Latvijas bruņotie spēki un to priekšvēsture*, 203. – 204. lpp.

⁴⁶ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 9. l., 68. lp.

⁴⁷ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 8. l., 5. lp.

⁴⁸ LNA LVVA, 1526. f., 1. apr., 4. l., 80. lp.

⁴⁹ Sīkāk skatīt: Maurers – Maurats P., *Latvijas armijas 5.Cēsu kājnieku pulka darbība Neatkarības kara laikā (1919.gada oktobris – decembris)*. Rīga: Latvijas Universitāte, 2017. 7. lpp.

⁵⁰ Radziņš P., *Latvijas atbrīvošanas karš 1918.-1920. I. d.*, 33. lpp.

Latgalē. Līdz ar to vairs nebija nepieciešams veidot divas frontes, un visas armijas vienības bija iespējams koncentrēt Latgales atbrīvošanai.⁵¹

Lai gan ir zināms, ka Bermontiādē nozīmīgu atbalstu sniedza Sabiedroto spēki, 5.Cēsu k. p. darbības rajonā tie nekādu atbalstu nesniedza. Tādā veidā, pulks paļaujoties tikai uz saviem spēkiem, izcīnīja nozīmīgās novembra uzbrukuma kaujas. Kauja par Katriņmuižu arī bija pēdējā kauja 5.Cēsu k. p. karavīriem Bermontiādē. Pēc tās ieņemšanas un Lielupes šķērsošanas, pulks pārgāja div. rezervē, ar ko arī beidzās Bermontiādes aktīvā fāze. Atrodoties div. rezervē, norisinājās intensīvas un dažādas militārās apmācības, kā arī Lietuvas - Latvijas robežas apsargāšana Gramdzas rajonā.⁵²

Kopumā 5.Cēsu k. p. tika uzskatīts par vienu no spēcīgākajiem, labāk bruņotajiem pulkiem tajā laikā. Lai gan pulks visu Bermontiādes laiku neatradās kauju epicentrā, tas sniedza nozīmīgu atbalstu gan Rīgas aizsardzības operācijas laikā. Pulks nepiedalījās plašāk zināmajās kaujās Rīgā un Jelgavā, bez tā atbalsta šīs kaujas nebūtu bijušas iespējams sekmīgi izcīnīt.⁵³

Noslēdzoties Bermontiādei pulks tika pārvietots uz Latgali, kur ieradās 13.februārī - laikā, kad Latgales operācijas aktīvā fāze bija noslēgusies. Pulks tika izvietots Dienvidlatgalē, aizstājot tur atrodošās jau kaujās nogurdinātās vienības. Līdz pat 1920.g. augustam pulks faktiski veica neliela mēroga izlūkošanas operācijas, galveno uzsvaru savā darbībā liekot uz robežas apsargāšanu un ieņemto pozīciju noturēšanu.⁵⁴ Pēc Padomju Krievijas – Latvijas miera līguma noslēgšanas, 1920.g. novembrī 2.Vidzemes div. komandieris izdeva pavēli, kura noteica pulka tālāko darbību – pārvietot to uz Daugavpili un pāriet 4.Zemgales div. komandiera rīcībā.⁵⁵

Noslēdzoties Neatkarības karam, pulka vienības atradās Latgalē, ar štābu Daugavpils cietoksnī, Daugavpils garnizona komandiera pakļautībā.⁵⁶ 1920.g. atlikusī daļa – pēc miera līguma noslēgšanas laika, pulkam tika pavadīta veicot Latvijas robežas joslas nostiprināšanas darbus – drāšu žogu izvietojumu, par ko tika saņemtas dažādas instrukcijas un pavēles no 2.Vidzemes div. štāba priekšnieka.⁵⁷

⁵¹ Bērziņš V., Bambals A., *Latvijas armija*. 26. – 32.lpp.

⁵² Sīkāk skatīt: Maurers – Maurats P., *Latvijas armijas 5.Cēsu kājnieku pulka darbība Neatkarības kara laikā (1919.gada oktobris – decembris)*. 60.lpp.

⁵³ Turpat, 60.lpp.

⁵⁴ Turpat, 65. lpp.

⁵⁵ LNA LVVA, 1526. f., 1. apr., 41. l., 2. lp.

⁵⁶ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 32. l., 1 – 3. lp.

⁵⁷ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 358. l., 20. lp.

1920.g. izskaņā un 1921.g. sākumā pulks veica dažāda veida taktisko apmācību Daugavpilī un tās rajonā. 1921.g. janvārī pulks saņēma rīkojumu no Daugavpils garnizona komandiera, kurš paredzēja, ka turpmāk visa veida munīcija un sprāgstvielas tiks glabātas kopējās pulka noliktavās, nevis kā līdz šim – katra karavīra individuālajā ekipējumā. Tas tika pamatots gan ar vispārējo situāciju frontē (noslēgtais miera līgums), gan ar karavīru vispārējo drošību, lai izvairītos no dažādiem nelaimes gadījumiem.⁵⁸

Nevar nepieminēt, ka plašu ēnu pār pulka tēlu met 1920.g. 2.Vidzemes div. komandiera vēstule pulka komandierim, kurā ir samērā plaši aprakstīts tas, ka jau “visā armijā” tiek runāts par pulka kriminālajiem pārkāpumiem, esot Latgales frontē. Pulka karavīri masveidīgi veikuši vietējo iedzīvotāju aplaupīšanas, nav ziņojuši precīzi par iegūto trofeju skaitu, piesavinājušies citu armijas vienību karavīru personīgās mantas, aplaupījuši jau kritušos karavīrus – līdz pat laulības gredzenu piesavināšanās gadījumiem. 2.Vidzemes div. komandieris plkv. Mārtiņš Peniķis arī asi pārmeta, ka pulks iespējams izsaimnieko valsts kopējo mantu – apzināti slēpjot patieso zirgu skaitu pulkā, ar mērķi piesavināties vairāk personīgā labuma gūšanai. Kopumā šīs ziņas norāda uz kopējo situāciju pulkā, 1920.g. – pulka karavīri atradās zem vājas virsnieku kontroles, kas iespējams, atainojas arī turpmākajos gados fiksētajos daudzajos dienesta pārkāpumos.⁵⁹

Sākot ar 1921.g. 1.martu pulka štābs savu darbību uzsāka Rīgā, izvietojumā.⁶⁰ Tā paša gada 15.martā tika likvidēta pulka velosipēdistu rota, savukārt 8. un 9.rota tika likvidēta 17.martā, 5.rota – 26.martā.⁶¹ Likvidēto rotu virsnieki un instruktori tika pārcelti uz citām pulka rotām, atkarībā no brīvajām štata vietām.

Īsi pēc Latvijas armijas pāriešanas uz miera laika stāvokli, tika likvidēts arī pulka 3.bataljons. Pulka komandieris ziņoja, ka pulks ir pilnībā pārformēts uz miera laika štatiem sākot ar 1921.g. 21.martu. Salīdzinot ar pārējiem 2.Vidzemes div. pulkiem, 5.Cēsu k. p. tika pārformēts uz miera laika štatiem visvēlāk.⁶²

1921.g. pulka darbības vēsturē, spriežot pēc pulka komandiera izdotajām pavēlēm, ir raksturojams kā laika posms, kurā lielākā daļa pulka administratīvo

⁵⁸ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 5. l., 34. lp.

⁵⁹ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 358. l., 37.lp., 56.lp.

⁶⁰ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 5. l., 77. lp.

⁶¹ Turpat, 5. l., 99. – 122. lp.

⁶² LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 5. l., 132. – 134. lp.; LNA LVVA 1526. f., 1. apr., 4. l., 83. lp.; 4.Valmieras k. p. un Vidzemes artilērijas pulks tika pārformēti 14.martā 1921.g., 6.Rīgas k. p. – 18.martā 1921.g.

resursu tika veltīti ar karavīru atvaļināšanu saistītiem jautājumiem, no kā savukārt izrietēja dažādas iekšējās amatu rotācijas pulkā. Saistībā ar atvaļināšanām un armijas pāriešanu uz miera laika štatu sarakstu, liels administratīvais resurss tika veltīts dažādu inventāra un bruņojumu sarakstu pārveidošanai un to uzskaitēi.⁶³

Latvijas armija miera laikā sastāvēja no 4 kājnieku div., kurā katrā ietilpa trīs kājnieku pulki. Viens no šiem kājnieku pulkiem bija 5.Cēsu k. p. Kājnieki bija nozīmīgākā un arī skaitliski lielākā ieroču šķira armijā. Katra kājnieku divīzija sastāvēja no dažādiem apakšdienestiem, kuru uzdevums bija nodrošināt sekmīgu div. darbību.

Pie kopējās armijas problemātikas starpkaru periodā jāatzīmē aktuālais jautājums pāriešanu uz miera laika štatiem, kas sevī ietvēra plašo karavīru atvaļināšanu), kā arī karavīru apmācības sistematizēšana. Aktuāls temats bija arī karavīru izdienas aprēķins, kuri bija dienējuši citu valstu armijās.. Saistībā ar apmācību procesu faktiski laika posmā no 1921. līdz 1934. g. noritēja darbs pie dažādu reglamentu un noteikumu izstrādes, kuri noteica apmācību procesu norisi Latvijas armijā. Ir pamats uzskatīt, ka ieguldītais darbs reglamentu izstrādē nesa arī pozitīvus rezultātus.

2.Cēsu k. p. tika dibināts 1919.g. 23.martā. Vēlāk, 1919.g. 10.jūlijā tas tika apvienots kopā ar Rezerves bataljonu un 1.Valmieras kājnieku bataljona rezerves rotu. Tā rezultātā pulks tika pārsaukts par 5.Cēsu k. p. Pulka karavīri bija cīnījušies gan Cēsu kaujās, gan vēlāk arī pret plkv. Pāvela Bermonta - Avalova karaspēku un Sarkanu armiju Latgales atbrīvošanā. Neatkarības kara izskaņā pulks tika pārvietots uz Latgali, kur aizstāja jau kaujās nogurdinātās vienības. Pēc Latvijas - Padomju Krievijas miera līguma noslēgšanas, pulks tika pārvietots uz Daugavpili, kur pārgāja 4.Zemgales div. komandiera rīcībā. Atrodoties Latgalē pulka karavīri veica robežas apsardzi.

Sākot ar 1921.g. 1.martu pulka štābs savu darbību uzsāka tā pastāvīgajā izvietojumā Rīgā. Reizē ar pulka pāriešanu uz Rīgu, norisinājās aktīvs darbs pie pulka pāriešanas uz miera laika štatiem – tika likvidētas dažādas pulka vienības.

Kopumā skatoties 5.Cēsu k. p. bija tipisks starpkaru perioda k. p. Pēc Neatkarības kara beigām pulka sastāvu lielākoties veidoja karavīri, kuriem daudziem

⁶³ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 32. l.

kaujas pieredze bija jau kopš 1919.g. Ziemeļvidzemes kaujām un pēc tam Bermontiādē. Tieši karavīri noslēdzoties vēlāk veidoja pulka virsdienesta instruktoru sastāvu. Par Neatkarības kara vēstures posmu un pulka lomu tajā pulks lepojās un godināja savus varoņus.

Kara laikā 5.Cēsu k. p. veidoja karavīri, kuri bija brīvprātīgi iestājušies dienēt armijā – pārsvarā tieši no pulka kauju vietām Vidzemē. Vēlāk, starpkaru periodā pulka karavīru sastāvs mainījās un tieši izteiktās vidzemnieku rindas tika paretinātas.

2.Latvijas armijas kājnieku daļas un Rīgas garnizons no 1921. līdz 1934. gadam

2.1.Latvijas armijas kājnieku pulki no 1921. līdz 1934. gadam

Latvijas atzīšana *de iure* 1921.g. paātrināja armijas pāriešanu uz miera laika štatu sastāvu. 1921.g. tika likvidēts Armijas virspavēlnieka amats un štābs, jo miera laikā šāds amats netika paredzēts. Virspavēlnieka štāba funkcijas pārņēma Galvenais štābs. Štāba priekšniekam, ģen. M.Peniķim (1920. – 1928.) bija jāpārziņina jautājumi, kas saistīti ar karaspēka organizāciju, komplektēšanu, apgādi, dislokāciju un mobilizāciju. 1921.g. 1.aprīlī Latvijas armija pilnībā pārgāja uz miera laika stāvokli Apsardzības ministrijas pārvaldībā. Reizē, armijai tika arī dots jauns uzdevums - nosargāt Neatkarības karā izcīnīto, neatkarīgo Latvijas Republiku ārēja uzbrukuma gadījumā.⁶⁴

Neatkarības kara izskaņā, 1920.g. augustā Latvijas armija sastāvēja no 4 kājnieku div., Latgales partizānu pulka, Tanku divizionā, Bruņu vilcienu divizionā, Bruņu automobiļu divizionā, Auto – motociklu rotas, Atsevišķās traktoru baterijas, Aviācijas parka, Armijas radiotelegrāfa, Jūras nodaļas un vēl daudzām citām mazākām vienībām. 1920.g. augustā pēc štatu saraksta Latvijas armijā dienēja 2468 virsnieki, 708 kara ierēdņi, 8651 instruktori un 38 385 kareivju. Tāpat arī armijas bruņojumā bija 38 385 šautenes, 659 vieglie ložmetēji, 867 ložmetēji, 138 lielgabali, 62 mīnmetēji. Ieroču apgādei armijas rīcībā bija 9 133 000 dažādu patronu.⁶⁵

Noslēdzoties kaujām Latgales frontē, armijas vienības devās no frontes Latgalē atpakaļ uz saviem izvietojumiem. Piemēram, 1.Kurzemes div. vienības jau 1920.g. septembrī – novembrī devās uz Kurzemes pilsētām, bet Zemgales div. vienības, kura 1920.g. rudenī atradās Dienvidlatgalē, novembrī nomainīja Latgales div. pulki. Faktiski laika posms, no miera līguma noslēgšanas ar Padomju Krieviju līdz 1921.g. 1.aprīlim ir raksturojams kā laiks, kurā vienības veica pārvietošanos Latvijas teritorijā, lai spētu pāriet uz miera laika stāvokli.⁶⁶ Reizē, ar pāriešanu miera laika stāvoklī, armija pārgāja arī Apsardzības ministrijas pārvaldībā.⁶⁷

Atvaļināšana. Jau Neatkarības kara otrajā pusē, pēc Bermontiādes noslēguma no dienesta tika atvaļināti karavīri, kuri nebija sasnieguši 18 gadu vecumu, un tie, kuri

⁶⁴ Bērziņš V., Bambals A., *Latvijas armija*, 42 – 43. lpp.

⁶⁵ Turpat, 38. lpp.

⁶⁶ Turpat, 38. – 39. lpp.

⁶⁷ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 5. l., 132. lp.

bija vecāki par 35 gadiem. Noslēdzot miera līgumu ar Padomju Krieviju, tika atvaļināti tie virsnieki un instruktori, kuriem tajā brīdī bija vismaz 33 gadu vecums, savukārt 1901.g. dzimušos (attiecīgi aptuveni 19 gadu vecos) karavīrus ieskaitīja armijas rezervē. Atvaļināšanas tika īstenotas tādēļ, ka Latvija vairs neatradās kara stāvoklī ar nevienu valsti, armijai bija jāpāriet uz miera laika štatiem, kā arī uzturēt tik skaitliski lielus bruņotos spēkus ir ļoti dārgi. 1920.g. septembrī tika atvaļinātas tās personas, kuras bija sasniegušas 30 g. vecumu; un decembrī – tās personas, kuras bija sasniegušas vismaz 28 g. vecumu, kā arī visus tos, kas bija palikuši armijā pēc iepriekšējām atvaļināšanām, bet kurus vecuma dēļ būtu bijis jāatvaļina. Tie Latvijas augstskolu audzēkņi, kuri bija nodienējuši vismaz pusotru gadu (tajā skaitā Kara skolu un virsnieku kursus beigušos) tika atvaļināti 1921.g. sākumā, lai būtu iespējams turpināt studijas augstskolā.⁶⁸ 1922.g. sākumā varēja tikt atvaļināti visi tie instruktori un kareivji, kuri Latvijas armijā bija nodienējuši 2 pilnus gadus, izņemot tos, kuri ir veikuši sakaru apmācības – kas saistīts ar armijas spēju nepārtrauktības nodrošināšanu.⁶⁹

Saistībā ar samērā straujo karavīru atvaļināšanu, apsardzības ministrs izdeva speciālus noteikumus un instrukcijas par atvaļināto karavīru pienākumiem un tiesībām. Piemēram, demobilizējamiem karavīriem pienācās saņemt atalgojumu par laika posmu līdz 1921.g. 1.martam un uzturdevas kompensācija 3 dienām – kas ir skaidrojams ar ceļā pavadīto laiku no frontes uz dzīvesvietu. Karavīriem tika izsniegts arī formas tērps, gadījumā, ja personas tiktu iesauktas dienestā atkārtoti. Ierodoties savā dzīvesvietā karavīra pienākums bija reģistrēties pagasta valdē, vai policijas iecirknī, lai mobilizācijas gadījumā Apsardzības ministrijas rīcībā būtu informācija par karavīru dzīvesvietām.⁷⁰

Īpašs uzsvars no armijas vadības tika likts uz to, lai atvaļinātie karavīri nekādā gadījumā nespētu pamest armijas vienības ar saviem dienesta ieročiem, kā arī, lai viņiem netiktu piešķirtas ieroču nēsāšanas atļaujas. Saistībā ar šo, tika izdotas pat speciālas pavēles, kas ir saistīts ar izrietošo vispārējo situāciju valstī. Iekšlietu ministrijas interesēs nebija, ka Latvijas atrastos liels skaits apbruņotu cilvēku.⁷¹

Normatīvie akti. No 1920.g. septembra līdz 1927.g. darbojās sevišķa Apsardzības ministrijas padome ģen. Kārļa Goppera vadībā. Padomes locekļi (augsta

⁶⁸ Bērziņš V., Bambals A., *Latvijas armija*, 39. – 40. lpp.; LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 32. l., 129. lp.

⁶⁹ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 6. l., 6. lp.

⁷⁰ Bērziņš V., Bambals A., *Latvijas armija*, 40. lpp.; LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 32. l., 182. lp.

⁷¹ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 32. l., 328. lp.

ranga virsnieki) studēja rietumvalstu un PSRS militāro literatūru, sagatavojot noteikumus par dienesta gaitu Latvijas armijā, ierindas, garnizona, lauka dienesta, fiziskās audzināšanas un disciplināros reglamentus. Padomes uzdevumos ietilpa dot atsauksmes par visiem Apsardzības ministrijas rīkojumiem privāta rakstura jautājumos, bet ministrija bieži mēdza izdot dažādus rīkojumus nesagaidot padomes lēmumu. Faktiski padome veica nozīmīgu darbu Latvijas armijas dokumentu bāzes nostiprināšanai un tās attīstībai.⁷²

Latvijas armijas darbību juridiski regulēja dažādi reglamenti (skatīt pielikumu Nr. 1.) Pielikumā ir aprakstīti nozīmīgākie reglamenti, kuri noteica karavīru ikdienu, pienākumus, pakļautību, sodus, apmācību un daudz citus tematus. Bez iepazīšanās ar reglamentu būtību nav izprotama dažādu darbā apskatīto jautājumu problemātika.

Kājnieku virsnieku vietnieku apmācība tika organizēta pēc Kājnieku virsnieku vietnieku kursu apmācības programmas. Neapskatot detaļās, virsnieku vietnieku programmā lielākais uzsvars tika likts uz taktikas iemaņu nostiprināšanu – kopumā 250 mācību stundas. Otrs nozīmīgākais aspekts bija kaujas šaušana (dažādos veidos) – 68 mācību stundas, trešais nozīmīgākais mācību temats bija ieroču apmācība – 40 stundas. Virsnieku vietnieku kurss kopā veidoja 554 mācību stundas, no kurām praktiskās nodarbības kopskaitā aizņēma 412 mācību stundas.⁷³

Nozīmīga problēma armijā bija kareivju – analfabētu īpatsvars. Ņemot vērā analfabētismu, instruktoriem nebija iespējams kareivjiem pilnvērtīgi mācīt dažādus citus reglamentus, ja karavīrs neprot pats izlasīt rakstīto. Līdz ar to, 1924.g. Galvenais štābs izdeva speciālus noteikumus (instrukciju), kā ir jānotiek kareivju – analfabētu apmācībai karaspēka daļās. Noteikumi arī paskaidroja, kā apmācīt cittautiešiem valsts valodu.⁷⁴

Obligātais dienests. Saskaņā ar 1923.g. 17.jūlija Karaklausības likumu, Latvijas valsts aizsardzībā bija jāpiedalās vīriešiem vecumā no 17 – 50 gadu vecumam, Latvijas pilsoņiem.⁷⁵ Aktīvajā dienestā atradās ikgadēji iesaucamie pilsoņi, brīvprātīgie, virsdienesta instruktori un kareivji, virsnieki, administratīvie virsnieki, sanitārvirsnieki, kapelāni un kara tehniķi. Iesaukšana aktīvajā dienestā notika katru

⁷² Andersons E., *Latvijas bruņotie spēki un to priekšvēsture*, 55. – 56. lpp.

⁷³ Armijas komandiera štābs. *Kājnieku virsnieku vietnieku kursu mācības laika sadalījums*. 1. – 31. lpp.

⁷⁴ Galvenais štābs. *Kareivju – analfabētu un cittautiešu latviešu valodas mācība karaspēka daļās*. Rīga: Apsardzības ministrijas tipogrāfija, 1923., 1. – 20. lpp.

⁷⁵ Kalējs A., Plesners A., *Mūsu armija tapšanā, valsts iznīcināšanā un tagadējos sasniegumos*. 137. lpp.

gadu vienā laikā – februāra sākumā.⁷⁶ Dienestā bija jāpavada 18 mēneši, bet finansu taupības nolūkos dienests pārsvarā tika saīsināts līdz 15 mēnešiem. Līdz 1927.g. tika iesaukti vīrieši, kuri bija sasnieguši 20 gadu vecumu, savukārt vēlāk – kuri sasnieguši 21 gada vecumu. Ik gadu, aptuveni, tika iesaukti 13 500 vīrieši. Tuvojoties Otrajam pasaules karam, tika pazemināti uzņemšanas standarti armijā, kā rezultātā palielinājās iesaucamo vīriešu skaits. Beidzoties obligātajam dienestam, trīs gadus karavīri varēja tikt jebkurā brīdī iesaukti dienestā uz dažādām mācībām. Savukārt pēc 3 gadiem, karavīrs skaitījās armijas rezervē līdz 40 gadu vecumam.⁷⁷

Sākot ar 1927.g. tika samazināts obligātā dienesta laiks karavīriem. Karavīriem bija iespēja tikt atvaļinātiem vēl pirms obligātā dienesta laika beigām.⁷⁸ Armijā tika ieviesta lozēšana, kā rezultātā karavīriem, kuri uzvarēja lozēšanā bija iespējams saīsināt dienesta laiku par 3 mēnešiem. Karavīri lozēšanu veica tiešo komandieru klātbūtnē, gadījumā, ja pats karavīrs nevarēja ierasties (piemēram veselības apstākļu dēļ) lozēšanu viņa vietā viņa tiešais priekšnieks.⁷⁹ Atrodoties obligātajā dienestā, karavīriem viņu dienesta priekšnieks atvaļinājumu varēja piešķirt tikai *svarīgu iemeslu dēļ*⁸⁰ ne ilgāk par 7 dienām, kā arī apbalvojumu veidā par centību. Atrodoties obligātajā dienestā karavīriem piešķirtais atvaļinājumu laiks nedrīkstēja pārsniegt 2 nedēļas.⁸¹

Virsdienests. Virsdienests bija brīvprātīgs dienests bruņotajos spēkos pēc obligātā dienesta beigām. Noslēdzoties Neatkarības karam, visgrūtāk apmācības un attīstības ziņā ir gāja tieši ar instruktoru kursu izveidi. Lai risinātu šo problēmu, Armijas Virspavēlnieks ieviesa virsdienestu, kas tika pasludināts ar 1920. g. 16.decembri. Virsdienestā bija atļauts atstāt instruktorus – kaprāļus, srž., vsrž., palielinot viņu atalgojumu (salīdzinot ar obligātā dienesta karavīru atalgojumu).⁸²

Līdz 1922.gadam Latvijas armijas instruktorus sagatavoja sevišķā armijas instruktoru skolā, vēlāk karaspēku daļu instruktoru rotās, kurās bija līdz 5 mēnešiem ilgi kursi. Sākot ar 1925.g. pastāvēja arī Virsdienesta instruktoru kursi, kuros apmācības ilga 4 mēnešus. Atsevišķs 8 – 9 mēnešus ilgs kurss bija Sakaru divizionā.

⁷⁶ Sākot ar aptuveni 1930.g. iesaukšana dienestā norisinājās augusta otrajā pusē.

⁷⁷ Andersons E., *Latvijas bruņotie spēki un to priekšvēsture*, 114. – 155. lpp.;

⁷⁸ 18 nodienētu mēnešu vietā 15 mēneši.

⁷⁹ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 11. l., 200. lp.; LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 14. l., 144. lp.

⁸⁰ Karaklausības likuma 16.punkts.

⁸¹ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 13. l., 12. lp.

⁸² Kpt. Gravelšins un vlt. Sudrabs., *9.Rēzeknes pulka gaitas. No 1919.g. 9.augusta līdz 1922.g. 9.augustam*. 194. lpp.

Par virsdienesta instruktoriem pulkos iecēla labākos un spējīgākos instruktoru rotu beigušos karavīrus. Ņemot vērā, ka virsdienesta instruktori pildīja tos pašus pienākumus, kurus jebkurš cits instruktors un pienākumu bija daudz, virsdienesta instruktori ik pēc katras nodienētās piecgades saņēma prēmiju, kura bija trīs mēnešalgu apmērā. Daļa virsdienesta instruktori papildus izglītību apguva civilajās izglītības iestādēs, vai arī vēlāk kļuva par virsniekiem.⁸³

Samērā liela daļa karavīru nemaz nevēlējās tikt atvaļināti un vēlējās palikt kā virsdienesta karavīri, kas ir skaidrojams ar to, ka dienests armijā garantēja stabilu un regulāru atalgojumu. Turklāt, ņemot vērā ilgstošo kara darbību Latvijas teritorijā, karavīriem un arī civiliedzīvotājiem bija problemātiski atrast darbu. Situācija gan mainījās pēc agrārās reformas, kad karavīriem sāka piešķirt apsaimniekošanai zemi.⁸⁴

Atzīmējams arī, ka Apsardzības ministrija bija pretimnākoša pret karavīriem, kuriem kara seku rezultātā nebija vairs savas patstāvīgās dzīvesvietas, vai kuru saņemtā armijas alga bija pārāk zema, lai spētu dzīvot kādā īpašumā. Atvaļinājuma laikā, karavīrs drīkstēja uzturēties savā dienesta vietā, tajā skaitā arī nakšņot. Tas pats attiecās arī uz tiem karavīriem, kuru veselības stāvoklis bija pasliktinājies tieši atvaļinājuma laikā.⁸⁵

Kājnieku pulku struktūra un skaitliskais sastāvs. Katra pulka sastāvā bija pulka komandieris, štāba priekšnieks, adjutants ar palīgu, tieslietu darbvedis, pulka tiesa (3 virsnieku sastāvā), sakaru rota, saimniecības priekšnieks, kancelejas priekšnieks, mantu, pārtikas un ieroči virsnieki, saimniecības rota, vecākais ārsts, aptiekas feldšeris, pārsienamais punkts, orķestris (saukta arī par muzikantu komandu), 2 kājnieku bataljoni, kājnieku baterija un instruktoru rota. Miera laikā pulkos nebija štāba rotas un komandantu.⁸⁶ Sākot ar 1934.g. katrā k. p. tika izveidota - sapieru komanda, kurai bija jāiziet 5 nedēļu garš apmācības cikls.⁸⁷

Literatūrā atšķiras informācija par karavīru skaitu pulkos. Tiek rakstīts, ka 2 kājnieku bataljonus miera laikā veidoja 55 virsnieki un 645 instruktori un kareivji, kā

⁸³ Andersons E., *Latvijas bruņotie spēki un to priekšvēsture*, 186. lpp.

⁸⁴ Bērziņš V., Bambals A., *Latvijas armija*, 40. – 41. lpp.

⁸⁵ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 32. l., 362. lp.

⁸⁶ Turpat, 201. lpp.

⁸⁷ LNA LVVA, 1526. f., 1. apr., 11. l., 1. lp.

arī tiek rakstīts, ka virsnieku skaits varēja svārstīties robežās no 60 līdz 70, un ap 700 instruktoru un kareivju.⁸⁸

Pulka kājnieku bataljoni bija mazākā taktiskā vienība, kura spēja operēt ar visu ieroču šķiru ieročiem. Miera laikā katrs bataljons sastāvēja no 3 strēlnieku un 1 Ložmetēju rotas. Katrā kājnieku rotā bija komandiera vads un 3 kājnieku vadi. Ložmetēju rotas sastāvēja no 3 vadiem, katrā vadā 4 ložmetēji un katram ložmetējam 8 karavīru apkalpe.⁸⁹

Instruktoru rota bija tikai miera laika vienība ar pastāvīgu kadru un no pulka vienībām piekomandētu sastāvu, kuri pēc kursu beigšanas atgriezās atpakaļ savās vienībās. Rotas pamatu veidoja 4 virsnieki, 11 instruktori un saimniecības grupa.⁹⁰

Latvijas armijas kājnieku pulkos nebija tikai kājnieku bataljoni, kā sākumā varētu uzskatīt. Katrā pulkā bija arī specializētās vienības – ložmetēju, sakarnieku, riteņbraucēju, kājnieku artilērijas un citas vienības (dažāda lieluma). Kājnieku bataljoniem bija paredzēta galvenā loma tā laika kaujās. Viņiem bija jāspēj darboties un pildīt uzdevumus dažādos apvidos, jebkādos laika apstākļos. Kājnieku vienību galvenais uzdevums kaujas laukā bija iznīcināt pretinieku tuvčīņā. Latvijas armijas kājnieki bija apbruņoti ar šautenēm, automātiskajiem ieročiem, kājnieku un prettanku lielgabaliem, granātmetējiem, rokas granātām un durkļiem, gāzmaskām un sakaru aparāturu.⁹¹

Neskaitot kājnieku bataljonus, pulkos bija arī sakaru rotas, kas sastāvēja no 3 virsniekiem, 10 instruktoriem un 50 dkar., kuri bija specializējušies radio, telefonu un citu sakaru ierīču operēšanā. Pulka orķestra 25 – 35 karavīri tika gatavoti arī par sanitāriem. Papildus zirgu transportiem pulkus lēnām sāka apgādāt arī ar transportlīdzekļiem. Katrā pulkā bija galdnieki, drēbnieki, kurpnieki, seglinieki, kalēji. Pulku izvietojumos atradās rezerves un mobilizācijas gadījuma mantu noliktavas, pārtikas un transportlīdzekļu rezerves.⁹²

Jaunkareivju apmācība. Jebkuras civilpersonas dienests bruņotajos spēkos sākās ar jaunkareivju kursu. Kurša laikā civilpersonas tika pilnvērtīgi sagatavotas dienestam armijā. Katru gadu kājnieku pulkos decembrī – janvārī, tika atlasīti tie

⁸⁸ Andersons E., *Latvijas bruņotie spēki un to priekšvēsture*, 201. – 202. lpp.; Bērziņš V., Bambals A., *Latvijas armija*. 41. – 42. lpp.; Čiganovs J., *Latvijas armijas intendantūras dienesti (1919. – 1940.)*. 47.lpp.

⁸⁹ Turpat, 202. lpp.

⁹⁰ Turpat, 202. lpp.

⁹¹ Andersons E., *Latvijas bruņotie spēki un to priekšvēsture*, 200. – 201. lpp.

⁹² Turpat, 202. lpp.

virsnieki, instruktori un kareivji, kuri veiks jaunkareivju kursa apmācību. Notika samērā ilgstoša nodarbību iepriekšsagatavošana, lai jaunkareivju apmācības kurss būtu pēc iespējas efektīvāks. Turklāt, apmācību vadītāji bija ieinteresēti, lai jaunkareivji sasniedz pēc iespējas augstākus rezultātus, jo tie pēc kursa noslēguma, būs viņu turpmākie dienesta biedri.⁹³ Līdz 1931.g. jaunkareivju kurss norisinājās pavasarī (sākot ar februāri), savukārt pēc 1931.g. jaunkareivju kursi armijas vienībās norisinājās sākot ar augusta mēnesi.⁹⁴

Apskatot iesaukto jaunkareivju sastāvu (skatīt pielikumus Nr. 2. – 5.), par piemēru tiks ņemta 1928. g. jaunkareivju iesaukuma dati. Kā redzams pielikumos, caurmērā lielākā karavīru daļa 5.Cēsu k. p. bija ar zemu izglītību – visbiežāk ar nepabeigtu pamatskolas izglītību. Gandrīz 10% no kopējā iesaukto karavīru skaita bija analfabēti, kā arī aptuveni 35% no iesaukuma sagādāja problēmas lasīt, rakstīt vai runāt valsts valodā. Atzīmējams, ka lielākā daļa pulka karavīru nāca no Latgales.⁹⁵ Pārsvārā karavīru kodolu veidoja latvieši, kā arī luterticīgie.⁹⁶ Ļoti līdzīga situācija apskatot iesaukumu datus ir redzama visā darba hronoloģisko robežu periodā, līdz ar to 1928. g. var savā ziņā uzskatīt par vidējo rādītāju.

No karaspēka inspektora 1924.g. pavēles gan ir redzams tas, ka pulku instruktori un virsnieki šo jaunkareivju kursu uztvēra divējādi. Bieži vien ir bijuši gadījumi, kuros apmācības tiek izvestas formalitātes pēc bez jebkādas apmācību personāla ieinteresētības. Tas pats ir bijis manāms arī jaunkareivjos, kuri savas apmācības nereti uzskatījuši par formalitāti un gaidījuši, kad tās ātrāk beigsies.⁹⁷ Formalitāti apstiprina arī pārbaužu komisiju rezultāti, kuros parādās informācija, ka, piemēram, karavīrs spēj atbildēt uz jautājumiem pēc kāda no mācītā reglamenta, tomēr karavīram nav radusies izpratne par to, ko atbild. Faktiski, karavīrs ir iemācījies atbildamo tekstu no galvas, bez dziļākas tā būtības izpratnes.⁹⁸

Jaunkareivju apmācības kurss ilga 8 nedēļas. Pēc tā noslēgšanās, pārbaudes komisijas pārbaudīja karavīru zināšanas un pulka komandieris rezultātus apstiprināja

⁹³ Kļaviņš R., *Valmieras pulka vēsture*. Nebraska: Augstums Printing Service, 1976., 465. lpp.; 381. lpp.

⁹⁴ Vidzemes artilērijas pulks., *Vidzemes artilērijas pulka vēsture*. 262. – 263. lpp.

⁹⁵ Līdzīgi bija arī citos 2.Vidzemes div. k. p. Karavīri savu dienestu uzsāka vienībās, kuras atrodas tālu no viņu dzīvesvietas. Tāds bija armijas vadības uzstādījums, lai ierobežotu iespējas karavīram dezertēt vai atrasties patvaļīgā prombūtnē, lai atgrieztos savā dzīvesvietā. Līdz ar to, Rīdzinieki savu dienestu uzsāka reģionālajās vienībās un reģionālajās Latvijas pilsētās vai to rajonos – Rīgā.

⁹⁶ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 81. l., 79. lp.; LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 76. l., 1. lp.

⁹⁷ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 8. l., 18. lp.

⁹⁸ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 7. l., 295. lp.

ar pavēli. Aprīļa izskaņā norisinājās svinīgā karavīru solījuma došanas ceremonija. Sākot ar maiju, jaunkareivjiem sākās dienests vienībā – sardzes dienests un apmācības apvidū. Sākumā apmācības tika īstenotas grupu, pēc tam vadu un rotu līmenī. Katru gadu, rudenī, 2 – 3 dienu garumā norisinājās manevri bataljonu un pulku sastāvā.⁹⁹

Kursam sākoties, jaunkareivjiem bija jānodod savs civilais apģērbs kopējā mantu glabātuvē, pret ko viņi saņēma armijas formas tērpu. Tas tika darīts ar mērķi, lai jaunkareivjus vēl vairāk atturētu no patvaļīgas prombūtnes, vai došanās uz pilsētu. Karavīram bija jānodien g., lai drīkstētu iziet ārpus izvietojuma teritorijas. Pēc nodienētā gada tika saņemts atpakaļ civilais apģērbs. Izņēmums ir dažādi atvaļinājumi vai neparedzēti gadījumi (piemēram - tuvinieku nāve).¹⁰⁰

Jaunkareivju kursā, neskaitot arī standarta militāros priekšmetus karavīriem tika nostiprināta arī lasītprasme. Pasniedza arī tādus priekšmetus kā aritmētika, Latvijas vēsture, ģeogrāfija, higiēna u.c. Ar mērķi kompensēt vispārīzglītojošās skolas iztrūkumu, kā arī vispārējās izpratnes un intelekta veicināšanai.¹⁰¹

Virsnieku kursi. Karjeras laikā virsniekiem bija jāpiedalās daudz un dažādosursos, lai celtu savu zināšanu līmeni, kā arī iegūtu nākamo dienesta pakāpi. Kā viens no augstākajiem militārās karjeras sasniegumiem virsniekiem bija kļūšana par div. komandieri vai ieņemt div. komandiera palīga amatus. Lai tas būtu iespējams, virsniekiem tika izvirzītas sekojošas prasības – tiem vismaz bija jābūt plkv. dienesta pakāpē, kā arī jābūt nodienējam kā pulka komandierim (vai līdzīgā amatā Jūras spēkos) vismaz 3 gadu garumā.¹⁰²

Administratīvie jautājumi. 1922.g. Apsardzības ministrs izdeva pavēli, kura noteica, ka, ja karavīram veicot dienesta pienākumos ir jāpamet sava izvietojuma teritorija (piemēram, jādodas uz citu armijas vienību), tas tiek uzskatīts par komandējumu un par attiecīgo dienu alga tiek izmaksāta par 5% vairāk nekā parasti.¹⁰³

Atzīmējams, ka kopējā starpkaru periodā Latvijas armijā pastāvēja noteikums, ka, ja karavīrs pieder pie ticības, kas svētdienas vietā savus reliģiskos rituālus (svētkus) piekopj citā nedēļas dienā, tad karavīru, pēc viņa paša vēlēšanās, atbrīvo no

⁹⁹ Andersons E., *Latvijas bruņotie spēki un to priekšvēsture*, 202. – 203. lpp.

¹⁰⁰ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 8. l., 102. lp.

¹⁰¹ Kļaviņš R., *Valmieras pulka vēsture*. Nebraska: Augstums Printing Service, 1976., 465. lpp.; 386. – 387. lpp

¹⁰² LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 9. l., 178. lp.

¹⁰³ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 6. l., 30. lp.

dienesta pienākumu pildīšanas šajā dienā. Tomēr, par to, karavīra dienests tiek pagarināts par 3 mēnešiem.¹⁰⁴

2.2. Rīgas garnizons, struktūra un uzdevumi

Apdzīvotā vietā (administratīvā teritorijā) novietotās karaspēka vienību kopums tiek saukts par šīs vietas garnizonu.¹⁰⁵ Visā Latvijas teritorijā garnizoni ir apvienoti apgabalos, kuru robežas noteic Armijas komandieris un tiek izsludināti ar pavēli.

Garnizona priekšnieks. Par garnizona priekšnieku tiek iecelts viens no vecākajiem garnizona teritorijā esošajiem armijas vienību komandieriem.¹⁰⁶ Apgabalu garnizonu priekšniekus ieceļ Armijas komandieris, bet apgabalos ietilpstošo garnizonu priekšniekus – attiecīgā apgabala garnizona priekšnieks.¹⁰⁷

Garnizona priekšnieka uzdevumos ietilpa kontrolēt, lai garnizonā dienšie karavīri ieturētu kara disciplīnu un kārtību. Savukārt garnizonos, kur atrodas vairākas karaspēka vienības (piemēram – Rīgas garnizonā), bija atļauts iecelt komandantus.¹⁰⁸

Garnizona priekšnieks kontrolēja garnizona rīcībā esošo militāro objektu (šautuvju, ēku) izmantošanas laikus – lai tie nepārklātos ar citām vienībām. Gadījumā, ja Iekšlietu ministrijas struktūrvienības pieprasa armijas palīdzību, garnizona priekšniekam, par to ir jāziņo Armijas komandierim, kā arī jāraugās, lai armijas vienības likumiski pareizi izpildītu savus pienākumus.¹⁰⁹

Komandants un komandantūra. Komandantu uzdevums ir kontrolēt, lai garnizonā dienšie karavīri pakļautos visiem noteiktajiem reglamentiem un noteikumiem, sekot līdzī formā tērpa nēsāšanas noteikumu ievērošanai, kā arī jākontrolē atvaļinājumos atbrīvotie karavīri – lai tie savlaicīgi atgriežas savās dienesta vietās. Komandanta pienākumos arī ietilpa izmitināt tās armijas vienības, kuras šķērso garnizonu. Komandanta pienākumos ietilpa veikt plānošanu attiecībā uz garnizona esošajiem apsargājamajiem objektiem – lai visi nepieciešamie norīkojumi būtu proporcionāli izdalīti starp garnizonā esošajām vienībām, rēķinoties arī ar to apmācību plāniem. Kā viens no sarežģītākajiem komandanta pienākumiem ir darīt

¹⁰⁴ Kalējs A., Plesners A., *Mūsu armija tapšanā, valsts iznīcināšanā un tagadējos sasniegumos*. 138. lpp.

¹⁰⁵ Melderis J., *Militāro terminu skaidrojošā vārdnīca*. Latvijas Nacionālā aizsardzības akadēmija, Rīga: 2003, 29. lpp.

¹⁰⁶ Armijas štāba apmācības daļa. *Karavīra rokas grāmata*. 68. lpp.

¹⁰⁷ Armijas štāba apmācības daļa. *Garnizona reglaments*. 7. lpp.

¹⁰⁸ Armijas štāba apmācības daļa. *Karavīra rokas grāmata*. 68. lpp.

¹⁰⁹ Armijas štāba apmācības daļa. *Garnizona reglaments*. 8. – 9. lpp.

visu, lai veicinātu labas attiecības starp karavīriem un civiliedzīvotājiem, bet reizē neiejaucoties policijas kompetencē.¹¹⁰

Rīgas garnizons. Kā viens no Rīgas garnizona uzdevumiem bija regulāri būt gatavam apspiest – novērst, jebkāda veida nemierus galvaspilsētā. It sevišķi bieži tāda rakstura pavēles par iespējamiem uzdevumiem tika saņemtas 1925.g. februārī, kad pastāvēja risks, ka Rīgā esošie komunisti varētu rīkot sacelšanos.¹¹¹

Iespējamās komunistu sacelšanās dēļ, Kara būvniecības pārvalde izdeva rīkojumu Rīgas garnizona vienībām apzināt to, cik daudz apgaismes līdzekļi – sveces ir pulka rīcībā un cik vēl būtu nepieciešamas, gadījumā, ja tiktu traucēta elektrības padeve. Aprēķinam bija jābūt veiktam ar domu, ka traucējumi ilgtu 2 diennakšu garumā.¹¹² Kā apstiprinājums iespējamam komunistu sacelšanās riskam bija fiksētās izkaisītās komunistu proklamācijas pie 5.Cēsu k. p. izvietojuma 1925.g. martā.¹¹³

Saistībā ar Rīgas garnizona vienību kopējo dalību ikgadējā Stopiņu nometnē¹¹⁴, jāatzīmē, ka arī šajā aspektā lielu lomu ieņēma iespējamās komunistu provokācijas 1925.g. 5.Cēsu k. p. nācās nodot divus smagos transportlīdzekļus 6.Rīgas k. p., kuram vajadzēja ar vienu dežūrējošo grupu¹¹⁵ kuras rīcībā būtu smagais ložmetējs, palikt Rīgā un būt gataviem reaģēt uz iespējamajiem nemieriem. Nemieru gadījumā vienībai būtu jānododas uz Rīgas dzelzceļa staciju un jāieņem tā.¹¹⁶

Garnizona komandieris arī bija tieši tas, kurš noteica, kādus garnizonā dienošie karavīri formas tērpa elementus nēsā. Piemēram, garnizona komandieris katru gadu rudenī izdeva pavēli par ziemas mēteļu nēsāšanu un attiecīgi pavasarī – pavēli par to, ka mēteļi vairs nav jānēsā.¹¹⁷

Rīgas garnizonā ikgadēji norisinājās dažādas Rīgas garnizona virsnieku sapulces, kurās katru gadu tika ievēlēta arī valde. Tomēr, ir jaušams, ka sapulces

¹¹⁰ Armijas štāba apmācības daļa. *Garnizona reglaments*. 10. – 12. lpp

¹¹¹ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 358. l., 376. lp. Paskaidrojums - risks skatāms tiešā korelācijā ar 1924.g. 1. decembrī nesekmīgi notikušo komunistu rīkoto apvērsumu Tallinā, Igaunijā.

¹¹² LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 358. l., 377. lp.

¹¹³ Turpat, 421. lp.

¹¹⁴ Nometne, kura norisinājās katru vasaru visiem 2.Vidzemes div. k. p. Nometnes laikā vienībām bija iespēja pārbaudīt apmācību gadā apgūto vielu, kā arī īstenot liela taktiskā mēroga (bataljonu sastāvā) operācijas. Stopiņu nometne bija nozīmīgākais apmācību cikla (gads) notikums. Sīkāk par Stopiņu nometni skatīt nodaļā 4.2.

¹¹⁵ Grupas lielums nav minēts.

¹¹⁶ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 358. l., 512. lp.

¹¹⁷ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 5. l., 165. lp.

notikušas reti, virsnieku aizņemtības dēļ. Pārsvārā virsnieku sapulcēs tika risināti saimnieciska rakstura problēmas garnizonā un tām piemita formāls raksturs.¹¹⁸

Rīgas garnizona vienības. Rīgas garnizons sastāvēja no vairākām armijas vienībām: 4.Valmieras k. p., 5.Cēsu k. p, 6.Rīgas k. p., Vidzemes artilērijas pulka un vēlāk – Štāba bataljona. Štāba bataljons neatradās 2.Vidzemes div. sastāvā.

Vidzemes artilērijas pulks Neatkarības karam noslēdzoties tika pārvietots uz Rīgu, un tika novietots Artilērijas kazarmās (iepriekš – Huzāru kazarmas).¹¹⁹

Rīgas garnizonam bija arī sava draudze. Tā pastāvēja uz Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas Satversmes pamata un skaitījās kā atsevišķa – juridiska persona. Draudzē varēja darboties visu Rīgas garnizona karaspēka vienību, štābu un iestāžu karavīri, atvaļinātie karavīri, karavīru ģimenes locekļi un privātpersonas, kas reģistrējušās pie draudzes un maksā draudzenes nodevas.¹²⁰

Rīgas garnizonā bija vēl tādas vienības kā Aviācijas pulks, Galvenā intendantūras pārvalde, Elektrotehniskais divizijs, Auto – tanku pulks, Kara skola, Armijas štāba rota, Smagās artilērijas pulks, Sapieru pulks.¹²¹

Noslēdzoties Bermontiādei sākās intensīva karavīru atvaļināšana no dienesta armijā. Tā norisinājās pakāpeniski un plānveidīgi. Tomēr ne karavīri visi vēlējās atvaļināties. Ņemot vērā to, ka daudzi instruktori vēlējās palikt dienestā (kas ir saistīts ar stabilo atalgojumu), kā arī to, ka kara laikā karavīru dzīvesvietas varēja būt nopostītas – karavīriem fiziski nebūtu kur palikt, armijā tika ieviests virsdienests. Tajā bija atļauts palikt instruktoriem pēc brīvprātīgas iniciatīvas. Virsdienesta instruktori saņēma lielāku atalgojumu, nekā to saņēma obligātā dienesta karavīri. Vēlāk, tieši virsdienesta instruktori tika uzskatīti par pieredzējušākajiem karavīriem vienībā un savā ziņā veidoja vienības mugurkaulu. Tas bija saistīts tieši ar viņu dienestā uzkrāto pieredzi, gan izietiem dažādiem apmācību kursiem.

Latvijas armiju juridiski regulēja dažādi reglamenti, kuri regulāri tika papildināti un uzlaboti. Karavīriem nozīmīgākais reglaments bija Iekārtas reglaments, kurš noteica iekšējo iekārtu armijas vienībās, kā arī dažādu komandu nozīmi karavīriem atrodoties dienestā. Karavīriem reglamenti bija jāzina, to nezināšanas vai neizpildīšanas gadījumā karavīru varēja saukt pie atbildības, kas varēja beigties pat ar

¹¹⁸ LNA LVVA, 1488. f., 1. apr., 172. l., 1. – 2. lp.

¹¹⁹ Vidzemes artilērijas pulks. *Vidzemes artilērijas pulka vēsture*. 240. lpp.

¹²⁰ LNA LVVA, 1526. f., 1. apr., 86. l., 49. – 50. lp.

¹²¹ LNA LVVA, 1526. f., 1. apr., 449. l., 9., 26. – 36. lp.

cietumsodu. Svarīgi arī atzīmēt, ka, lai karavīri spētu saprast reglamentus, karavīriem bija jālasīja. Tomēr, katrā pamatapmācības kājnieku pulki saskārās ar karavīriem – analfabētiem. Vidēji katrā iesaukumā 10% karavīru bija analfabēti, savukārt gandrīz 35% karavīru neprata lasīt, rakstīt vai runāt valsts valodā. Priekš šādiem karavīriem tika speciāli organizēti lasīt un rakstīt prasmes kursi. Rezultātā, dienests armijā sniedza nozīmīgu artavu kopējā analfabētisma samazināšanā un valsts valodas prasmes nostiprināšanā Latvijā.

Starpkaru perioda laikā Latvijā pastāvēja obligātais militārais dienests, kas attiecīgi izpaudās ar 17 – 50 gadīgu vīriešu, Latvijas pilsoņu iesaukšanu armijā uz 18 mēnešu ilgu apmācības periodu. Ik gadu tika iesaukti aptuveni 13 500 vīriešu (5.Cēsu k. p. aptuveni 450 – 500). Katram obligātā dienesta karavīram uzsākot dienestu bija jāveic jaunkareivju apmācība, kura ilga 8 nedēļas. Darba izstrādes laikā ir konstatēts, ka karavīros valdījušas divējādas emocijas par jaunkareivju kursu un obligāto dienestu kā tādu. Visbiežāk jaunkareivju kursa sekmes ir bijušas tieši atkarīgas no virsniekiem un instruktoriem, kuri vadījuši apmācību. Nereti bijuši gadījumi, kuros apmācību vadītāji jaunkareivju kursu uzskata par formalitāti, kā rezultātā kursa apmācāmie kursu ir apguvuši tikai simboliski.

Rīgas garnizons ieņēma nozīmīgu lomu valsts kopējā drošībā. Garnizona teritorijā atradās gandrīz visas nozīmīgākās valsts pārvaldes iestādes, par kuru fizisko drošību rūpējās garnizona karavīri. Historiogrāfijā iepriekš šāds aspekts nav apskatīts. Reizē, garnizona karavīriem bija jābūt gataviem jebkurā brīdī apspiest jebkāda veida nemierus Rīgā, kuri apdraudētu valsts drošību.

3. 5.Cēsu kājnieku pulka struktūra, izvietojums un štābs

3.1.Struktūra un dienesti

Pulks, kā atsevišķa karaspēka daļa, ir vienas ieroču šķiras organiska vienība ar patstāvīgu saimniecību. Tādēļ pulka komandiera pienākumos ietilpst koordinēt gan kaujas vadības uzdevumus, gan veikt administratīvos pienākumus. Kaujas vadības uzdevumi sevī iekļauj arī iespējamās kaujas aizmugures karaspēka materiālo nodrošinājumu.¹²²

Armijā viss ir stingri noteikts ar dažādiem reglamentiem un noteikumiem. Tieši tāpat ir ar vienību struktūru. Starpkaru periodā pilnīgi visiem kājnieku pulkiem bija identiska struktūra. Sākot no štāba struktūras, beidzot ar 2.bataljona ložmetēju rotas struktūru. To uzbūve bija identiska, kā 5.Cēsu k. p., tā 9.Siguldas k. p. Līdz ar to, ar turpmāko pulka struktūras un amatu aprakstu var uzskatīt, ka šo piemēru ir iespējams pielīdzināt arī jebkuram citam tā laika k. p. (Pulka struktūras shēmu skatīt pielikumā Nr. 8.) Katrs k. p. sastāvēja no diviem kājnieku bataljoniem, ložmetēju rotas, sapieru rotas un artilērijas baterijas.

Pulka štāba struktūra. Katrs k. p. sastāvēja no sekojošiem amatiem un struktūrām. Pirmkārt – pulka komandiera. Otrkārt – pulka štāba, kas ir kā atbalsts kaujas vadībā. Pulka štābā ietilpst štāba priekšnieks, pulka adjutants ar palīgu, pulka sakaru priekšnieks, komandants, pulka kancelejas darbvedības pārzinis. Pulka štāba rīcībā kā izpildorgāni bija pakļauti – sakaru rota (kuru komandē pulka sakaru priekšnieks) un štāba rota (kuras komandieris ir štāba komandants). Štāba rotā ietilpst jātnieku – izlūku vienības un orķestris. Treškārt – pulka štābā atradās saimniecības priekšnieks ar darbvedi, kasieri, ekonomu un ieroču pārzini, vecākais ārsts ar jaunāko ārstu un aptiekas pārzini, vetārsts. Lai nodrošinātu trešajā punktā minēto amatpersonu darbību, viņu rīcībā kā izpildorgāni bija saimniecības rota ar kaujas, pārtikas un mantu vecumu vadiem, kā arī pulka pārsienamais punkts. Kā kaujas vienības pulkā bija divi kājnieku bataljoni, kājnieku baterija un sapieru rota. Ķīmiskais vads ietilpa sapieru rotā¹²³ Pulka štāba amatpersonu vidū bija arī tieslietu darbvedis.¹²⁴

Pielikumā Nr. 9. ir apkopota informācija par nozīmīgāko pulka štāba amatpersonu amatu pienākumiem. Pateicoties tam, ir iespējams vispārēji izprast katras amatpersonas nozīmi k. p. štābā.

¹²² Rozenšteins H., *Divīzijas un pulka štāba organizācija un darbība kara laikā*. 156. lpp.

¹²³ Turpat, 156. – 157. lpp.

¹²⁴ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 14. l., 165. lp.

Pulka štābā katru mēnesi ienāca arī ziņojumi no pulka Iekšējās izlūkošanas nodaļas.¹²⁵ Tā veica pulka iekšējo izlūkošanu, ar mērķi identificēt pretizlūkošanas riskus dažādos pulka karavīros – neloyalitāti, spiegošanu. Jāatzīst, ka beidzoties Neatkarības karam un sākot ar (aptuveni) 1923.g. pulka iekšējā izlūkošana ir lielākoties bijusi bez rezultātiem¹²⁶

Kancelejas darbus starp pulka štāba rakstvežiem sadalīja un noteica atbildīgie darbvedības pārziņi – Pulka adjutants un Saimniecības daļas darbvedis. Pulka rīcībā bija aizslēdzama ādas soma (ar piekarināmo atslēgu), kura atradās tieši darbvedībā. Tā tika izmantota lai nogādātu dažāda rakstura korespondenci no pulka uz citām armijas vienībām. Rakstveža pienākumos ietilpa izņemt no somas saņemtos sūtījumus, veikt to uzskaiti, kuru pēc tam nodot dežūrrakstvedim, lai tas savukārt varētu izdarīt nepieciešamos ierakstus dežūrrakstveža grāmatā. Rakstveža pienākumos arī ietilpa tieši kontrolēt šīs somas nokļūšanu uz pastu.¹²⁷

Priekš saņemto un nosūtāmo dokumentu reģistrēšanas pulka štābā bija vairākas darbvedībā esošas grāmatas – Saņemto rakstu grāmata, Nosūtīto rakstu grāmata, Sļepeno saņemto un nosūtīto rakstu grāmata. Pulka mobilizācijas daļai tāda bija atsevišķi.¹²⁸

Pulkā rīcībā bija arī šapirogrāfs un opalogrāfs.¹²⁹ Pulka štāba litogrāfs bija atbildīgs par dokumentu pavairošanu, par iepriekš minēto ierīču pareizu lietošanu, kā arī klasificētās informācijas atbilstošu uzglabāšanu.¹³⁰

Starp pulka štāba amatpersonām ietilpa arī vecākais ārsts un ieroču pārzinis.¹³¹ Ieroču pārzinis kā atsevišķs amats kājnieku pulkos tika ieviests tikai no 1924.g. februāra. Pārzinim bija jābūt ar vismaz lt. dienesta pakāpi – jaunākajam virsniekam.¹³²

Pulka bataljonu struktūra. Pulka kājnieku bataljoni faktiski visos k. p. darbojās pēc vienas struktūras. Bataljonu komandieri bija tieši pakļauti pulka komandierim. Katra bataljona rīcībā, neskaitot kaujas rotas, kuras ir aprakstītas

¹²⁵ Nodaļa sastāvēja no rotu un vadu komandieriem. To uzdevumos ietilpa veikt personāla pārbaudi un spēt sniegt viedokli par savā rīcībā esošo karavīru uzvedību, lojalitāti, iespējamajiem riskiem.

¹²⁶ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 358. l., 327. lp.

¹²⁷ LNA LVVA, 1439. f., 1. apr., 12. l., 17. lp.

¹²⁸ Turpat, 17. lp.

¹²⁹ Dokumentu iespiešanas mehānismi.

¹³⁰ Turpat, 17. lp.

¹³¹ Turpat, 95. lp.

¹³² LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 76. l., 8. lp.; LNA LVVA, 1526. f., 1. apr., 37. l., 47. lp.

turpinājumā, bija arī *Aizmugures orgāni*¹³³, kas funkcionēja kā medicīniskais atbalsts pulkam.¹³⁴ (Skatīt Pielikumu Nr.10) bataljona komandiera rīcībā bija bataljona adjutants, ar sakaru vada (sastāvēja no 44 karavīriem)¹³⁵, kā arī bataljona komandiera grupa, kura sastāvēja no 2 novērotājiem, 7 ziņnešiem un 2 raitniekiem.¹³⁶

Katrs kājnieku bataljons sastāvēja no 3 kājnieku rotām. Savukārt katra rota – no 3 vadiem, katrs vads – no 2 kājnieku grupām, 3 ložmetējnieku grupām un vada komandiera grupas. Rotas komandiera tuvākais atbalsts bija rotas komandiera vietnieks. Lai gan viņš nekomandēja nevienu rotu, viņa pienākumos ietilpa pārzināt rotas saimniecības grupas¹³⁷ darbību un organizēt rotas komandiera grupas¹³⁸ darbību.¹³⁹ (skatīt pielikumu Nr. 10.)

5.Cēsu k. p. bija divas ložmetēju rotas, katra sastāvēja no 3 vadiem un rotas komandiera vada. Katrs ložmetējnieku vads sastāvēja no 2 ložmetējnieku grupām un vada komandiera grupas. Savukārt katra ložmetēju grupa – no 2 ložmetēju apkalpēm. Rotas komandiera vietnieka rīcībā, līdzīgi kā kājnieku rotām, bija pakļauta rotas komandiera grupa¹⁴⁰ un saimniecības grupa. saimniecības grupas sastāvs bija identisks kājnieku rotās esošajām saimniecības grupām.¹⁴¹

1931.g. februārī pulka 3.kājnieku rota tika pārdēvēta par 5.kājnieku rotu Savukārt 2.bataljonā tika no jauna izveidota 6.kājnieku rota. Rezultātā, 1.kājnieku bataljons sastāvēja no 1.,2., un 3.kājnieku rotas un 1.ložmetēju rotas, savukārt 2.kājnieku bataljons no 4.,5. un 6.kājnieku rotas, kā arī 2.ložmetēju rotas. Sakaru komanda tika pārdēvēta par sakaru rotu, un komandas priekšnieks – par sakaru rotas

¹³³ *Aizmugures orgāni* sastāvēja no ārsta (1 kar.), vecākā medicīnas feldšera (1 kar.), sanitāra (2 kar.), braucēja (3 kar.).

¹³⁴ Armijas štāba apmācības daļa. *Karaspēka daļu organizācija un dienesti taktiskām mācībām, manevriem un karaspēlēm*. Rīga: Armijas spiestuve, 1939. 29. – 41. lpp.

¹³⁵ Sakaru stacijas priekšnieks (1.kar), staciju sakaru komandiera rīcībā (4 kar.), Centrāles grupa (4 kar.), Mazās līniju grupas (6 grupas, katrā pa 4 kar.), Sakaru vada komandiera grupa (vada srž. (1 kar.) kura pakļautībā 2 kar.).

¹³⁶ Armijas štāba apmācības daļa. *Karaspēka daļu organizācija un dienesti taktiskām mācībām, manevriem un karaspēlēm*. Rīga: Armijas spiestuve, 1939. 29. – 41. lpp.

¹³⁷ Sastāvēja no vsrž. (1 kar.), uzturziņa (1 kar.), kurpnieka (1 kar.), pavāra (2 kar.), izsūtāmā (1 kar.), braucēja (2 kar.).

¹³⁸ Sastāvēja no vsrž. (1 kar.), mantziņa (1 kar.), Ķ.dien. kaprāļa (1 kar.), novērotāja (3 kar.), ziņneša (1 kar.), medicīnas feldšera (1 kar.), sanitāra (6 kar.), braucēja (7 kar.).

¹³⁹ Armijas štāba apmācības daļa. *Karaspēka daļu organizācija un dienesti taktiskām mācībām, manevriem un karaspēlēm*. Rīga: Armijas spiestuve, 1939. 29. – 41. lpp.

¹⁴⁰ Tā sastāvēja no vsrž. (1 kar.), mantziņa (1 kar.), novērotāja (1 kar.), medicīnas feldšera (1 kar.), sanitāra (4 kar.), veterinārā feldšera (1 kar.), kareivjiem (28 kar.).

¹⁴¹ Armijas štāba apmācības daļa. *Karaspēka daļu organizācija un dienesti taktiskām mācībām, manevriem un karaspēlēm*. Rīga: Armijas spiestuve, 1939. 29. – 41. lpp.

komandieri. Mīnmetēju komanda tika pārdēvēta par kājnieku bateriju, un tās priekšnieks – par baterijas komandieri.¹⁴²

3.2. Štāba darbības principi

Pulka vadību sastāvā bija vienības komandieris (pulka komandieris) un pulka štābs. Štāba galvenais uzdevums ir atbalstīt pulka komandieri. Štābam, kā palīgorgānam pulka komandierim, pienākumos ietilpa darbība konkrētās vienībās visām tām lietām, kas ietilpst pulka komandiera kompetencē, uz visām tam pakļautajām ieroču šķirām un dienestiem. Pulka štābs ir komandiera palīgs tieši kaujas vadībā, savukārt pulka aizmugures organizēšanu¹⁴³ komandieris veic personīgi, kopā ar saimniecības priekšnieku, vecāko ārstu, veterinārārstu un štāba priekšnieku.¹⁴⁴

Štābam ir jāspēj nodrošināt ziņas par pulka skaitlisko sastāvu – tās tika iegūtas no pulka kancelejas darbvedības pārziņa. Par kaujas gatavību, kurā ietilpst tādi jautājumi kā apmācība, materiālais stāvoklis, morālais un fiziskais stāvoklis. Par apmācību informācija tika nodrošināta no štāba personīgajiem novērojumiem, materiālo stāvokli – no saimniecības priekšnieka, vecākā ārsta un veterinārārsta ziņojumiem, par morālo un fizisko stāvokli – dažādi ziņojumi, kurus iesniedz pulka vienību komandieri un adjutanta palīgs. Ziņas apkopo štāba priekšnieks un pēc tam ar tām iepazīstina pulka komandieri.¹⁴⁵ Kara laikā pulka štābam būtu jāveic arī ziņu iegūšana par kaujas apvidu – jākoordinē izlūkošanas darbība, bet ņemot vērā, ka darbs ir par miera laika periodu, štāba izlūkošanas darbība kara laikā netiks apskatīta.

Pavēles. Pulka komandiera uzdevumi tiek izteikti dažādu pavēļu veidā. Nodrošinājuma un Kara policijas kara darbības pavēles tiek sauktas par operatīvajām pavēlēm.¹⁴⁶ Katras pavēles rakstīšana ir atkarīga no tās garuma un situācijas (darba apstākļiem). Piemēram, ja pulka štābs atrodas savā izvietojumā, tad tā tika rakstīta ar rakstāmmašīnu, uzreiz vairākos eksemplāros. Turpretim, ja štābs atrodas lauka apstākļos¹⁴⁷ pulka komandieris vai štāba priekšnieks pavēli diktē štāba virsniekiem, kas to pieraksta ar roku. Nepieciešamības gadījumā var piedalīties arī speciāli

¹⁴² LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 83. l., 15. lp.

¹⁴³ Aizmugures organizēšana – materiālu krājumi. Armijas vienības nodrošināšanai, kā kara tā miera laikā, ir jābūt visu laiku pieejamiem nepieciešamajiem līdzekļiem. Par uzglabāšanu un novietošanu atbild pulka vezumnieki. (Rozenšteins H., *Kājnieku pulku aizmugures noorganizēšana kara laikā*. 5. – 6. lpp.)

¹⁴⁴ Rozenšteins H., *Kājnieku pulku aizmugures noorganizēšana kara laikā*. 5. lpp.

¹⁴⁵ Rozenšteins H., *Divīzijas un pulka štāba organizācija un darbība kara laikā*, 168. lpp.

¹⁴⁶ Turpat, 171. lpp.

¹⁴⁷ Pulka gadījumā – ikgadējā Stopiņu noņemšana.

pieaicināti virsnieki vai ziņneši, kas ir speciāli norīkoti pavēles saņemšanai. Diktētās pavēles tiek atkārtoti pārbaudītas – vai noraksts ir pareizs.¹⁴⁸

Nodrošinājuma plānošana. Pulka vezumiem, kuri atradās saimniecības priekšnieka pakļautībā, bija ne tikai jā rūpējas par materiāltehnisko nogādāšanu izvietojumā, bet arī jānodrošina šo līdzekļu saņemšana un izdošana pulka vienībām. Piegādātais nodrošinājums pulkam ir iedalāms intendantūras nozarē (pārtika, elpe), ko koordinēja pulka ekonoms, savukārt dažādas inventāra sastāvdaļās – kasieris. Nodrošinājums iedalās arī artilērijas nozarē, kuru pārzina ieroču pārzinis.¹⁴⁹ Līdz ar to, veidojas situācija, ka pulka komandieris saimniecības priekšniekam dod rīkojumu nodrošināt pulku, piemēram, ar munīciju. Saimniecības priekšnieks attiecīgi izdod pavēli vezumniekiem atvest munīciju no norādītās vietas uz izvietojumu, savukārt pēc tam, sadarbojoties ar pulka ieroču pārzini un katras bataljona, kā arī rotas atbildīgo personu – mantzini, norisinās munīcijas sadale starp pulka vienībām.

Saistībā ar sapieru un sakaru rotas materiālo atbalstu, jāatzīmē, ka tās pulka štābs atbalstīja citādāk nekā kājnieku vienības. Minēto vienību komandieri paši drīkstēja sastādīt nepieciešamā ekipējuma – inventāra pieprasījumus atbilstoši situācijai un Saimniecības daļas priekšnieka pienākumus ietilpa vien šo pieprasīto lietu tālāka pieprasīšana no div. štāba.¹⁵⁰

Darbvedība. Darbvedības pienākumos ietilpa darbība ar pulka pavēlēm. Ar tām strādāja viens no vecākajiem rakstvežiem. Viņa pienākumos ietilpa iesniegt izskatīšanai pavēļu projektus pulka adjutantam. Vest alfabētisku satura rādītāju par katru pavēli ar visām pavēlē iesaistīto personu atzīmēm – vīzēm. Kā arī iepazīstināt ar saistošo informāciju tos kareivjus, kuri atradās ārpus izvietojuma (piemēram – atvaļinājumā). Tādā nolūkā tika sūtīti pavēļu izraksti.¹⁵¹

Armijas komandiera un 2.Vidzemes div. komandiera veiktajās inspekcijās pulkam, nekad netika novēroti trūkumi vai nepareizības saistībā ar pulka darbvedības lietu vešanu – visā darba hronoloģiskajā periodā pulka kanceleja strādāja atbilstoši noteikumiem.¹⁵²

1928.g. martā pulka komandieris izdeva pavēli, kura samazināja pulka štāba birokrātisko slogu. Tā paredzēja, ka dienesta sarakste starp pulka štāba amatpersonām

¹⁴⁸ Rozenšteins H., *Divīzijas un pulka štāba organizācija un darbība kara laikā*. 177. – 178. lpp.

¹⁴⁹ Turpat, 162. lpp.

¹⁵⁰ Turpat, 162. – 163. lpp.

¹⁵¹ LNA LVVA, 1439. f., 1. apr., 12. l., 17. lp.

¹⁵² LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 78. l., 14. lp.; LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 79. l., 88. lp.

notiek personīgi, bez liekas reģistrēšanas darbvedībā. Sarakste ir reģistrējama tikai tad, ja tiek minēts kāds svarīgs¹⁵³ dokuments. Šādā gadījumā saimniecības daļas priekšniekam, adjutantam un tieslietu darbvedim ir tiesības šos dokumentus nosūtīt reģistrējot tos pulka nosūtīto rakstu grāmatā.¹⁵⁴

Pulka darbvedība katru dienu saņēma dažādus laikrakstus. Tās svarīgākais uzdevums saistībā ar informācijas nodošanu tālāk, izmantošanai, bija nekavējoties nosūtīt šos laikrakstus kareivju klubam, kur pret parakstu tie tika nodoti kluba dežurantam. Tas savukārt šos saņemtos laikrakstus tālāk izdalīja pa pulka vienībām. Viens eksemplārs tika arī nodots pulka komandierim – caurskatīšanai.¹⁵⁵ Tomēr, ir ziņas, ka bieži vien laikraksti netika laikā izplatīti tālāk – karavīrus tie sasniedza pat ar nedēļas nokavēšanos, kad tajos publicētā informācija vairs nebija aktuāla. Attiecīgi darbveža pienākums bija sastādīt pieprasījumus, rēķinus, kā arī koordinēt saraksti saimniecības jautājumos.¹⁵⁶

3.3. Izvietojums

Katram k. p. bija savs izvietojums – ēku komplekss, kurā atradās k. p. vienības. Ēku komplekss var uzskatīt par atsevišķu pilsētu pilsētā (Rīgas gadījumā), jo tajā tika nodrošināts viss karavīram nepieciešamais. Balstoties uz izvietojuma un telpu stāvokļa aprakstu ir iespējams labāk vizualizēt tā laika situāciju k. p.

Izvietojums. 5.Cēsu k. p. kopš Neatkarības kara noslēguma un atgriešanās Rīgā visu starpkaru periodu bija izvietots nemainīgā vietā – Rīgā, Pērnavas ielā pie Grīziņkalna. Izvietojums sastāvēja no ēku kompleksa starp Rūdolfā, Ata un Pērnavas ielu. Pulka galvenie vārti bija vērsti uz Rūdolfā ielas puses, iepretim Valsts degvīna fabrikai, otrie vārti – uz Pērnavas ielas pusi.¹⁵⁷ (Skatīt pielikumu Nr.6).

Jāatzīmē, ka līdz mūsdienām nav saglabājies precīzs pulka ēku izvietojuma plāns – nav zināms, kurā ēkā kāda pulka vienība atradās. Informācija par pulka izvietojumu ir iegūstama tikai fragmentāri (piemēram - instruktoru rotas telpas atradās pie Pērnavas ielas vārtiem – tā bija koka ēka.)¹⁵⁸ Turklāt, gandrīz neviena ēka līdz mūsdienām nav saglabājusies.

¹⁵³ Nav paskaidrots sīkāk, kas tiek apzīmēts ar “svarīgs dokuments”.

¹⁵⁴ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 12. l., 95. lp.

¹⁵⁵ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 12. l., 17. lp.

¹⁵⁶ LNA LVVA, 1526. f., 1. apr., 4. l., 126. lp.

¹⁵⁷ Trejs T., *Cēsu pulks atmiņās*, 50. lpp.

¹⁵⁸ Turpat, 51. lpp.

Telpu stāvoklis. 1921.g. maijā pulka komandieris veicot inspekcijas apgaitu pa pulka izvietojuma telpām, konstatēja dažādus trūkumus, kurus pēc tam uzdeva bataljonu un rotu komandierim novērst. Starp trūkumiem tika atzīmēts, ka kazarmu telpas tiek reti vēdinātas, vai netiek vēdinātas vispār, ne visiem kareivjiem ir izsniegta gultas veļa (palagi). Nozīmīgākais trūkums, pulka komandiera izpratnē, gan bija tas, ka priekš daudziem karavīriem nebija izveidoti skapīši, kuros karavīri varētu glabāt savu formastērpu un pārējās individuālā ekipējuma sastāvdaļas.¹⁵⁹

Rūpējoties par pulka karavīru labklājību, 1921.g. pulka komandieris izdeva pavēli, kas noteica, ka katrs rotas komandieris ir atbildīgs par to, lai viņa karavīri dzīvotu pēc iespējas labākos apstākļos. Pavēle paredzēja, ka pulka izvietojumā ir jāievēro augsta higiēniskā tīrība, jābūt pieejamam dzeramajam ūdenim, telpām jābūt sakārtotām. Viens no šīs pavēles mērķiem ir disciplinēt karavīrus, kā arī pateicoties šiem noteikumiem karavīriem ir vēl vairāk dažādu veidu, kā aizpildīt savu brīvo laiku dienestā.¹⁶⁰

Ziemā temperatūra izvietojuma telpās bija zema. Tā nepārsniedza 13 – 14¹⁶¹ grādus, kas tika arī norādīts ikgadējās 2.Vidzemes div. komandiera inspekcijas vizītēs pulka izvietojumā. Kopumā apskatot div. komandiera inspekcijas vizītes visā darba laika periodā, nākas secināt, ka būtiski pārkāpumi, kas saistīti ar karavīru sadzīviskajiem apstākļiem netika konstatēti. Lielāko daļu no identificētajiem pārkāpumiem sastāda dažādi ar administratīvajiem jautājumiem saistīti pārkāpumi – nekorekti aizpildīta dokumentācija, iztrūkstoši paraksti un tamlīdzīgi.¹⁶²

Karavīru attieksme. Lai gan pulka komandieris samērā bieži izdeva dažādas pavēles, kas saistītas ar pulka karavīru labklājības līmeņa celšanu (atrodoties izvietojumā), rodas iespaids, ka pamatproblēma saistībā ar izvietojuma sliktajiem apstākļiem slēpās pašos pulka vienību komandieros – virsniekos. Tā, piemēram, 1923.g. tika izdotas atsevišķas pavēles un pat rājieni, par nevīžīgu virsnieku attieksmi pret pulka telpām un inventāru. Konkrētajā gadījumā tika izteikts nosodījums, ka virsniekiem pašiem nerūp tas, ka viņu personīgajās telpās logu stikli ir izsisti un viņi paši neplāno rūpēties par to nomaiņu tuvojoties ziemei.¹⁶³

¹⁵⁹ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 32. l., 418. lp.

¹⁶⁰ Turpat, 532. lp.

¹⁶¹ Šāda temperatūra tika uzskatīta par normu.

¹⁶² LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 2. l., 11. lp.

¹⁶³ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 7. l., 71. lp.

Pie karavīru paviršās attieksmes būtu pieskaitāms arī jautājums par pulka telpu uzkopšanu. Jau 1923.g. Kara ministrs izdeva pavēli, kura noteica to, kā ir jāmazgā armijas izvietojumu telpu grīdas, ar kuru tālāk tika informētas visas vienības. Bet, vēl 1926.g. Pulka komandierim plkv. Virsaitim nācās atgādināt (tika darīts arī līdz tam), par grīdu mazgāšanu. Karavīri visbiežāk uz grīdām uzlēja daudz ūdens, kas pēc tam ar visiem netīrumiem sasūcās grīdas dēļu starpās. Tā rezultātā sākās grīdu pūšana, no kā veidojās dažādas smakas. Turklāt, tas arī neuzlaboja karavīru veselības stāvokli. Faktiski pulka komandiera pavēle norāda uz to, ka karavīri šo darbu ir darījuši nelabprāt, pavirši.¹⁶⁴

Turpretim 1923.g. 2.Vidzemes div. komandiera ģen. Apiņa veiktajā inspekcijā pulkam, saistībā ar izvietojumu tika atzīmēts, ka lai gan telpas ir šauras, samērā tumšas un nav īsti piemērotas armijas vajadzībām, pulka izvietojumā esošās telpas ir salīdzinoši (domāts – salīdzinot ar citiem 2.Vidzemes div. pulkiem) sakoptas.¹⁶⁵

Karavīru attieksmi pret pulka izvietojumu uzskatāmi parāda arī 1930.g. pulka komandiera pienākumu izpildītāja ģen. Hartmaņa pavēle pulkam, kurā norādīts, ka 1929.g. izskaņā pulka izvietojumā ir veikts telpu kosmētiskais remonts. Tomēr, jau 1930.g. sākumā ir redzams, ka pulka karavīri sienas ir aprakstījuši, bojājuši ar dažādiem priekšmetiem, kā arī sienas un telpas kopumā bija netīras. Tas norāda arī uz to, ka pulka virsnieki nespēj pietiekami kontrolēt pulka karavīrus, kā arī pašiem nav vēlme dzīvot sakoptās telpās.¹⁶⁶

Kultūras dzīve izvietojumā. Latvijas armijai bija liela nozīme kopējā analfabētisma likvidēšanā un nacionālā – patriotiskā audzināšanas veicināšanā. Kazarmās tika ierīkotas bibliotēkas, kino un koncertu zāles. Notika dažādi priekšlasījumi. Tomēr, tiek uzskatīts, ka samērā maz uzmanības armijas vadība pievērsa karavīru izglītošanai par dažādiem pasaules tā laika politiskajiem notikumiem, dažādu ideoloģiju izskaidrošanai.¹⁶⁷

1921.g. pulks arī sāka veidot savu bibliotēku izvietojumā – kareivju kluba telpās. Pirmās saņemtās dāvanas gan bija kā dāvinājumi no pašiem pulka karavīriem. Apskatot darbu nosaukumus, secināms, ka pārsvarā tās ir bijušas daiļliteratūras

¹⁶⁴ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 10. l., 62. lp.

¹⁶⁵ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 76. l., 3. lp.

¹⁶⁶ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 14. l., 18. lp.

¹⁶⁷ Andersons E., *Latvijas bruņotie spēki un to priekšvēsture*, 87. lpp.; Vlt. Labsvirs., *3.Jelgavas kājnieku pulks. 1919 – 1929*. 250. lpp.

žanra.¹⁶⁸ Savukārt vēlāk, 1924.g. pulks saņēma dažādas vācu virsnieku autoru literatūras vienības par militāro tematiku.¹⁶⁹ Darba periodā vidēji pulka bibliotēkā bija reģistrēti 188 lasītāji.¹⁷⁰

Ambulance. Karavīru saslimšanas gadījumā tie vispirms tika sūtīti uz pulka ambulanci. Tikai gadījumā, ja saslimšana bija nopietnāka vai dzīvībai draudēja briesmas, karavīri tika nosūtīti uz slimnīcu. 1924.g. 5.Cēsu k. p. būtiski pārkāpumi tika fiksēti pulka ambulancē. Aptieka un slimnieku pieņemamā telpa ir bijusi viena un tā pati telpa, kurā ir bijis nepieciešams remonts. Ambulances labierīcības ir bijušas antisanitāras, ir bijušas problēmas ar notekūdeņu izvadīšanu. Medikamenti un ar ārstniecību saistītie instrumenti turēti tiem nepiemērotās vietās, kā arī, visticamāk, ambulancē esošais inventārs nav atbildis kopējam inventāra sarakstam.¹⁷¹ 1926.g. pulka aptieka bijusi tik sliktā stāvoklī, ka no tās griestiem kritis apmetums. Kara sanitārās pārvaldes inspekcija to uzskatījusi par nepieņemamu stāvokli. 1926.g. veiktajā Kara sanitārās pārvaldes inspekcijā pulka izvietojumā tika konstatēti vairāki būtiski pārkāpumi. Lielākā daļa no tiem bija saistīta ar netīrību, atsevišķi pārkāpumi tika konstatēti ar pulka publiskajiem pasākumiem: *Kareivju ballītēm* uz kurām tika aicinātas pulkam nepiederošas personas no Grīziņkalna rajona – sievietes, kā rezultātā pulka telpās tika ienestas dažādas slimības. Tomēr, kā lielākais pārkāpums Kara sanitārās pārvaldes inspekcijas skatījumā bija pulka ambulances novietojums. Karavīriem, kuri tur atradās ar augstu temperatūru, nācās gulēt caurstaigājamā koridorā (kurā bija caurvējš), starp kareivju klubu un muzikantu komandas telpām.¹⁷²

Ēdamzāle. Pulkā bija ēdamzāle - telpa bija pārāk šaura un nepiemērota lielajam pulkā dienājo karavīru skaitam. Tādēļ, karavīri ēdnīcā saņemot ēdienu, devās ieturēt maltīti savās kazarmās. 2.Vidzemes div. komandieris, vienā no pulka inspekcijas reizēm šādu rīcību uzskatīja par nepieņemamu – neatbilstošu reglamentiem, kā arī nehigiēnisku.¹⁷³

Citi ar pulka izvietojumu saistīti jautājumi. Pulka izvietojumā kā viena no svarīgākajām telpām bija telefonu centrāle. Tā bija nozīmīga, jo bija faktiski vienīgā telpa, no kuras pulkam bija iespējams nodrošināt sakarus ar pārējām Latvijas armijas vienībām un dienestiem. Tomēr, karavīri mēdza izmantot telefona centrāles sniegtās

¹⁶⁸ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 32. l., 801. lp.

¹⁶⁹ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 8. l., 13. lp.

¹⁷⁰ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 78. l., 15. lp.

¹⁷¹ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 8. l., 193. lp.

¹⁷² LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 10. l., 226. lp.

¹⁷³ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 2. l., 22. lp.

iespējas, lai sazinātos arī ar saviem tuviniekiem – vestu privātas sarunas. Rezultātā, nepiederošām personām pulka telefonu centrāles telpās uzturēties bija aizliegts.¹⁷⁴ Par spīti tam, ka nepiederošām personām pulka telefonu centrālā atrasties bija aizliegts, ir fiksēti gadījumi, kad privātpersonas no pulka izvietojuma rajona ir atradušās pulka telefonu centrālē, lai veiktu zvanus personīgos nolūkos.¹⁷⁵

Katrā k. p. (vai vismaz garnizonā), bija jābūt ierīkotam fortifikācijas apmācības laukumam. Laukumam bija jābūt vismaz 200 metru lielam kvadrātam (200 metri platumā un garumā). Jābūt bija tāda izmēra, lai vismaz viens kājnieku vads varētu taktiski izvērsties un nocietināties.¹⁷⁶ Nav zināms, vai un kur fortifikācijas laukums ir atradies 5.Cēsu k. p. izvietojumā.

Pašu pulka karavīru atmiņās kā vienojoša iezīme ir redzamas karavīru sūdzības par telpu izvietojumu – kazarmu telpas ir bijušas ļoti šauras, telpās ir bijis bezgaiss un tajās nav bijis īpaši silts.¹⁷⁷ Karavīru sūdzības savā ziņā arī sasaucās kopā ar 2.Vidzemes div. komandiera inspekcijās redzēto.

3.4.Pulka rīcība iekšēja valsts apdraudējuma gadījumā

Historiogrāfijā ir vairakkārt apskatīta Latvijas armijas k. p. rīcība ārēja apdraudējuma gadījumā. Ir apskatīti gan mobilizācijas plāni, gan vērtētas vienību teorētiskās kaujas spējas un kaujas gaita.¹⁷⁸ Tomēr historiogrāfijā nav apskatīts apdraudējums, kas rastos no valsts iekšienes – nemieru, protestu un citu vardarbīgu akciju rezultātā. Darba hronoloģiskajās robežās kā galvenais apdraudējums valsts drošībai tika uzskatīts iespējama komunistu apvērsums. Līdz ar to, šajā nodaļā ir apskatīta teorētiskā pulka darbība iekšēja valsts apdraudējuma gadījumā.

1922.g. Kara ministrs Gustavs Zemgals izdeva pavēli Rīgas garnizona vienību komandieriem, kura noteica, ka, ja tiek izsludināta mobilizācija, Rīgas garnizonā esošās vienības nedrīkst pieņemt dienestā brīvprātīgos – ir jāpieņem tie, kuri tiek iesaukti mobilizācijas kārtā. Tas tika pamatots ar to, ka šāda brīvprātīgo pieņemšana varētu ilgākā laika periodā radīt haosu turpmākās mobilizācijas plānošanā, lēnās informācijas apmaiņas dēļ.¹⁷⁹

¹⁷⁴ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 16. l., 166. lp.

¹⁷⁵ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 6. l., 291. lp.

¹⁷⁶ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 78. l., 60. – 61. lp.

¹⁷⁷ Treijs J., *Cēsu pulks atmiņās*. 50. lpp.

¹⁷⁸ Čiganovs J., *Latvijas armijas intendantūras dienesti (1919. – 1940.)*. 57. – 60. lpp.; Andersons, E., *Latvijas bruņotie spēki un to priekšvēsture*. 599. – 625. lpp.

¹⁷⁹ LNA LVVA, 1526. f., 1. apr., 38. l., 8. lp.

1924.g. tika izstrādāti pulka mobilizācijas plāni ārējam un iekšējam valsts apdraudējumam. Tie paredzēja sekojošu rīcību. Gadījumā, ja būtu ārējs apdraudējums Latvijas valstij, pulka dežūrvirsnieks tādu paziņojumu saņemtu no Armijas komandiera, garnizona priekšnieka vai policijas. Ja nebūtu iespējams nodrošināt telefona sakarus – šāds paziņojums tiktu saņemts no apbruņotas Kara skolas patruļas. Saņemot šādu informāciju, dežūrvirsnieks ir tiesīgs izsludināt trauksmi pulkā – pulka sardzes kareivji uzsāk pulka izvietojuma apsardzi (pastiprinātu). Reizē, tiktu izsūtīta apbruņota patruļa uz bataljonu komandieru dzīvokļiem, lai nodrošinātu drošu to ierašanos pulkā. Vienam strēlnieku *posmam* būtu jādodas uz Aleksandra vārtu staciju, kur ar varu būtu konfiscējama jebkurš vilciena sastāvs, lai būtu iespējams minētajam *posmam* nokļūt Artilērijas kazarmās un pāriet Bruņotā vilciena komandiera rīcībā. Pārējās vienības uzturētos izvietojumā, līdz ierastos bataljona komandieri un būtu gatavas izvirzīties jebkurā laikā.¹⁸⁰

Saskaņā ar 1927.g. Instrukciju armijai sacelšanās gadījumā, 5.Cēsu k. p. dežūrrota tiktu nosūtīta uz Kara skolu, kur nodrošinātu objekta drošību. Gadījumā, ja tā būtu komunistu ieņemta – dežūrrotai tā būtu jāatbrīvo. Vienai grupai karavīru, kuru rīcībā būtu smagais automobilis un ložmetējs būtu jāatstāj Kara skolas rīcībā. Pēc tam, kad pirmā fāze (Kara skola) ir noslēgusies, vienībai jādodas uz Esplanādi pa Krišjāņa Barona, Matīsa, Brīvības, Stabu un Krišjāņa Valdemāra ielām. Nonākot pie Kara ministrijas – jāpārlicinās par tās drošību, nepieciešamības gadījumā jāatbrīvo tā no komunistiem. Vēlāk, kad pārējās pulka vienības ir sagatavojušās izvirzīties, vada līmeņa vienība ar diviem smagajiem transportlīdzekļiem ir jānosūta uz Vidzemes artilērijas pulka izvietojumu, kur tā pārietu pulka komandiera rīcībā.¹⁸¹

Izziņotās trauksmes gadījumā, katram ar šauteni apbruņotam karavīram pulks izsniegtu 100 patronas, katram *Lewis* ložmetējam – 5 magazīnas, uz katru ložmetēju 3 pilnas lentes ar munīciju. Rezervē pulka munīcijas noliktavā jau jābūt sagatavotām izsniegšanai 4000 ložmetēju patronām un 2000 šauteņu patronām.¹⁸²

Plaša uzmanība Latvijas armijā tika pievērsta 1925.g. 1.maija notikumiem.¹⁸³ Jau 1925.g. februārī armijas augstākā vadība vērsa vienību komandieru uzmanību par iespējamajiem riskiem saistībā ar varbūtējo komunistu sacelšanos un dažādiem

¹⁸⁰ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 76. l., 107.-108. lp.

¹⁸¹ LNA LVVA, 1488. f., 1. apr., 747. l., 246. – 248. lp.

¹⁸² Turpat, 376. - 379. lp.

¹⁸³ Par iemeslu apsardzes pastiprināšanai tika uzskatīts 1924.g. 1.decembrī nesekmīgi notikušais komunistu rīkotais apvērsums Tallinā.; LNA LVVA, 1488. f., 1. apr., 747. l., 3. lp.

sabotāžas mēģinājumiem pie militārajiem objektiem. Rīgas garnizonā tika pastiprināti apsardzes norīkojumi, kā arī atkārtoti pulku komandierim tika atgādināts par mobilizācijas plāniem. Tika izveidoti arī papildus apsardzes objekti, kas atradās tā laika nozīmīgākajās komunikāciju centrālēs.¹⁸⁴ 5.Cēsu k. p. gadījumā Termiņcietuma apsardze tika pastiprināta ar 1 virsnieku, 1 instruktoru un 12 kareivjiem, kā arī 2 ložmetējiem, savukārt Latvijas Bankas apsardze tika pastiprināta ar 6 kareivjiem un 1 ložmetēju. Identiski apsardze tika pastiprināta arī sakarā ar 1925.g. 11.maijā notikušo Igaunijas valsts vecākā vizīti Latvijā.¹⁸⁵ Līdzīgi apsargājamo objektu drošība tika pastiprināta arī iepriekšējos g. (1923. un 1924.g.) – tikai mazākā mērā.¹⁸⁶

Sākot ar 1926.g. 5.Cēsu k. p. bija atbildīgs par apsardzes pastiprināšanu Centrālcietumā (1 virsnieks, 1 instruktors, 12 kareivji un 2 ložmetēji), kā arī Valsts papīru spiestuvē – 6 kareivji un 1 ložmetējs.¹⁸⁷

Nekārtību gadījumā Termiņcietumā, Cietumu departamenta direktoram pēc palīdzības būtu jāvērsas pie 5.Cēsu k. p. komandiera, savukārt Centrālcietumā – pie 4.Valmieras k. p. komandiera.¹⁸⁸

Darbā tiek apskatīts arī 1934. g. 15.maija apvērsums, jo pastāvēja risks, ka Rīgā varētu izveidoties nemieri. Līdz ar to, bija nepieciešama armijas iesaiste. Apvērsuma kontekstā atzīmējams, ka pulks pilnā sastāvā kopā ar aizsargu vienībām bija ieņēmis Tautas namu Tērbatas ielā, veica tā un apkārtējo ielu apsardzi.¹⁸⁹ Karavīri atmiņās raksta, ka saistībā ar 15.maija apvērsumu, jau sākot ar aprīļa otro pusi pulkā valdīja citādāka atmosfēra. Ļoti bieži tika īstenotas trauksmes pulkā, tika aizliegti jebkāda veida atvaļinājumi karavīriem. 15.maija vakarā plkst. 11:00 pulka Ložmetēju rota saņēma uzdevumu ieņemt ēku kompleksu (Pasts, Prefektūra un radio, radio tornis),¹⁹⁰ un veikt to apsardzi, neļaujot nevienai personai pārvietoties ap šo ēku kompleksu.¹⁹¹

¹⁸⁴ Kā speciāli apsardzes objekti saistībā ar 1.maiju tika izveidoti – Rīgas telegrāfa kantoris, Rīgas telefona Centrāle, Rīgas 1. un 2.radiostacija, Rīgas pasta kantoris (LNA LVVA, 1488. f., 1. apr., 747. l., 7. lp.).

¹⁸⁵ LNA LVVA, 1526. f., 1. apr., 38. l., 30. – 32. lp.

¹⁸⁶ LNA LVVA, 1488. f., 1. apr., 745. l., 3. lp.

¹⁸⁷ LNA LVVA, 1526. f., 1. apr., 38. l., 33. lp.

¹⁸⁸ LNA LVVA, 1488. f., 1. apr., 748. l., 104. lp.

¹⁸⁹ *Sast. Jēkabsons Ē., Ščerbinskis V. Apvērsums. 1934.gada 15.maija notikumi avotos un pētījumos.* Rīga: Vēstures avoti, 2012. 201. – 217. lpp.

¹⁹⁰ Mūsdienās - Krišjāņa Barona, Aspazijas bulvāra un Radio ielas rajons.

¹⁹¹ Trejs, T. *Cēsu pulks atmiņās.* 93. – 94. lpp.

5.Cēsu k. p. kopš Neatkarības kara noslēguma un atgriešanās Rīgā visu starpkaru periodu bija izvietots nemainīgā vietā – Rīgā, Pērnavas ielā pie Grīziņkalna. Diemžēl nav saglabājusies precīza informācija par to, kurā izvietojumā ēkā kādas pulka vienības atradās.

Visā darba apskatāmajā periodā pulka komandieris samērā regulāri izdeva dažādas pavēles, norādījumus un pat rājienus, kas bija saistīti ar pulka izvietojumu. Nereti to kopējā iezīme bija tiešā mērā saistīta ar karavīru attieksmi. Dokumentos tika norādīts, ka telpas tiek reti vēdinātas, mazgājot tās tiek pārlietas ar ūdeni, sienas aprakstītas, nesen krāsotās sienas – noskrāpētas. Savā ziņā zīmīgi likās tas, ka aizrādījumi netika saņemti par telpām, kurās pulkā dienotie karavīri investēja paši savus personīgos līdzekļus – kareivju, instruktoru un virsnieku klubs, bibliotēkā.

Kā vēl viena kopēja iezīme izvietojuma raksturojumā, par kuru ziņoja lielākā daļa vienības visā darba pārskata laikā – telpu šaurība. Telpas ir bijušas tik šauras, ka nav atbildušas armijas noteiktajiem telpu standartiem, turklāt karavīriem nav bijusi vieta individuālā ekipējuma glabāšanai. Šāda rakstura problēmu risinājums visbiežāk bija atkarīgs no tiešā priekšnieka personīgās iniciatīvas un radošuma – tika veidoti dažādi skapīši, iekārtotas vietas ekipējuma glabāšanai. Bet, tas nenotika standartizēti.

Katru gadu 2.Vidzemes div. komandieris un atsevišķas amatpersonas no div. štāba veica inspekcijas braucienus pa div. vienībām. Saistībā ar 5.Cēsu k. p. izvietojumu vai štāba darbību aizrādījumi tika saņemti reti, tie paši – salīdzinoši nenozīmīgi. Lielāko daļu no inspekcijas aizrādījumiem tieši 5.Cēsu k. p. sastāda jautājumi, kas saistīti ar karavīru apmācību.

Pulka štāba struktūra un darbība visiem kājnieku pulkiem tika koordinēta ar reglamentiem, līdz ar to ir uzskatāms, ka 5.Cēsu k. p. štāba struktūra bija identiska kā, piemēram, 4.Valmieras k. p. štābam.

Lai gan pulka štābs sastāvēja no dažādiem amatiem, nozīmīgais un redzamākais amats bija pulka komandieris. Faktiski visu štāba amatpersonu galvenais uzdevums bija atbalstīt pulka komandieri administratīvos jautājumus. Kara laikā – atbalsts komandierim kaujas vadībā. Štābam gan miera, gan kara laikā jebkurā brīdī ir jāspēj nodrošināt pulka komandieris ar pieprasīto un aktuālo informāciju. Tā varēja būt administratīva rakstura, taktiska rakstura, vai piemēram ziņām par pulka karavīru morāli. Štābs veica pavēļu sagatavošanu (informācijas apkopošanu un precizēšanu), kuras vēlāk parakstīja pulka komandieris.

Štābs tieši bija atbildīgs par visu pulka materiāltehnisko nodrošinājumu. Jebkāda veida nodrošinājums (munīcija, inventārs, ieroči, ekipējums) tika koordinēti caur pulka štābu. Samērā garā komandķēdē tika organizēta pulka apgāde ar nepieciešamo materiāltehnisko nodrošinājumu.

Iekšēja valsts apdraudējuma gadījumā kā svarīgākais pulka uzdevums bija nodrošināt Kara skolas, Termiņcieta, Latvijas Bankas, Centrālcietuma un Apsardzības ministrijas fizisko drošību, savukārt pēc tam nodrošināt Centrālās stacijas un Esplanādes laukuma tuvumā esošo teritoriju drošību. Reizē neliela daļa no pulka karavīriem tiktu nosūtīti Vidzemes artilērijas pulka rīcībā. Darba izstrādes laikā netika gūta informācija, vai pulks bija elementus, kas saistīti ar šo objektu apsardzi (piemēram – izvirzīšanās uz objektu) vismaz vienu reizi izmēģinājuši mācību ietvaros, lai noskaidrotu, cik daudz laika aizņem pulka vienību nokļūšana, piemēram Termiņcietumā vai Latvijas Bankā.

Krīzes gadījumā katram karavīram pulks izsniegtu salīdzinoši daudz patronas – 100. Daudz, ja salīdzina to, cik maz patronas tika izšautas kaujas šaušanas nodarbībās.

Darbā apskatāmajā periodā kā galvenais drauds Latvijas drošībai armijas aprindās tika uzskatīts iespējamais komunistu apvērsums un ar to saistītie nemieri. Tam par iemeslu kalpoja notikumi Igaunijā 1924.g. Līdz ar to, katru gadu tuvojoties 1.maijam norisinājās darbs pie krīzes situāciju un pulka rīcības modelēšanas, atbilstošu pavēļu sagatavošanas – ko veica pulka štābs.

Pulks ir uzskatāms par tipisku starpkaru perioda kājnieku pulku. 5.Cēsu k. p. ieņēma nozīmīgu lomu Rīgas garnizonā, it īpaši valsts apdraudējuma gadījumā. Bez pulka tieša atbalsta nebūtu iespējams nodrošināt Rīgā esošo objektu apsardzi apdraudējuma gadījumā.

4.Ar 5.Cēsu kājnieku pulku pamatdarbību saistītie jautājumu bloki

4.1.Personālsastāvs, virsnieku un instruktoru sastāvs

Pulka virsnieku sastāvs. Latvijas armijas virsnieki 5.Cēsu k. p. kopumā ir iedalāmi divās daļās – tie, kuri par virsniekiem ir kļuvuši Krievijas armijas laikā un tie, kuri par virsniekiem kļuva Neatkarības kara vai miera laikā. Līdz ar to, atšķirīgas bija gan viņu pieredzes, gan apmācība. Tomēr, kā redzams nodaļā – starpkaru periodā norisinājās vērienīgs darbs pie virsnieku apmācības un zināšanu veicināšanas, sistematizēšanas.

Ņemot vērā virsnieku vecumu un nepieciešamo izdienu, gandrīz visi 5.Cēsu k. p. augstākie virsnieki (sākot ar kapteini) savu pirmo virsnieku izglītību ir ieguvuši dažādās Krievijas armijas skolās. Par savā ziņā interesantu faktu atzīmējams, ka darba pārskata periodā pulkā dienošie virsnieki katrs bija dienestu uzsācis citā Krievijas armijas karaskolā. Visi šie virsnieki pēc Neatkarības kara noslēguma kārtoja speciālus virsnieku kursus, mūsdienās tā tiktu uzskatīta par pakāpju pielīdzināšanu. Šo virsnieku ceļš uz Latvijas armiju bija dažāds – vieni iestājās brīvprātīgi, savukārt citi tika mobilizēti. Arī viņu darbība Pirmajā pasaules karā katram virsniekam ir bijusi citādāka, atšķirīgos reģionos un vienībās. Nevar izslēgt, ka tieši šī dažādā pieredze vēlāk noderēja pulka kaujas spēju stiprināšanā.

Tomēr ne visi virsnieki bija ar kauju pieredzi. Tie, kas dzimuši jau pēc 1901.g. varēja arī nebūt piedalījušies Pirmajā pasaules karā un Neatkarības karā, sava vecuma dēļ. Tāds pulkā bija, piemēram, plt. Arturs Ķīmenis, kurš Latvijas armijā ir mobilizēts 1919.g. Savu karjeru sāka kā instruktors, bet jau Neatkarības kara laikā kļuva par virsnieku (beidzis Kara skolu). Ņemot vērā to, ka Kara skola tika beigta kara laikā, 1922.g. bija jākārtos virsnieku kursi – līdzīgi, kādus kārtoja Krievijas armijā augušie virsnieki.¹⁹² Plt. Ķīmenis nebija vienīgais virsnieks pulkā, kuram nebija kauju pieredze. Bija arī citi. Pozitīvi vērtējams, ka arī šie virsnieki sava dienesta laikā spēja iegūst augstu dienesta pakāpi – plt, un pat caurmērā skatoties, šiem virsniekiem bija straujāka karjeras augšupeja, nekā tiem, kuri nāca no Krievijas armijas.¹⁹³

Ņemot vērā to, ka pulkā dienēja samērā daudz virsnieki, par kuriem lielāko daļu atsevišķi izceļamas informāciju nav, darbā tiks apskatīts tikai pulka komandieris,

¹⁹² Darbā nav padziļināti analizētas atšķirības starp šiem kursiem.

¹⁹³ Jēkabsons Ē., Ščerbinskis V., *Latvijas armijas augstākie virsnieki 1918. – 1940.* 84. – 499. lpp.; Plt. Ķīmenis jau 1935. g. tika pārvietots uz 2.Vidzemes div. pārvaldi, kas ir uzskatāms par strauju karjeras attīstību (Latvijas Kareivis, Nr. 58 (09.03.1935.).

plkv. Virsaitis, kurš bija pulka komandieris gandrīz visās darba hronoloģiskajās robežās. Plkv. Virsaitis ir dzimis 1882.g. Jelgavas apriņķī. Savu dienestu uzsācis 1902.g. iestājoties Krievijas armijas 163.k. p. (par savvaļnieku). 1909.g. ar I šķiru beidzis Tbilisi junkurskolu, un kā virsnieks savu dienestu uzsācis 113.Staro Ruskas pulkā. Vēlāk ir piedalījies Krievu – Japāņu karā, pēc tam Pirmajā pasaules karā. Latvijas nacionālajās vienībās virsnieks brīvprātīgi iestājās 1919.g. 28.maijā, kļūstot par Liepājas kara skolas virsnieku klases priekšnieku. Bermonta uzbrukuma laikā plkv. Virsaitis dienēja kā bataljona komandieris 6.Rīgas k. p., vēlāk – kā Instruktoru bataljona komandieris. 1921.g. rudenī plt. Virsaitis tika iecelts par 5.Cēsu k. p. komandieri, bet 1934.g.jūnijā - par 2.Vidzemes div. komandieri.¹⁹⁴ Saskaņā ar 1923.g. 24.janvāra pavēli, plkvlt. Virsaitis tika iecelts par plkv.¹⁹⁵ 5.Cēsu k. p. komandieris plkv. Virsaitis 1929.g. tika iecelts par karaspēkā notiekošo pašnāvību vispusīgas pētīšanas un apgaismošanas komisijas locekli.¹⁹⁶

Pulka karavīri plkv. Virsaiti atmiņās raksturo kā vienkāršu, reliģiozu virsnieku, kuram rūpēja karavīru labklājība.¹⁹⁷ Rūpes par karavīru labklājību faktiski saskan ar darbā jau aprakstītajiem sadzīviskajiem jautājumiem.

Pulka komandieri. 1921.g. 10.jūlijā plt. Jānis Liepiņš saskaņā ar Armijas komandiera rīkojumu atstāja pulka komandiera amatu. Kā pulka pagaidu komandieris tika iecelts plt. Kurše, kurš amatā atradās līdz 1921.g. 12.augustam.¹⁹⁸ Saskaņā ar 2.Vidzemes div. komandiera 1921.g. 9.jūlija pavēli, plt. Liepiņš savu amatu atstāja pēc Rīgas 3.Iecirkņa Kara izmeklēšanas tiesneša lēmuma, kuru saistībā tika celta sūdzība pret plt. Liepiņu, saistībā ar dažādiem noziegumiem.¹⁹⁹ Sākot ar 1921.g. 12.augustu, kā pulka komandieris bija plt. Virsaitis, kurš komandiera amatā atradās visā atlikušajā darbā apskatāmajā periodā.²⁰⁰ Par izņēmumu ir uzskatāms 1929.g. beigas, 1930.g. sākums, kad plt. Virsaitim atrodoties Kara akadēmiskajosursos par pulka komandiera pienākumu izpildītāju tika iecelts Armijas štāba priekšnieka

¹⁹⁴ Aizsargs, Nr.12 (01.12.1934.)

¹⁹⁵ Valdības Vēstnesis, Nr.20. (25.01.1923.); Cēsnieks, Nr. 1. (01.03.1932.); Jēkabsons Ē., Ščerbinskis V., *Latvijas armijas augstākie virsnieki 1918. – 1940.* 493. lpp.

¹⁹⁶ LNA LVVA, 1526. f., 1. apr., 7. l., 6. lp.

¹⁹⁷ Ozols M., *Atceres gads.* Londonas Avīze, Nr. 1177. (04.04.1969.)

¹⁹⁸ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 5. l., 270. – 271. lp.

¹⁹⁹ LNA LVVA, 1526. f., 1. apr., 4. l., 150. lp.

²⁰⁰ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 5. l., 371. lp.

1.palīgs – ģen. Mārtiņš Hartmanis.²⁰¹ Ņemot vērā, ka gandrīz visu darba pārskata periodu pulku komandēja viens cilvēks, pārējie virsnieki padziļināti netika skatīti.

Virsnieku apmācība. Neatkarības karam noslēdzoties, norisinājās liels darbs pie virsnieku apmācības. Pirmie virsnieku apmācību regulējošie noteikumi tika izdoti jau 1921.g. Tajos bija aprakstīts, kādai ir jābūt virsnieku apmācībai dažāda līmeņa vienībās (Galvenajā štābā, div. štābā, pulkos), kā arī aprakstīts tas, kā jāveic virsnieku zināšanu pārbaude. Noteikumi saturēja arī praktisko daļu – virsnieku apmācību lauka apstākļos, pienākumus, sagaidāmo rīcību armijas manevru laikā.²⁰²

Starptaru periodā Latvijas armijā augstākās militārās izglītības attīstībai, ar Ministru kabineta lēmumu un Kara ministra pavēli tika nodibināti Virsnieku akadēmiskie kursi (jeb Kara akadēmiskie kursi). Laika posmā no 1928.g. tie tika saukti par Augstākajiem militārajiem kursiem. Kursi atradās Galvenā štāba priekšnieka pakļautībā, kuros varēja piedalīties jebkura spēku veida virsnieki, kas nebija sasnieguši kapteiņa dienesta pakāpi, un, kuri nebija vecāki par 38 gadiem. Šiem virsniekiem kā vēl viena obligāta prasība bija izdiena – tai bija jābūt vismaz 4 gadiem. Faktiskie šie kursi kaujas virsniekus spēja sagatavot par tā sauktajiem štāba virsniekiem. Lielākoties šis kurss ilga nedaudz vairāk kā 2 gadus. Kurša laikā tika attīstīta militārā taktika, tika apgūta stratēģija, militāro konfliktu vēsture, topogrāfija. Tika veicināta arī izpratne par Latvijas armijas štābu darbību un procesu norisi. Kursā papildus tika mācītas arī valsts un starptautiskās tiesības, Rietumeiropas valodas, pedagogija un automašīnu vadīšana. Kursu priekšnieki bija dažādi Latvijas armijas ģenerāļi.²⁰³

Pirmā specializētā apmācībā 5.Cēsu k. p. virsniekiem norisinājās 1921/1922.g. ziemā. Tā ilga 20 nedēļas no oktobra līdz martam. Kurša programma paredzēja, ka virsnieki apgūs tādas lietas kā vienību komandēšanu (līderību), dokumentu izstrādi, sakaru sistēmu organizēšanu, topogrāfiju, izlūkošanu. Novembrī tiku apgūtas taktiskās zināšanas dažādu marša formāciju izpildē, vienību izvēršana aizsardzībā un karavīru darbība pozīcijās. Atsevišķi tiku aplūkotas arī fortifikācijas, to veidi un būvniecība, šķēršļu nozīme aizsardzības operācijās. Novembrī veiktu nodarbības ar pulka rīcībā esošajiem ieročiem – uzsvāru liekot tieši uz ložmetēju nozīmi kaujā, uguns veidiem. Savukārt decembrī virsnieki apgūtu kauju pilsētvidē

²⁰¹ LNA LVVA, 1526. f., 1. apr., 7. l., 53. lp.; LNA LVVA, 3602. f., 1. apr., 11. l., 115. lp.; Latvijas Kareivis, Nr.227. (07.10.1930.).

²⁰² Galvenais štābs. *Noteikumi par virsnieku mācībām*. 1. – 42. lpp.

²⁰³ Bērziņš V., Bambals A., *Latvijas armija*, 55. lpp.

(aizsardzības/uzbrukuma), pulka štāba darbības principus, ienaidnieka tehnikas atpazīšanu un spējas. Janvārī virsnieki apgūtu dažādus kauju veidus, kā arī gan teoriju gan praktisko rokas granātu pielietošanu. Pie ieroču veidiem vēl atzīmējams, ka janvārī norisinājās apmācības par mīnmetējiem. Februāris tika veltīts *kara spēlei* – vienību darbības simulācijai uz kartes, kas sevī iekļauj gan pretinieka, gan draudzīgo spēku vienību darbību, kā arī visu ieroču šķiru un pulka vienību mijiedarbību. Marta mēnesis tika veltīts kaujas šaušanām, uguns vadīšanas veidiem. Svarīgi, ka apmācības nenotika tikai teorētiski, bet arī praktiski.²⁰⁴

Šādas virsnieku apmācības turpinājās arī tālākos darbā apskatāmajos gados. Zīmīgi, ka Rīgas un Liepājas garnizons bija vienīgie, kuri savu virsnieku apmācībās iekļāva visas armijas rīcībā esošās ieroču šķiras. Rīgas garnizonā tika iekļauta (apskatīta) sadarbība ar Aviācijas vienībām, Bruņoto vilcienu un Bruņoto automobiļu vienībām.²⁰⁵

1923.g. Galvenā štāba priekšnieks izdeva informatīvu rakstu, kurā tika rakstīts, ka sākot ar 1924.g. virsniekiem būs iespēja studēt Francijas militārajās augstskolās. Tomēr, ņemot vērā provizoriskās izmaksas, Galvenais štābs paredzēja rūpīgu virsnieku atlasīšanu šiem kursiem. Lai virsnieku varētu nosūtīt uz šādiem kursiem, viņam bija jābūt labai atestācijai, sekmīgi apgūtai teorētiskajai militārai izglītībai (miera laika kara skolas absolvēšana). Franču valodas zināšanām jābūt tādām, lai virsnieks spētu ne tikai komunicēt par virspusējām tēmām, bet būtu spējīgs lasīt un rakstīt par dažādiem militāriem jautājumiem franču valodā (tajā skaitā izmantojot terminoloģiju).²⁰⁶

Sākot ar 1924.g. armijas līmenī tika organizēti Augstāko virsnieku kursi. Kursu mērķis bija sagatavot virsniekus dienestam armijas Ģenerālštābā. Kursi kopumā ilga divus gadus, un lai varētu tos apgūt, kursantiem tika izvirzītas dažādas prasības. Virsniekiem bija jābūt beigušiem miera laika kara skolas virsnieku kursus (vispārējos un vecākos) ar sekmīgu atestāciju, kā arī jābūt sekmīgam ikgadējam dienesta gaitas izvērtējumam. Lai kļūtu par kursantu, bija jākārtos iestājpārbaudījumi, kas sastāvēja no reglamentu zināšanu pārbaudes, taktikas eksāmena, kā arī valodu

²⁰⁴ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 32. l., 867. - 868. lp.

²⁰⁵ Purviņš A., *Pētera Voldemāra Radziņa rakstu krājums*. 292. lpp.

²⁰⁶ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 7. l., 311. lp.

testa (bija jākārto zināšanu testi divās svešvalodās). Valodu zināšanām bija jābūt tādā līmenī, lai virsnieks spētu tulkot ārzemju militāro literatūru.²⁰⁷

Laika gaitā, lielākā uzmanība tika pievērsta tieši virsnieku akadēmiskā līmeņa celšanai. Piemēram, 1933.g. janvārī, ja salīdzina ar iepriekš minētajiem 1922.g. kursiem, virsniekiem bija jāpasagatavo dažādi referāti, par tādām tēmām kā “Latgales atbrīvošana 1920.g.”, “Cīņas Jaunlatgales rajonā (taktiskais skatījums)”; vai arī “Jaunākie sasniegumi kājnieku lielgabalu attīstībā un viņu taktiskā pielietošana kaujā.” Nodarbības norisinājās kopā ar 6. Rīgas k. p. virsniekiem. Novērojams, ka virsnieku taktiskajās apmācībās uzsvars tika likts uz kaujām bataljona līmenī, plašā darbības teritorijā.²⁰⁸

Analizējot pieejamo informāciju par virsnieku attieksmi, kura saistīta ar viņu personīgo apmācību, nākas secināt, ka tā ir bijusi ļoti dažāda. Virsnieki ir spējuši izstrādāt gan kvalitatīvus darbus (pavēles), iedziļinoties kopējā uzdevumā un veicot to ar interesi, gan ir bijuši arī tādi, kas iesnieguši paviršus darbus, ar mērķi nokārtot kursus tikai formalitātes pēc. Pulka komandieris pulkv. Virsaitis ir pievērsis šim aspektam lielu nozīmi, un par brīdinājumu citiem virsniekiem, šādi, kā pavēlē rakstīts – “slinkie” virsnieki, ir tikuši sodīti ar arestu uz vairākām dienām.²⁰⁹

Latvijas armijas virsniekus iepazīstināja ar Rietumeiropas tā laika armijas modeļiem un darbības principiem. Tā, piemēram, 1924.g. pēc Francijas armijas ģenerāļa Buat nāves, visiem Rīgas garnizona virsniekiem bija jāapmeklē priekšlasījums: “Daži audzināšanas un apmācības jautājumi Francijas armijā.”²¹⁰

Atsevišķi pulka virsnieki – vlt. Eduards Medems un vlt. Aleksandrs Fuksis sava dienesta laikā bija piekomandēti Igaunijas Bruņotajiem Spēkiem.²¹¹ Tā rezultātā, viņi bija ieguvuši un nostiprinājuši igauņu valodas zināšanas, kuras tika pielietotas arī vēlāk, dienot pulkā. Papildus viņu ikdienas pienākumiem, abiem vlt. bija jāveic arī dažādu no Igaunijas Bruņotajiem Spēkiem saņemto dokumentu (pavēļu un noteikumu, bet visbiežāk – dažādu apsveikumu) tulkošanas darbi.²¹²

1924.g. Kara ministrs izdeva pavēli, kura noteica to, ka, lai virsnieks varētu ieņemt atsevišķajās karaspēku daļās ieņemamos amatus – piemēram, Saimniecības

²⁰⁷ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 8. l., 475. lp.

²⁰⁸ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 505. l., 66. – 67. lp.

²⁰⁹ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 38. l., 78. lp.

²¹⁰ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 8. l., 38. lp.

²¹¹ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 12. l., 92. lp. (minētie karavīri tika piekomandēti Igaunijas armijas 6.k. p.).

²¹² LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 81. l., 4. lp.

daļas, viņam bija jābūt dienējušam arī kājnieku bataljonā (attiecīgi pielīdzināmā vienībā arī Jūras spēkos). Pavēles mērķis ir panākt to, lai Saimniecības daļas (un citu atsevišķo karaspēku vienību virsniekiem) ir izpratne par to, kā norisinās praktiskās darbības kājnieku vienībās, ņemot vērā to, ka atsevišķajām vienībām faktiski ir cieši jāsadarbojas ar kājnieku bataljoniem.²¹³

Instruktoru apmācība. Instruktori armijā vadīja vai palīdzēja vadīt nodarbības par dažādiem apmācību blokiem. Lai to spētu darīt, arī instruktoriem, līdzīgi kā virsniekiem, bija jāapmeklē dažādas kursi un apmācības.

1921.g. Galvenā štāba apmācības daļa organizēja 6 nedēļu garus fiziskās sagatavošanas (audzināšanas) kursus instruktoriem. Kursos sagatavotās militārpersonas pēc sekmīgas kursu absolvēšanas skaitījās pulka fiziskās audzināšanas instruktori. Viņu pienākumos ietilpa sagatavot pulka fiziskās audzināšanas vadītājus - virsniekus un instruktorus, ar mērķi apvienot un organizēt vienādu fizisko spēju attīstību visā pulkā, kā arī organizēt un vadīt dažādas internās pulka sacensības.²¹⁴ Līdzīgs kurss tika turpināts arī 1924.g. Atzīmējams, ka pulka komandieris plkv. Virsaitis šos apmācību izgājušos instruktorus uzskatīja par īpaši nozīmīgiem pulka kaujas spēju veicināšanā, un deleģēja tiem plašas pilnvaras pulkā, kā arī daudz uzdevumus.²¹⁵ Sākot ar 1929.g. fiziskās audzināšanas instruktoru uzdevumos ietilpa arī sekot līdzi tam, lai pulka rīcībā esošais sporta inventārs būtu labā stāvoklī. Līdz šim par to atbildīga bija pulka Saimniecības daļa.²¹⁶

1922.g. Galvenā štāba apmācības daļa organizēja papildus kursus instruktoriem, kuros tie tika iepazīstināti ar Fiziskās audzināšanas reglamentu. Reglaments noteica to, kādā veidā jaunkareivji un jebkurš cits karavīrs attīstīta savu fizisko formu atrodoties dienestā. Tomēr, ņemot vērā saspringto jaunkareivju apmācību grafiku, 4.Valmieras k. p. komandieris uzskatīja, ka jaunkareivja kursa laikā nav iespējams strādāt pilnībā pēc Fiziskā audzināšanas reglamenta tādēļ, piemēram, 4.Valmieras k. p. karavīri lika uzsvaru tikai uz karavīram nepieciešamajiem fiziskās sagatavotības vingrinājumiem, kas noderīgi kaujas

²¹³ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 8. l., 274. lp.

²¹⁴ Kļaviņš R., *Valmieras pulka vēsture*. Nebraska: Augstums Printing Service, 1976., 465. lpp.; 384. – 385. lpp;

²¹⁵ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 8. l., 201. lp.

²¹⁶ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 13. l., 182. lp.

apstākļos.²¹⁷ Ņemot vērā abu pulku līdzīgos uzdevumus un problemātiku, nevar izslēgt, ka līdzīgi nedarīja arī 5.Cēsu k. p.

4.2.Kolektīvā apmācība

Iepriekšējā apakšnodaļā aprakstītais – virsnieku un instruktoru apgūtais, vēlāk veidoja kareivju kolektīvo apmācību. Karavīru kolektīvā apmācība pārsvarā sastāvēja no dažādu taktisko operāciju izpildes, kā arī kaujas šaušanas un granātu mešanas. Atsevišķi kareivji tika apmācīti dažādām specialitātēm. Kolektīvā apmācība faktiski bija nozīmīgākais pulka kaujas spēju veicinošais apmācību veids. Nodaļā tiek aplūkots arī jaunkareivju kurss, jo tā ir neatsverama karavīra dienesta sastāvdaļa, kā arī kolektīvās apmācības pamats.

Par vienotas apmācības sākumu ir uzskatāms 1921.g., kad 5.Cēsu k. p. karavīri tika iepazīstināti ar jauno Kājnieku ierindas reglamentu.²¹⁸ Tajā bija iekļautas dažādas komandas darbībā ar ieročiem un pārvietojoties. Faktiski tādā veidā aizstājot dažādus Krievijas armijas atvasinājumus. Instruktoriem tika uzdots karavīriem pēc iespējas īsākā laikā iemācīt jaunās ierindas komandas.²¹⁹

Jaunkareivju kurss. Kopumā jaunkareivju kurss sastāvēja sekojošiem tematiem – Iekārtas reglaments, higiēna (24 stundas); Kara disciplīnas reglaments (7 stundas); Garnizona reglaments (16 stundas); Kājnieku apmācības reglaments un kaujas mācība (116 stundas); šaušanas apmācība un ieroču teorija (94 stundas); Apsūdzus sagatavošanas reglaments (12 stundas); Fiziskās audzināšanas reglaments (48 stundas); Ķīmiskā dienesta reglaments (7 stundas); pulka un rotu komandieru atsevišķi uzdevumi (51 stunda). Saskaitot visu kopā, sanāk, ka jaunkareivja kursā topošie karavīri tika apmācīti 372 stundu garumā. Klāt tam nāca arī analfabētu un valsts valodas nepratēju apmācība, kurai tika paredzētas 36 mācību stundas.²²⁰ Tomēr literatūrā tiek atzīmēts, ka salīdzinot ar pirmajiem gadiem pēc Neatkarības kara un, piemēram, 1930.g., kopējais analfabētu skaits starp jauniesauktajiem karavīriem laika gaitā samazinājās.²²¹

Katrs no šiem reglamentiem apmācību ceļā tika iztirzāts sīkāk. Piemēram, Garnizona reglamenta nodarbības sastāvēja no šādiem tematiem – garnizons un

²¹⁷ Kļaviņš R., *Valmieras pulka vēsture*. Nebraska: Augstums Printing Service, 1976., 465. lpp.; 385. – 386. lpp

²¹⁸ Saukts arī par *Kājnieku iekārtas reglamentu*.

²¹⁹ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 32. l., 475. - 477. lp.

²²⁰ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 505. l., 39. lp.; LNA LVVA, 1493., f., 1. apr., 9. l., 70. lp.

²²¹ Vidzemes artilērijas pulks. *Vidzemes artilērijas pulka vēsture*. 248. – 249. lpp.; Trejs, T. *Cēsu pulks atmiņās*, 76. – 77. lpp.

garnizona priekšnieks, komandants, sarga tiesības un pienākumi, sargmaiņa pienākumi, sardzes instruktora uzdevumi, sardzes priekšnieks, sardzes pārraugs, arestēto pavadoņi, jēdziens par sardzes izvadi, sardzes pārbaude, vakara un rīta junda, iekšējā kārtība sardzē, sardzes izsūtāmo patruļu pienākumi un, atsevišķa nodarbība tika veltīta arī tam, kā sargiem pildot savus pienākumus ir jāsvēcina citi karavīri.²²²

Jaunkareivju apmācība (fiziskās slodzes aspektā) bija pakāpeniska. Armijas komandieris ģen. Radziņš ar 1924.g. pavēli noteica to, kādas fiziskās slodzes ir piemērojamas jaunkareivjiem. Tika noteikts, no kuras nedēļas karavīri sāk nēsāt pilnu *kaujtērpu*, kā arī to, kādus smagumus ir karavīriem atļauts nest. Norādāms, ka Armijas komandieris ģen. Radziņš arī rakstīja, ka saistībā ar smagumiem – tā ir pulka komandieru improvizācija, kādus priekšmetus/lietas karavīriem būs jānes, lai nodrošinātu smaguma pakāpi. Tas ir tiešā mērā saistīts ar kopējo ekipējuma trūkumu Latvijas armijā.²²³

Kaujas šaušanas nodarbības. Lielākās problēmas starpkaru perioda sākumos Latvijā armijas kājnieku pulkiem sagādāja dažādu apmācību nodarbību realizēšana. It īpaši problemātiskas bija kaujas šaušanas nodarbības, kas ir saistīts ar to, ka neilgi pēc Neatkarības kara noslēguma armijā nebija vienotu apmācību standartu. Bieži vien kājnieku pulki savas kaujas šaušanas izveda samērā improvizētā veidā – tika šauts pa pašu gatavotiem mērķiem, pēc pašu noteiktiem standartiem. Kā vēl viena kopējā iezīme vājajām šaušanas nodarbībām bija niecīgais patronu skaits, kādu drīkstēja izšaut viens karavīrs gada laikā – 30 patronas (1921.g.). Tomēr, jau nākamajā g. (1922.g.) šaušanas vingrinājumu skaits pieauga, no kā arī attiecīgi pieauga izšaujamo patronu skaits.²²⁴

Kā vēl viena no problēmām, ar kurām saskārās kājnieku pulki bija tā, ka 1921.g. izdotais Šaušanas reglaments, pēc kura bija jāvadās instruktoriem, faktiski bija paredzēts bijušās Krievijas armijas ieročiem. Tomēr kājnieku pulku rīcībā bija citu tipu ieroči, kas nebija savienojami ar reglamenta prasībām.²²⁵

1921.g. netika veiktas kaujas šaušanas ar ložmetējiem, savukārt jau 1922.g. apmācības notika. 1922.g. notika arī kaujas šaušanas ar pārējiem kājnieku pulku rīcībā

²²² LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 505. l., 48. lp.

²²³ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 8. l., 262. lp.

²²⁴ Kļaviņš R., *Valmieras pulka vēsture*. Nebraska: Augstums Printing Service, 1976., 465. lpp.; 381. lpp.

²²⁵ (virsred) Rozenšteins H., *Latvijas armija 20 gados*. 277. lpp.

esošajiem ieročiem, tajā skaitā arī mīnmetējiem.²²⁶ 1923.g. sākās apmācība ar ložmetējiem, tomēr, taupības nolūkos karaspēka inspektors izdeva pavēli, kura noteica, ka apmācību nolūkos karavīriem ir jāmacās strādāt un izmantot vecākos un nolietotos ložmetējus, nevis vēl labā stāvoklī esošos.²²⁷

Ieskatam, karaspēka inspektors 1923.g. izdeva pavēli kura noteica izšaujamo munīcijas apjomu 1923.g. vasaras mācībās (5.Cēsu k. p. gadījumā – Stopiņu nometne). Pavēlē tika noteikts, ka katram kājnieku un jātnieku karaspēka vienības ierindas virsniekam, instruktoram un kareivim ir piešķiramas 60 patronas. Salīdzinājumam ar kājniekiem, artilērijas un tehnisko karaspēku vienību virsniekiem, instruktoriem un kareivjiem pienācās tikai 30 patronas – uz pusi mazāk. Ložmetējniekiem munīcija tika piešķirta simboliskā daudzumā – katram karavīram (8 cilvēki pie viena ložmetēja) – 150 patronas. Vismazāk tika piešķirts jaunkareivjiem – tikai 5 patronas. Kopumā bija paredzēts, ka 1923.g. katram k. p. tiks piešķirtas 10 000 patronas kaujas šaušanas apmācību veikšanai vasarā.²²⁸ Salīdzinājumam, 1929.g. jaunkareivjiem šaušanas apmācībai tika piešķirts 20 patronas, katram kājnieku un jātnieku karaspēku daļu virsniekam 100 patronas, instruktoram un kareivim – 75 patronas. Kā redzams, piešķirtais munīcijas apjoms laika gaitā bija pieaudzis. Ložmetējniekiem (katram) tika piešķirtas 200 patronas (par 50 vairāk nekā 1923.g.).²²⁹ Lai veicinātu ložmetējnieku rotas spējas, tieši rotas komandierim bija nepieciešams piedalīties ložmetēju praktiskās šaušanas apmācībās Daugavpilī, 1929.g. septembrī.²³⁰

Uzlabojot reglamentus, kā arī palielinot šaušanas nodarbību intensitāti, pieauga arī kaujas šaušanas apmācību rezultāti. Tomēr liela daļa šajā nopelnā ir saistāma arī ar instruktoru apmācību, kuri apmācīja militārpersonas šaušanā. Armijā tika veltīts daudz laika virsnieku, instruktoru nodarbību pasniegšanas spēju attīstībai, šaušanas mākslas veicināšanai, kā arī tika izveidota un vēlāk paplašināta šaušanas pirmsapmācība jaunkareivju kursā. Pateicoties šiem faktoriem, bija novērojams kaujas šaušanas apmācību rezultātu pieaugums.²³¹

²²⁶ Kļaviņš R., *Valmieras pulka vēsture*. Nebraska: Augstums Printing Service, 1976., 465. lpp.; 381. lpp.

²²⁷ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 1. l., 15. lp.

²²⁸ Turpat, 23. lp.

²²⁹ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 81. l., 119.- 200. lp.

²³⁰ LNA LVVA, 3602. f., 1. apr., 11. l., 84. lp.

²³¹ Kļaviņš R., *Valmieras pulka vēsture*. Nebraska: Augstums Printing Service, 1976., 465. lpp.; 382. lpp

Šaušanas apmācības rezultātu pārbaudei kājnieku pulkos līdz pat 1928.g. armijas vadības uzdevumā strēlnieku inspektors katru gadu izdarīja tā saucamās ieroču skates, kurās kājniekiem bija jāizpilda kāds no reglamentos noteiktajiem vingrinājumiem. Lai veicinātu karavīru interesi attīstīt šaušanas iemaņas, vienības rīkoja dažādas ikgadējas sacensības, kuru sekmīgākie šāvēji tika apbalvoti arī īpašām akselbantēm, kā arī naudas balvām.²³²

5.Cēsu k. p. savus kaujas šaušanas vingrinājumus 1921.g. veica Stopiņu nometnē.²³³ Pievērsties rezultātu analīzei, tad jāatzīmē, ka kaujas šaušanas rezultāti 5.Cēsu k. p. (pirmās kaujas šaušanas, kura norisinājās 1921.g.) bija samērā vāji. Vidēji rēķinot, tikai 45% no kopējā šāvienu skaita tika trāpīti mērķa (vairoga) figūrā, savukārt tikai pašā figūrā (kas ir nozīmīgāks rādītājs) tikai trāpīti tikai 12% no kopējā šāvienu skaita.²³⁴ Nav zināms kādā distancē tika veikta kaujas šaušana. Minētos rezultātus salīdzinot ar 1933.g. instruktoru rotas kaujas šaušanas rezultātiem – visi 84 kaujas šaušanas instruktori mērķī ir trāpījuši pilnīgi visos šāvienos, līdz ar to, vidējais rādītājs ir 100%.²³⁵ Arī jaunkareivju šaušanas precizitāte bija mērāmi uzlabojusies. 1933.g. jaunkareivju kaujas šaušanā vidēji 67% no visiem šāvieniem bija trāpīti mērķī, kas ir skaidrojams ar šaušanas nodarbību kvalitātes attīstību ilgtermiņā un dažādu reglamentu, noteikumu un instrukciju ieviešanu.²³⁶

Kā īpaši pozitīvi atzīmējama Armijas komandiera 1924.g. pavēle par tekošā gada laikā notikušo šaušanas apmācības pārbaudīšanu ar šautenēm, karabīnēm, vieglajiem un smagajiem ložmetējiem. No visu armijas daļu rezultātiem izriet, ka augstāko rezultātu šaušanā ar šautenēm ieņēma tieši 5.Cēsu k. p., kurš visus vingrinājumus ir izpildījis ar “sevišķi labu” rezultātu. Rezultātā, Armijas komandieris ģen. Radziņš izteica pateicību 5. Cēsu k. p. komandierim plkv. Virsaitim, kā arī abu bataljonu komandierim, rotu un vadu komandierim, par teicamu karavīru sagatavošanu šaušanai. Instruktoriem un kareivjiem tika izteikta pateicība par sevišķi labu šaušanu.²³⁷ Par teicami noorganizētu un ar augstiem rezultātiem aizvadītu šaušanu Armijas komandieris izteica pateicību 5.Cēsu k. p. komandierim arī 1928.g. notikušajās šaušanas apmācībās.²³⁸

²³² Rozenšteins H. (virsred)., *Latvijas armija 20 gadus*. 277. - 278. lpp.

²³³ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 32. l., 515. lp.

²³⁴ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 32. l., 749. lp.

²³⁵ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 505. l., 113. lp.

²³⁶ Turpat, 115. lp.

²³⁷ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 76. l., 67.- 68. lp.

²³⁸ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 80. l., 1.- 2. lp.

Granātu mešana. Apmācību granātu mešanā bija vairāk teorētiska, nekā praktiska. Pulkam vienā g. tika izsniegtas 600 granātas, kuras sadalot ar pulka karavīru skaitu (aptuveni 460 – 480) sanāk, ka katram karavīram nesanāca gadā izmest pat 2 kaujas granātas. Gadā pulkam tika piešķirtas arī 500 baltas krāsas signāltraķetes, 50 sarkanas krāsas signāltraķetes un 50 zaļas krāsas signāltraķetes.²³⁹

Par granātām plašas ziņas ir rodamas 1925.g. ziņojumam 2.Vidzemes div. komandierim. Tajā ir rakstīts, ka pulka apmācībā ar granātām karavīri sākumā tiek teorētiski iepazīstināti ar granātu (uzbūve, darbības principi, kaimiņvalstu bruņojumā esošās granātas). Pēc tam norisinās praktiskā apmācība granātu mešanā - karavīri vingrinās mest koka granātas. Kā granātu apmācības noslēgums ir iespēja ikgadējā Stopiņu nometnē izmest vienu kaujas granātu.²⁴⁰

Kaujas apmācība. Lielu lomu kājnieku karavīru apmācībā ieņēma arī kaujas apmācība. Lai gan starpkaru perioda sākumā kājnieku kaujas apmācība tika īstenota pēc Kājnieku iekārtas reglamenta, drīz vien tika secināts, ka reglamentu ir nepieciešams modernizēt, jo tas balstījās uz tādiem taktikas principiem, kas jau Neatkarības kara izskaņā vairs netika uzskatīti par efektīviem. Vien 1925.g. tika izdots Kājnieku apmācības reglaments, kurš saturēja kājnieku pulku apmācības pamatnoteikumus. Pateicoties dažādiem izdotajiem reglamentiem, mācības ar katru gadu ieguva arvien lielāku nozīmi militāro spēju attīstībā. Vingrinājumi tika veikti visos gada laikos.²⁴¹

Pulka apmācību plāni. Pie taktiskās pulka karavīru apmācības jāsecina, pulka komandieris reizi 2 nedēļās apstiprināja pulka karavīru (visu vienību) apmācību plānu turpmākajam periodam (2 nedēļas). Apskatot šos plānus, ir secināms, ka iezīmējas ikgadējais cikliskums un sava veida rutīna, kāda ir sastopama armijas kājnieku vienībās jebkurā laika posmā. Līdzīgi, pulka komandieris apstiprināja arī pulka fiziskās audzināšanas plānu turpmākajām divām nedēļām.²⁴²

1928.g. pulka komandieris izdeva pavēli, kura noteica, ka apmācību plāni rotu komandieriem ir jāstāda pēc principa, ka katrs apmācību cikls sakās ar fiziski

²³⁹ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 2. l., 13. lp.

²⁴⁰ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 358. l., 434. lp.

²⁴¹ Rozenšteins H. (virsred)., *Latvijas armija 20 gados*. 278. – 279. lpp.; LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 9. l., 70. lp.; LNA LVVA, 3602. f., 1. apr., 3. l., 10. – 11. lp.

²⁴² LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 94.-95. lp.

vieglākām un interesantākām apmācībām, bet noslēdzās ar fiziski smagākām. Katrs apmācību cikls ilga 2 nedēļas.²⁴³

Ķīmiskā komanda. 1932.g. pulka ķīmiskā komanda savas mācības aizvadīja Biķernieku mežā. Mācībās tika izspēlēti tādi scenāriji kā ķīmisko novērotāju darbība marša laikā, ķīmisko novērotāju darbība uzbrukumā un izlūkošanas operāciju laikā. Par mācību norisi no pulka puses atbildēja gāzu virsnieks.²⁴⁴ Gāzu komandas uzdevumos (vispārēji) ietilpa arī ķīmisko novērotāju pienākumi, ķīmisko izlūku pienākumi, gāzu trauksmes organizēšana un pulka kontrolēšana gāzu uzbrukuma gadījumā.²⁴⁵

Pulka gāzu virsniekam sākot ar 1926. g. bija jāatrodas jebkuras 2.Vidzemes div. k. p. apmācībā saistībā ar gāzēm. Tas bija saistīts ar zemo gāzu virsnieku skaitu un gāzu nozīmi kaujā. Tāpat no 1926.g. k. p. katru nedēļu bija jāvelta vismaz 1 stunda apmācībai darbībā ar gāzmaskām.²⁴⁶

Normatīvie akti. Pievēršoties normatīvajiem aktiem (reglamentiem), jāatzīmē, ka 1921.g. Latvijas armijas Galvenais štābs izdeva Ložmetēju šaušanu reglamentu ar dažādām vingrinājumu tabulām, kas vēlāk tika papildināts.²⁴⁷ Laikā no 1921.g. līdz 1926. g. galvenais štābs kopumā izdeva 78 dažādus ar karavīru apmācībām saistītus reglamentus, noteikumus un instrukcijas.²⁴⁸ Nedaudz vēlākos gados, 1925.g. un 1926.g. visu veidu ložmetēju kaujas šaušanas un apmācības vingrinājumi tika veikti balstoties uz Armijas komandiera štāba 1925.g. izdoto šaušanas vingrinājumu sarakstu, savukārt pēc 1927.g. vingrinājumi tika veikti pēc Šaušanas apmācības instrukcijas.²⁴⁹

Apmācību dokumentācijas sagatavošana. Jebkurai pulka ietvaros noritējušai apmācībai bija jābūt kvalitatīvai un pilnvērtīgai, kā arī apmācības dokumentācijai bija jābūt pareizi aizpildītai. Tāds bija pulka komandiera uzstādījums. 1925.g. pulka komandierim veicot apmācības – aizsardzības kauju, pārbaudi Biķernieku mežā nācās secināt, ka ne rotu komandieriem ir izpratne par veicamo uzdevumu, ne vadu komandieriem. Nemaz nerunājot par kareivjiem. Lai gan no

²⁴³ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 12. l., 98. lp.

²⁴⁴ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 505. l., 1. lp.

²⁴⁵ Turpat, 17. lp.

²⁴⁶ LNA LVVA, 1526. f., 1. apr., 5. l., 219. lp.

²⁴⁷ Kļaviņš R., *Valmieras pulka vēsture*. Nebraska: Augstums Printing Service, 1976., 465. lpp.; 381. – 382. lpp

²⁴⁸ Rozenšteins H. (virsred), *Latvijas armija 20 gados*. 251. lpp.

²⁴⁹ Kļaviņš R., *Valmieras pulka vēsture*. Nebraska: Augstums Printing Service, 1976., 465. lpp.; 382. lpp

virsniekiem sekoja dažādi attaisnojumi par to, kādēļ mācības ir nekvalitatīvas, faktiski – tīri formālas, pulka komandieris arestēja atbildīgās amatpersonas sodot ar vairākām dienām pulka virssardzē.²⁵⁰

Līdzīgas situācijas arī atkārtojās vēlāk, kad pulka šaušanas apmācībās nebija sagatavošanās darbi veikti tā, lai šaušanas nodarbības varētu notikt bez aizķeršanās. Uzmanību piesaista tas, ka pulka komandieris plkv. Virsaitis ar arestu sodīja arī tos virsniekus, kuru pārkāpumi bija samērā maznozīmīgi. Piemēram, divu dienu arests tika piemērots pulka 3.rotas komandierim vlt. Mēdenu par to, ka šaušanas laikā savu vienību bija izvērsis pārāk mazā darbības rajonā.²⁵¹

Sadarbība ar citām armijas vienībām. 1924.g. pulka Instruktoru rota tika nosūtīta uz Daugavpils garnizonu – piedalīties apmācībās. No 2.Vidzemes div. uz šīm mācībām tika sūtītas visas instruktoru rotas un Armijas instruktoru skolas vienības, lai pārietu mācību laikā 4. Zemgales div. komandiera rīcībā. Visas Vidzemes instruktoru rotas tika apvienotas vienā bataljonā, kuru komandēja 4.Valmieras k. p. plkvlt. Jānis Bāliņš.²⁵²

Apskatot pulka sadarbību ar citām vienībām mācību ietvaros, atzīmējams, ka pulkam bija jāpiedalās arī Vidzemes Artilērijas pulka mācībās. Piemēram, pēc mācību scenārija pulkam 1933.g. janvārī bija jāizvirzās no Rīgas uz Dreiliņu poligonu, kur tas tiktu iesaistīts Vidzemes artilērijas pulka, Smagās artilērijas pulka un Bruņoto vilcienu pulka mācībās. Reizē atgādināms, ka tāda jau arī ir kājnieku pulku būtība – artilērija sniedz atbalstu kājnieku vienībām.²⁵³ Mācības ar Vidzemes artilērijas pulku norisinājās katru gadu, pārsvarā februāra mēnesī. Kā galvenā problemātika no 5.Cēsu k. p. puses bija tā, ka lai gan pulks spēj taktiski pareizi izpildīt dažādus manevrus kopā ar Vidzemes artilērijas pulku, problēma rodas nepieciešamās uguns jaudas nodrošināšanā. Kas ir tieši saistīts ar ieroču tehnisko stāvokli – ziemā tie mēdza bieži apledēt, kā rezultātā, piemēram, ložmetējnieki spēja šaut tikai pa vienai patronai.²⁵⁴

Pulks mācību ietvaros sadarbojās arī ar pārējām Rīgas garnizona vienībām. Piemēram, pulks pēc mācību scenārija izspēlēja Rīgas aizsardzību, kopā ar 6.Rīgas k. p. un 4.Valmieras k. p.²⁵⁵

²⁵⁰ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 9. l., 388. lp.

²⁵¹ Turpat, 464. lp.

²⁵² LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 76. l., 41. lp.

²⁵³ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 505. l., 16. lp.

²⁵⁴ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 76. l., 7. lp.; LNA LVVA, 1526. f., 1. apr., 5. l., 7. lp.

²⁵⁵ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 505. l., 20. lp.

Stopiņu nometne. 5.Cēsu k. p. ik gadu kādā no vasaras mēnešiem notika Stopiņu nometne. Nometne norisinājās kopā ar citām Rīgas garnizona vienībām – 4.Valmieras k. p. un 6.Rīgas k. p. Nometnes garums bija aptuveni 2 mēneši.²⁵⁶

Faktiski Stopiņu nometne norisinājās visam Rīgas garnizonam, atsevišķos laikos. Katram pulkam garnizona komandieris noteica savu darbības laiku Stopiņu nometnē, kas vidēji ilga 1,5 mēnešus. Kopumā Stopiņos mācības norisinājās no maija mēneša līdz septembra beigām.²⁵⁷

1928.g. bija pirmais g., kad visa pulka štāba darbība tika pārcelta uz Stopiņu nometni. Iepriekšējos gados tika novērots, ka pulka komandieris Stopiņu nometni apmeklēja vien inspekcijas nolūkos. Sākot ar 1928.g. – viss pulka štābs, tajā skaitā arī darbvedība, tika pārcelta uz Stopiņiem un strādāja lauka apstākļos. Arī pavēles tika izdotas rokrakstā.²⁵⁸

1930.g. bija pirmais g. Stopiņu nometnē, kurā pulks speciāli veica kareivju atlasu, kuri būtu piemēroti kļūt par snaiperiem. Katras strēlnieku rotas komandierim bija jāatlasa savās vienībās 4 labākie šāvēji, kuri vēlāk, veicot vēl atlasu, kļūtu par snaiperiem.²⁵⁹

Sākot jau ar (aptuveni) 1930.g. Stopiņu nometnes šautuvē tika izvietots meteoroloģiskais postenis. Lai gan pulkā nebija speciāla amata šāda posteņa karavīram, visbiežāk postenī tika norīkoti instruktori, kas saistīti ar gāzēm, piemēram gāzu lietu srž.²⁶⁰

Apskatot 5.Cēsu k. p. mācību plānu Stopiņu nometnei, svarīgi atzīmēt, ka pulks lielāko daļu apmācību veica tikai vada sastāvā (10 mācību dienas). Salīdzinoši, bataljona līmeņa sastāvā pulks aizvadīja tikai 5 mācību dienas, savukārt pilnā pulka sastāvā taktiskie vingrinājumi netika veikti vispār.²⁶¹

1933.g. Stopiņu nometnē pulkam tika piekomandētā arī viena izlūkošanas lidmašīna un artilērijas atbalsts. Mācību nometnes mērķis bija 5.Cēsu k. p. karavīriem, kopā ar pārējām Rīgas garnizona vienībām divu kaujas bataljonu sastāvā nostiprināt iemaņas par tēmu – pietuvošanās pretinieka pozīcijām un uzbrukums.²⁶²

²⁵⁶ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 505. l., 345. lp.

²⁵⁷ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 8. l., 277. lp.

²⁵⁸ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 12. l., 237. lp.

²⁵⁹ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 14. l., 408. lp.

²⁶⁰ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 16. l., 264. lp.; LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 17. l., 257. lp.

²⁶¹ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 11. l., 215. lp.

²⁶² LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 505. l., 226. lp.

Pie Stopiņu nometnes atzīmējams vēl arī tas, ka tieši nometnes laikā armijas vadība saskārās ar dažādiem PSRS izlūkziņu iegūšanas mēģinājumiem. Tā kā nometne norisinājās Daugavas krastā, PSRS plostnieki bieži mēdza apstāties tieši otrpus nometnes darbības rajonam. Dažkārt veica karavīru izjautāšanu, kā arī mēģināja iekļūt nometnes teritorijā. Tādā veidā iegūstot dažāda rakstura ziņas par Latvijas armijas apmācību, bruņojumu un karavīriem. Stopiņu nometnes komandierim nācās instruēt un vairakkārt atgādināt karavīriem par rīcību gadījumos, ja kāda nometnei nepiederoša persona mēģina iegūt jebkāda rakstura informāciju par nometni un iepriekš minētajiem tematiem.²⁶³

Ikgadēji, Stopiņu nometnes vadība saskārās ar sūdzībām no vietējiem iedzīvotājiem, kuri sūdzējās par to, ka karavīri izcērt vietējos mežus, ka mācību laikā tiek pastiprināti trokšņots (ar to domāts – kaujas šaušanas), kā arī mācību laikā ir apgrūtināta lopu ganišana. Tā rezultātā, Stopiņu nometnes organizētājiem nācās atrast vidusceļu starp armijas vajadzībām un vietējo iedzīvotāju prasībām.²⁶⁴

Saistībā ar Stopiņu nometnes teritorijā esošajām telpām ir atzīmējams, ka karavīriem bija grūti uzturēt tīrību tajās. Arī augstāko virsnieku ēkās ir konstatēts, ka ēku bēniņos ilgstošu gadu garumā ir krāti dažādi atkritumi (konservu bundžas, pudeles). Ēkās, kur karavīri gulēja bija vāja gaisa cirkulācija, tādēļ karavīri mēdza ēkas jumtā izplēst caurumu – lai būtu gan gaišāks, gan vairāk svaiga gaisa.²⁶⁵

Nometnes laikā, bija pieļaujami arī ģimenes locekļu vizītes pie karavīriem speciāli norādītās vietās, tomēr karavīri pat drīkstēja brīvajos brīžos sauloties kopā ar saviem ģimenes locekļiem.²⁶⁶

Mācības Dreiliņu šautuvē. Līdz 1929.g. neregulāri, apmēram reizi pusgadā, savukārt sākot ar 1929.g. vismaz reizi mēnesī pulkam notika šaušanas apmācības Dreiliņu šautuvē. Pārsvarā tur norisinājās atsevišķu pulka vienību kaujas šaušanas apmācība vai specializēto kursu apmācība. Piemēram, 1929.g. februārī kaujas šaušana Dreiliņu poligonā norisinājās virsnieku vietnieku kursa kursantiem un mīnmetēju komandai.²⁶⁷

Par pirmajām izteikti plaša mēroga mācībām Dreiliņu poligonā ir uzskatāmas 1930.g. februārī aizvadītās. K. p. komandiera pienākumu izpildītājs ģen. Hartmanis

²⁶³ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 9. l., 317., 367. lp.

²⁶⁴ LNA LVVA, 1526. f., 1. apr., 78. l., 1. – 15. lp.

²⁶⁵ LNA LVVA, 1526. f., 1. apr., 7. l., 21. lp.

²⁶⁶ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 505. l., 204. – 207. lp.

²⁶⁷ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 13. l., 84. lp.

uzdeva izvest mācības, kurās bija paredzēts veikt kaujas šaušanu pulka kara laika sastāvā, kopā ar pulkam piekomandēto artilēriju, Bruņoto vilcienu un tankiem. Kaujas šaušanas mērķis bija veikt ieroču šķiru sadarbības pārbaudi, kā arī pārbaudīt to, kā pulka komandējošais sastāvs spēj veikt uguns vadību kaujas laukā.²⁶⁸

Citas mācību vietas. 1924.g. pulka apmācības norisinājās mūsdienu Teikā - pie Krustabaznīcas. Mācībās, kuras norisinājās šajā vietā, pārsvarā tika izspēlēti dažādi Rīgas aizsardzības scenāriji. Aplūkojot mācību plānu ir redzams, ka kareivjiem munīcija tika piešķirta maz. Karavīriem pienācās 5 salūtpatronas, ložmetējniekiem 100 – 200.²⁶⁹

1929.g., lai kājnieku pulku mīnmetēju komandas (vēlāk – artilērijas baterijas) komandējošais sastāvs sekmīgāk apgūtu darbības ar lielgabaliem un mīnmetējiem, pulkam uz nometnes laiku tika piekomandēts viens virsnieks no 2.Vidzemes div. Artilērijas pulka.²⁷⁰

Kā interesants fakts ir atzīmējams 1924.g. veiktajā Armijas komandiera ģen. Radziņa veiktajā inspekcijā Rīgas garnizona, Krustpils garnizona, Liepājas un Daugavpils garnizona vienībām. Ģen. Radziņš inspicēšanas laikā lielāko uzmanību pievērta apmācību norisei. Saistībā ar 5.Cēsu k. p. un 6.Rīgas k. p. tika negatīvā formā norādīts, ka vienības pārāk lielu uzmanību pievērš ierindas apmācībai karavīriem – tieši parādes soļa, tādējādi karavīri mazāk apgūst taktiskās iemaņas.²⁷¹ Reizē gan norādāms, ka Rīgas garnizona vienību karavīriem daudz bija nepieciešams pārvietoties pa galvaspilsētu, kā arī piedalīties parādēs, kas tomēr izskaidro intensīvās soļošanas apmācības.

Arī kareivji tika sūtīti uz dažādām speciālistu apmācībām. Vienas no biežāk sastopamajām apmācībām (neskaitot dažādu ieroču šķiru) bija zirgu apkalšanas kursi, kurus organizēja Vidzemes artilērijas pulks.²⁷²

Ārpus pulka karavīru apmācību laika – sestdienu pēcpusdienās un svētdienās, tiem karavīriem, kuriem nebija labas jāšanas iemaņas bija iespēja tās nostiprināt pulka izvietojumā. Šim nolūkam tika izmantoti pulka sakaru komandas zirgi, kā arī apmācība noritēja pēc strikta plāna instruktoru un virsnieku uzraudzībā. Tika sekots

²⁶⁸ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 14. l., 59. lp.

²⁶⁹ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 38. l., 83. lp.

²⁷⁰ LNA LVVA, 3602. f., 1. apr., 11. l., 57. lp.

²⁷¹ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 76. l., 14. lp.

²⁷² LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 9. l., 18. lp.

arī līdzī, lai zirgi netiktu pārslogoti un tiktu izmantoti dažādi zirgi.²⁷³ Reizē arī tika sekots līdzī, lai staļļos kā dežūrējoši karavīri netiktu nozīmēti dkar., bet atbildīgā amata dēļ tiem bija jābūt vismaz kaprāļiem.²⁷⁴

Katrā rotā 10 karavīriem bija jābūt apmācītiem darbā ar telefonaparātu un telefonogrammu saņemšanā un nodošanā tālāk. Jebkurā diennakts laikā vienam karavīram bija jādežūrē pie telefonaparāta.²⁷⁵

4.3. Apgāde un nodrošinājums

Jautājums ar formas tērpiem ir bijis allaž sāpīgs bruņotajos spēkos. Noslēdzoties Neatkarības karam, armijas virspavēlnieks izdeva vairākas pavēles, kurās bija dažādi norādījumi par formas tērpu valkāšanu. Daļa no tām bija saistītas ar formas tērpa stāvokli – nereti tas bija novalkāts un saplēsts. Kā galvenā problēma pulka komandiera skatījumā bijā tā, ka karavīri paši nebija ieinteresēti kopt savu formas tērpu.²⁷⁶

Saistībā ar formas tērpu, atzīmējamas arī tādas lietas kā, piemēram, vēl 1921.g. februārī 5.Cēsu k. p. komandierim bija nepieciešams izdot pavēli, kas aizliedza karavīriem valkāt lielinieku laika cepures (papachas). un citus formas tērpa elementus. Tika likts uzsvars, ka karavīriem ir jānēsā Latvijas armijas formas tērps ar visām tā atpazīšanas zīmēm un gadījumā, ja karavīram tādas nav izsniegtas – tad Saimniecības daļai ir jānodrošina to iegāde pietiekamā daudzumā.²⁷⁷

Ir arī redzams, ka ar iepriekš minēto komandiera pavēlēs izpildīšanu ir gājis samērā grūti, jo 1921.g. pavasarī (trīs mēnešus vēlāk), tika izdota vēl viena pulka komandiera pavēle, kurā viņš atkārtoti uzsvēra nepieciešamību un steidzamību saimniecības daļai nodrošināt, ka visiem pulka karavīriem uz formas tērpiem tiktu uzšūtas vienības atpazīstamības zīmes.²⁷⁸

Turpinot par formastērpiem, atzīmējams, ka vēl 1926.g. Armijas komandierim nācās izdot pavēli saistībā ar formas tērpu nēsāšanu, jo Rīgas garnizonā esošie karavīri aukstajā laikā mēteļu apkakles uzlocīja uz augšu – kas ir pret Iekārtas

²⁷³ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 10. l., 222. lp.

²⁷⁴ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 12. l., 10. lp.

²⁷⁵ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 10. l., 340. lp.

²⁷⁶ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 5. l., 38. lp.

²⁷⁷ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 32. l., 92. lp.

²⁷⁸ Turpat, 326. lp.

reglamentu. Karavīri to gan darīja, jo lielai daļai nebija izsniegtas uzšuves, kuras liekamas uz apkakles, kā arī – tā bija siltāk.²⁷⁹

Caurskatot informāciju par karavīru formas tērpu stāvokli, nākas secināt, ka tas ir bijis samērā labā stāvoklī. 1928.g. veiktā 2.Vidzemes div. komandiera inspekcijas vizītes laikā pulkā, ir secināts, ka karavīru svārki, bikses un mēteļi ir lietoti, tomēr izskatās gandrīz kā jauni. Līdzīga situācija ir arī ar apaviem – arī tie izskatoties kā jauni. Visbiežāk netīrs ir karavīru otrā formas tērpa komplekts – tieši oderes, kas liecina par retu to mazgāšanu.²⁸⁰ Kareivju veļa tika mazgāta veļas mazgātavā “Dancigera”, kur pulkam tika piešķirta 10% atlaide, kas vēlāk tika izmantota pulka telpu labiekārtošanai.²⁸¹

Lai gan viena no armijas pamatnostādņēm ir fizikā sagatavotības veicināšana karavīros, neilgi pēc Neatkarības kara noslēguma un armijas pāriešanas uz miera laiku režīmu, fizisko sagatavotību bija problemātiski uzturēt kājnieku pulkos. Neskaitot pieredzējušu instruktoru iztrūkumu, par kuru rakstīts jau iepriekš, pulku izvietojumos nebija piemērotas telpas un inventāra, lai fizisko sagatavotību varētu attīstīt. Tādēļ, visbiežāk, kājnieku pulki paši saviem spēkiem gatavoja dažādus trenāžierus, savukārt specifiskākus vingrošanas rīkus kājnieku pulki saņēma no Galvenā štāba apmācību daļas.²⁸²

Katram k. p. sakaru nodrošināšanai bija izsniegti telefona aparāti. 1924.g. veiktā pulka tehnikas/nodrošinājuma apskatē tika secināts, ka pulka rīcībā esošie telefona aparāti ir ļoti sliktā stāvoklī – tiek glabāti neatbilstošos apstākļos, kā arī pašos karavīros, kuri ir atbildīgi par šo telefona aparātu uzturēšanu ir redzama nolaidīga attieksme.²⁸³

Pulks nespēja katram karavīram izsniegt gāzu masku. Līdzīga problēma ir bijusi visas 2.Vidzemes div. līmenī. Līdz ar to, lai būtu iespējams īstenot gāzu apmācību, karavīriem vajadzēja iepriekš atrast savam galvas izmēram atbilstošu masku, pierakstīties pie tās. Rezultātā, apmācību laikā karavīri mainītos ar gāzu maskām pēc iepriekšēja sadalījuma. Lieki piebilst, ka militāra konflikta situācijā šāda stratēģija nestrādātu.²⁸⁴

²⁷⁹ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 10. l., 8. lp.

²⁸⁰ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 2. l., 11. lp.

²⁸¹ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 82. l., 34. lp.

²⁸² Kļaviņš R., *Valmieras pulka vēsture*. Nebraska: Augstums Printing Service, 1976., 465. lpp.; 385. lpp.

²⁸³ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 8. l., 432. lp.

²⁸⁴ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 10. l., 174. lp.; LNA LVVA, 1526. f., 1. apr., 5. l., 294. lp.

1927.g. 2.Vidzemes div. komandieris izdeva pavēli Rīgas garnizonam, kurā bija rakstīts, ka Rīgas garnizona vienībām gāzu maskas ir izsniegtas pietiekamā skaitā – ja skaita gan vācu modeļus, gan krievu modeļus. Tomēr, gāzu maskas ir ar daudziem defektiem, kā arī vācu sistēmas maskas tiek glabātas noliktavās un netiek izsniegtas karavīriem – taupības nolūkos. Ņemot vērā to, 2.Vidzemes div. komandieris uzdeva izsniegt katram karavīram gāzu masku, kā arī salabot bojātās. Pamatojot savu rīcību ar to, ka katram karavīram ir jābūt rīkoties ar šo ekipējuma sastāvdaļu un tai ir nozīmīga loma kara darbībā.²⁸⁵

1927.g. iezīmējās pulkā parādījās zābaku problēma – kopš Neatkarības kara beigām tāda netika novērota. 1927.g. pulka komandierim veicot dažādas pārbaudes pulkā nācās secināt, ka daļai karavīru zābaki ir novalkāti vai saplīsuši – arī pulka Saimniecības daļas kurpnieku darbnīca nespēja izpildīt pēc noteikumiem paredzēto normu (40-45 salaboti zābaki mēnesī), bet spēja tik salabot 25 pārus zābaku.²⁸⁶

Zābaku problēma atkārtojās arī 1931.g. Šoreiz, kā galveno zābaku straujo novalkāšanās un defektēšanās cēloni pulka komandieris skaidroja ar to, ka zābaki netiek pareizi kopti. Tā rezultātā karavīriem tika aizliegts iegādāties un izmantot jebkādus citus zābaku smēres, izņemot tos, kas ir noteikti Kara ministra 1927.g.pavelē.²⁸⁷

Katram k. p. jāšanai bija izsniegti 14 valsts zirgi.²⁸⁸ Zirgu resursa taupšana bija aktuāla Latvijas armijā starpkaru periodā. Tā, piemēram, 1924.g. Kara ministrs izdeva pavēli, kas aizliedza Rīgas garnizona karavīriem (tieši tur bija novērojis tālāk sekojošo pārkāpumu) likt zirgiem pārvietoties rikšos, bet lika pārvietoties tikai soļos. Tādā veidā taupot gan zirgus, gan kara tehniku (ratus, kuri tika vilkti). Pulku Saimniecības daļu priekšnieku uzdevums bija uzraudzīt, lai karavīri, kuri brauc pa Rīgas ielām ar vezumiem, pārvietotos tikai soļos.²⁸⁹

Saistībā ar pulka galveno pārvietošanās līdzekli – zirgiem un to pajūgiem, atzīmējams arī tas, ka 1925.g. Valsts kontroles ziņojumā ir konstatēts, ka 5.Cēsu k. p. rīcībā esošās rezerves krājumu zirgu lietas un transporta piederumi ir lietošanai pilnībā nederīgi vai steidzami remontējami.²⁹⁰ Balstoties uz šo ziņojumu, pulka

²⁸⁵ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 11. l., 225. lp.

²⁸⁶ Turpat, 50. lp.

²⁸⁷ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 15. l., 419. lp.

²⁸⁸ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 11. l., 90. lp.

²⁸⁹ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 8. l., 331. lp.

²⁹⁰ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 358. l., 496. lp.

komandieris uzdeva mēneša laikā Saimniecības daļai novērst visus minētos trūkumus, kas arī tika izpildīts.²⁹¹

Pulka karavīriem atrodies dienestā, bija iespēja savus personīgos transportlīdzekļus – motociklus un automašīnas nodot pulka rīcībā. Šāda nodošana pulka rīcībā paredzēja to, ka transportlīdzekļiem bija patstāvīgi jāatrodas tehniskā kārtībā un pulks tos varēja izmantot pulka vajadzībām dienesta uzdevumu pildīšanai. Iztērētā degviela un citi uzturēšanas līdzekļi (piemēram – eļļas), tika segtas no pulka līdzekļiem.²⁹²

Pulka inventāra un citu lietu pārvietošanai pulka rīcībā bija vezumi. To uzdevums būtu nodrošināt vienību (pulku) ar visu nepieciešamo ikdienai, miera un kara laikā. Katrā kājnieku baterijā atradās transporta rati munīcijai un ieročiem, kā arī lauka virtuve ar vienu pajūgu pārtikai. Sakaru rotā – transporta rati sakaru mantām, lauka virtuve un pārtikas pajūgs. Sapieru rotā – transporta rati sapieru mantām, spridzekļiem kā arī degāzēšanas piederumiem, lauka virtuve un viens pārtikas pajūgs. Štāba rotas rīcībā atradās transporta rati ieročiem, pulka štāba kancelejai, virsnieku personīgajām mantām, mūzikas instrumentiem kā arī viens pārtikas pajūgs. Katra bataljona rīcībā bija transporta rati sakaru ekipējumam, sanitāri un aptiekas rati.²⁹³

Bataljona transporta ratos tika pārvietoti materiālie līdzekļi – sakaru un sanitāro vajadzību, visa bataljona nepieciešamībai. Pulka transporta līdzekļi ietilpst saimniecības rotā un tie pārvieto pulka materiālos līdzekļus visam pulkam. Transporta līdzekļi ir sadalīti četros vados – pārtikas, mantu, munīcijas vezumu un sanitārajā vadā.²⁹⁴

Bruņojums. Saistībā ar bruņojumu atzīmējams, ka samērā bieži LNA LVVA materiālos ir atrodama informācija par visdažādākā rakstura problēmām saistībā ar 5.Cēsu k. p. rīcībā esošo bruņojumu. 5.Cēsu k. p. rīcībā bija tieši tāds pats bruņojums, kāds tas bija citiem k. p.

1928.g. *Lewis* sistēmas ložmetēji bija apmierinošā stāvoklī. Tomēr, lai šo stāvokli nedegradētu, tika pieņemts lēmums (div. līmenī), *Lewis* sistēmas ložmetēju apmācību veikt ar vairāk nolietotajiem ieročiem, tādā veidā saudzējot tos, kuri vēl nav

²⁹¹ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 358. l., 497. lp.

²⁹² LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 17. l., 291. lp.

²⁹³ Rozenšteins H., *Divīzijas un pulka štāba organizācija un darbība kara laikā*. 160. – 161. lpp.

²⁹⁴ Rozenšteins, H. *Kājnieku pulku aizmugures noorganizēšana kara laikā*. 7. lpp.

nolietoti. Tika uzsvērts, ka šos ieročus visvairāk bojā tieši ieroču izjaukšanas – salikšanas nodarbības.²⁹⁵

1930.g. pulka rīcībā bija 1182 *Ross – Enfield* tipa šautenes.²⁹⁶ Tieši tik pat ieroči pulka rīcībā bija arī 1925.g. – 1932.g. Apskatot to tehnisko stāvokli, vissliktākais stāvoklis bija tieši pulka 1. kājnieku rotā, kur gandrīz puse no ieročiem atrodas zemākajā ieroču šķirā (pēc to tehniskā stāvokļa).²⁹⁷

Attiecīgi *Mauzer* pistoles pulka rīcībā kopā bija 50. Vidēji vienā rotā tās bija 5, specializētajās komandās – 3. *Lewis* ložmetēji pulkam bija tikai 21 – tie visi atradās kājnieku rotu rīcībā (katrā pa 4) un 1 instruktoru rotas rīcībā. Vēl mazāk pulka rīcībā bija *Vickers* ložmetēji – 10. Katrā kājnieku rotā 2, kā arī instruktoru rotā 2.²⁹⁸

1925.g. pulka rīcībā bija 1449 rokas granātas, no kurām pulka noliktavā glabājās tikai 449 granātas (faktiski – katram karavīram tiktu izsniegta tikai 1 granāta), līdz tiktu piegādātas pārējās. Atlikušās 1000 granātas tika glabātas Galvenās artilērijas noliktavās.²⁹⁹

5.Cēsu k. p. viena gada apmācību ciklam piešķīra 48 000 šauteņu un ložmetēju patronas, 2 000 *lidmašīnu ložmetēju patronas*, 600 trasējošās patronas, 30 76 mm. mīnas, 30 7 cm. kājnieku lielgabalu granātas, 270 signālpatronas, 15 000 salūtpatronas, 500 rokas granātas, 150 šauteņu granātas, kā arī 50 000 *stobriņu patronas*.³⁰⁰ Lai gan redzami skaitļi varētu šķist lieli, tomēr daļot tos ar vidējo karavīru skaitu pulkā (aptuveni 480) nekas vairs daudz nesanāk. Piemēram, ir redzams, ka gada griezumā karavīrs varēja izšaut tikai 31 salūtpatronu. Salūtpatronām ir īpaši liela loma sekmīgai kaujas apmācību procesa īstenošanai. Turklāt, jārēķina, ka jaunkareivju kursa ietvaros arī tika lietota munīcija, kā rezultātā šim izšauto patronu skaitam uz vienu karavīru būtu jābūt vēl zemākam. Diemžēl, precīzi aprēķini nav pieejami un tos arī nav iespējams veikt.

Pulka virsnieki ir iedalāmi divās kategorijās. Tie, kuri ir dienējuši Krievijas armijā – piedalījušies 1905.g. Krievijas – Japānas karā, un tie, kuri par virsniekiem ir kļuvuši pēc Latvijas Republikas dibināšanas absolvējot Kara skolu. Lai gan viņu pieredze bija dažāda, noslēdzoties Neatkarības karam tika veltīts liels darbs virsnieku

²⁹⁵ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 2. l., 11. lp.

²⁹⁶ Turpat, 35. lp.

²⁹⁷ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 77. l., 43.- 46. lp.

²⁹⁸ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 2. l., 35. lp.

²⁹⁹ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 358. l., 434. lp.

³⁰⁰ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 85. l., 25. lp.

izglītības sistematizēšanai, lai nebūtu izteiktā atšķirība starp Krievijas armijas laikā kļuvušajiem virsniekiem un tiem, kas par tādiem kļuva Neatkarības karā vai jau vēlāk – miera laikā. Bija svarīgi likvidēt šo atšķirību, jo citādi būtu ļoti problemātiski sistematizēt apmācību procesu Latvijas armijā, kā arī būtu atšķirīgi uzskati par taktiskajiem manevriem u.c. lietām.

Kā nozīmīgākais no pulka virsniekiem darba pārskata periodā, viennozīmīgi, bija pulka komandieris – plkv. Virsaitis. Tas ir spriežams gan pēc dažādiem LNA LVVA materiāliem, gan karavīru atmiņās rakstītajiem karavīru novērojumiem par plkv. personību. Tieši plkv. Virsaitis ar savu personīgo iniciatīvu veicināja pulka attīstību, gan materiāltehniskā ziņā, gan apmācību ziņā. Reizē gan jāsecina, ka īsti nav ar cita virsnieka, ar kuru būtu iespējams salīdzināt pulka attīstību, jo kā jau minēts iepriekš – gandrīz darbā apskatāmo periodu 5.Cēsu k. p. komandēja viena un tā pati persona.

No 1921. līdz 1934. g. norisinājās daudz un dažādas virsnieku apmācības. Tās organizēja gan armijas vadība – kolektīvās, gan tika organizētas arī pulkos. Liels uzsvars apmācībās tika likts ne tikai uz taktiskajām zināšanām, bet arī uz akadēmiskumu. 5.Cēsu k. p. virsnieki bieži gatavoja un lasīja referātus/priekšlasījumus par dažādām militārām tēmām. Ir aplami uzskatīt, ka priekšlasījumi tika gatavoti tikai formalitātes pēc, jo pēc tam tie tika plaši iztirzāti un vērtēti, kuru vērtēšanā piedalījās arī pulka komandieris. Par vāji sagatavotu priekšlasījumu tika saņemti rājieni.

Lai gan virsniekiem teorētiski bija iespēja studēt arī ārzemēs, darba hronoloģiskajās robežās tikai divi pulka virsnieki to ir darījuši. Grūti izvērtēt, vai mācības ārzemēs sniedza neatsveramu pieredzi pulka attīstībā, jo biežākais, ko minētie virsnieki pēc atgriešanās pulkā darīja saistībā ar iegūtajām zināšanām Igaunijā – tulkoja saņemtos apsveikumus no Igaunijas Bruņoto spēku vienībām.

Kā pirmais kurss jebkuram karavīram, kurš uzsāka savu dienestu Latvijas armijā bija jaunkareivju kurss. Laika gaitā kurss tika saīsināts. Lai gan kurss sniedza topošajiem karavīriem nepieciešamās zināšanas, kuras nācās izmantot turpmākajā dienestā, kā rezultātā kursa vadītājiem (virsniekiem un instruktoriem no pulka) bija jābūt īpaši ieinteresētiem iemācīt topošajiem karavīriem pēc iespējas vairāk, ne vienmēr tā bija. Faktiski kursa norise un tā rezultāti bija tiešā mērā atkarīgi no kursa vadības personīgās motivācijas un iniciatīvas mācīt. To izjuta arī paši jaunkareivji, ziņojot, ka jaunkareivju kursam ir formāls raksturs. Katrā jaunkareivju kursā bija

kāds, kurš neprata ne lasīt, ne rakstīt valsts valodā, līdz ar to paralēli apmācībai notika arī analfabētu apmācība un valsts valodas apmācība.

Katram karavīram ir jāprot un jāspēj šaut. Darbā apskatāmajā periodā tika veļtīti vairāki gadi šaušanas apmācības sistematizēšanai. Dažādi ar kaujas šaušanu un ieročiem saistīti reglamenti, noteikumi un instrukcijas tika izdotas visā darba periodā.

Nevarētu teikt, ka kaujas šaušanas notika bieži. Nevarētu arī teikt, ka munīcija tika izšauta daudz. Bieži vien kaujas šaušanas laikā karavīrs izšāva tikai 20 kaujas patronas un 200 patronas no ložmetēja, kas ir maz. Ja aplūkojam skaitļus, tad redzam, ka k. p. vasaras apmācībai (t.i. Stopiņu nometnei) tika piešķirtas 10 000 kaujas patronas. Sadalot patronas uz karavīru skaitu un dienu skaitu, nekas daudz tas nav.

Par pozitīvi izceļamu notikumu pulka vēsturē ir uzskatāms 1924. un 1928.g., kurā pulks spēja uzrādīt visaugstāko rezultātu kaujas šaušanā ar šautenēm no visām armijas vienībām.

Apskatot pulka sadarbību ar citām armijas vienībām ir jāsecina, ka tā bija minimāla, drīzāk pat simboliska. Apmācībā visbūtiskākā sadarbība bija ar Vidzemes artilērijas pulku, kurā artilērijas vienības ar uguns atbalstu vienu reizi g. atbalstīja pulka kājnieku rotu manevrus. Darba apskatāmajā periodā vien pāris reizes pulka vienības taktiski sadarbojās ar citām armijas vienībām.

Nozīmīgākais pulka apmācību notikums (faktiski arī citu Rīgas garnizona vienību) bija Stopiņu nometne. Sākot ar 1928.g. pulka štābs tika izvērsts Stopiņu nometnē, lai pietuvinātu štāba karavīrus nosacītajiem lauka apstākļiem. Stopiņu nometne bija ļoti būtiska k. p. ikgadējās apmācības sastāvdaļa, faktiski – eksāmens par aizvadīto apmācību gadu. Nometnes laikā vienību komandierim bija iespējams pārbaudīt to, kā karavīri ir apguvuši dažādas taktiskās iemaņas, kā arī identificēt problēmas. Nometnē liels uzsvars tika likts uz manevru norisi (uzbrukuma un aizsardzības), tādā veidā pārbaudot vienību spējas sastrādāties.

Kopumā skatoties, pulkam akūtās problēmas sagādāja tieši individuālā ekipējuma nodrošināšana, nevis – karavīru nodrošināšana ar ieročiem un munīciju. Jāņem vērā, ka karavīrs bez individuālā ekipējuma (piemēram – gāzmaskas) ir ar krietni pazeminātām kaujas spējām.

5. Dienesta gaita 5.Cēsu kājnieku pulkā: galvenie elementi

5.1.Garnizona dienests

Pulka karavīri, tajā skaitā arī virsnieki un instruktori, tika norīkoti sardzes dienestos. Sardze ir bruņota apakšvienība, kura tiek norīkota karogu, militāru objektu kā arī personu, kuras atrodas virssardzē, apsargāšanai.³⁰¹ Sardzes dienestu izpilda sardzes un apsardzes; sardzes dienesta uzdevumus var uzdot pildīt arī vienību dežūrvirsniekiem vai citiem dienestā esošajiem karavīriem un amatpersonām. Par sardzi tiek saukta apbruņota karavīru vienība, kura tika norīkota – valsts mantas apsargāšanai, arestēto personu apsargāšanai, sabiedriskās kārtības uzturēšanai, goda parādīšanai.³⁰²

Sardzes savukārt iedalās virsnieku sardzēs – kurā par sardzes priekšnieku ir virsnieks, instruktoru sardzi – kurā par sardzes priekšnieku ir instruktors³⁰³ un dkar. sardzi, kura sastāv tikai no viena sarga (kareivja). Par sargu ir uzskatāms kar., kurš ir ar ieroci nostādīts postenī ar noteiktu apsargāšanas uzdevumu. Par posteni tika saukta visa tā vieta, kas sargam ir jāapsargā. Savukārt sardzes darbības kontrolēšanai katru diennakti garnizonā tiek norīkots sardzes pārraugis, kurš nāk no kāda bataljona vai rotu komandiera vidus. Par palīgu varēja norīkot rotas vai vadu komandieri, kurš attiecīgi skaitījās sardzes pārrauga palīgs.³⁰⁴

Latvijas armijā apsargājамie objekti iedalījās pēc viņu svarīguma 4 šķirās. Pirmajai šķirai piederēja ieroču, munīcijas un sprāgstvielu noliktavas ārpus kazarmu teritorijas, garnizona virssardze un karaspēka daļu virssardzes (gadījumā, ja tur atrodas karavīri, kas ievietoti uz tiesas lēmuma pamata vai ir iesaistīti izmeklēšanas procesā). Pirmajai šķirai pieder arī armijas centrālās iestādes (Apsardzības ministrija) un citi sevišķi svarīgi militāri objekti. Otrajā šķirā ietilpa ieroču, munīcijas un sprāgstvielu noliktavas, kuras atrodas kazarmu teritorijā, un citi apsardzes objekti pēc Armijas komandiera ieskatiem. Trešajā šķirā tika iekļautas visas produktu un mantu noliktavas ārpus kazarmu rajona, savukārt ceturtajā šķirā – visas produktu un mantu noliktavas, ja tās atrodas kazarmu teritorijā.³⁰⁵

³⁰¹ Justs F., *Militāro jēdzienu skaidrojošā vārdnīca*. 850. lpp.

³⁰² Armijas štāba apmācības daļa. *Karavīra rokas grāmata*. 68. lpp. Ar “goda parādīšanu” tiek apzīmētas funkcijas, kuras veic Goda sardzes rota mūsdienās.

³⁰³ Izņēmuma gadījumos, ja nebija iespējams norīkot nevienu instruktoru, tika norīkots dkar.

³⁰⁴ Armijas štāba apmācības daļa. *Karavīra rokas grāmata*. 69. lpp

³⁰⁵ Armijas štāba apmācības daļa. *Garnizona reglaments*. 19. – 20. lpp

Apsardzes personāla skaitu Rīgas garnizonā varēja palielināt tikai ar Armijas komandiera atļauju. Gadījumā, ja apstākļu dēļ ir iespējams samazināt apsardzes posteņu skaitu Rīgas garnizonā – par to tiek ziņots Armijas komandierim. Reizē arī, Rīgas garnizonā visas garnizona sardzes tika norīkotas no vienas atsevišķas armijas vienības (pulka), iespēju robežās – no vietas rotas.³⁰⁶ Tas skaidrojams ar to, lai vienībās būtu vieglāk plānot apmācību procesu.

Rīgas garnizona sardzes pārrauga pienākumos ietilpa uzbrukuma gadījumā apsardzes objektam doties uz konkrēto objektu, kopā ar ložmetējnieku komandu, pilnā kaujas gatavībā. Sardzes pārraugam arī jāziņo komandantam par jebkādiem incidentiem, kas apdraud to funkcionalitāti, kā piemēram ugunsgrēks, ūdens padeves traucējumi, apsargājamās objektos. Pienākumos ietilpa arī veikt sardzes norīkojuma pārbaudes. Sardzes arsenālā, Centrālcietumā, Termiņcietumā, Kara slimnīcā un Intendantūras noliktavās sardzes bija jāpārbauda ne mazāk kā vienu reizi diennaktī, turklāt papildus obligāti vienreiz sardze bija jāpārbauda arī nakts laikā – pēc plkst. 23:00.³⁰⁷

1930.g. februārī 5.Cēsu k. p. komandiera vietas pienākumu izpildītājs ģen. Hartmanis ziņoja Rīgas garnizona priekšniekam par sardzes pārbaudīšanas neefektivitāti. Ziņojumā minēts, ka Rīgas garnizonā kopā ir 8 sardzes objekti³⁰⁸, kuri ir jāpārbauda divas reizes diennaktī. Lai ātrāk nokļūtu no viena objekta otrā, sardzes pārbaudītājs brauc ar pajūgu. Braucot pa īsāko ceļu (Pulka izvietojums – Garnizona noliktavas (Rumpmuižas iela) – Centrālcietums – Valsts papīru spiestuve – Valsts Banka – Virssardze – Izvietojums) sanāk nobraukt aptuveni 32 km. Tādā veidā arī pajūgu velkošie zirgi tiek daudz noslogoti. Turklāt, liela daļa no maršruta jābrauc pa ielām, kuras ir bruģētas ar apaļiem bruģakmeņiem, kā rezultātā pulka rīcībā esošais pajūgs ir jāremontē vidēji reizi nedēļā. Reizē, kā mīnuss atzīmējams arī tas, ka sardzes karavīri ir pieraduši pie sardzes pārbaudes konkrētā laikā, kā rezultātā savus pienākumus apzinīgi veic tikai tuvojoties sardzes pārraugam. Rezultātā tika ieteikts sardzes pārbaudīt iepriekš neplānoti, dažādos laikos.³⁰⁹

Katra sardzes diennakts iesākās ar sardzes izvadi. 5.Cēsu k. p. tā norisinājās plkst.12:00 pie pulka štāba ēkas, savukārt vēlāk – pie pulka izvietojumā atklātā

³⁰⁶ Armijas štāba apmācības daļa. *Garnizona reglaments*. 22. – 23. lpp.

³⁰⁷ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 78. l., 63. lp.

³⁰⁸ Garnizona virssardze un Kara cietums, Latvijas banka un Intendantūras galvenā mantu noliktava, Valstspapīru spiestuve, Arsenāls, Centrālcietums, Kara slimnīca, Termiņcietums, Valdības pils, Saeimas nams (LNA LVVA, 1488. f., 1. apr., 175. l., 7. lp.)

³⁰⁹ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 82. l., 31. lp.

pieminekļa. Sardzes izvade ir paredzēta sardzes dienestā norīkotu karavīru pienākumu zināšanas, viņu apbruņojuma, apģērba un uzkabes pārbaudīšanai un pārīšanai sardzes priekšnieka pakļautībā.³¹⁰

1921.g. jūlijā Kara Saimniecības priekšnieks ziņoja apsardzības ministram, ka Liepājā, Daugavpilī, Vecgulbenē un Rīgā regulāri tiek aplaupītas armijas vienību apsargātās noliktavas. Turklāt, visbiežāk to dara paši kareivji. Savukārt citos gadījumos par iemeslu zādzības norisei ir bijusi Sardzes reglamenta neievērošana, kā rezultātā sargi posteņos ir atradušies pārguruši un nav spējuši veikt attiecīgos dienesta pienākumus.³¹¹

1921.g. 2.Vidzemes div. komandieris plkv. Apinis visiem Rīgas garnizona pulku komandieriem pavēlēja, ka sardzes dienesta karavīru izvadēm ir jānotiek katru dienu, plkst. 11:00, savukārt maiņai plkst. 12:00. Div. komandieris uzsvēra to, ka viņš saņemot daudzas sūdzības, ka sardzes maiņa katrā objektā katru dienu notiek citā laikā, kas liecina par nedisciplinētību.³¹²

Pulka sardzes dienestā karavīri tika norīkoti šādās vietās (1921.g.): pie pulka virssardzes, pie produktu noliktavas, ieroču munīcijas noliktavām, pie naudas lādes. Sardzes dienests bija jāpilda arī Tērbatas ielā 71 (pulka transportlīdzekļu noliktava)³¹³. Papildus iepriekš minētajam, pulka karavīri apsargāja arī paši savu izvietojumu. Sardzes dienestā ietilpa arī ziņneša amats pie dežūrvirsnieka, kā arī ziņnešu amats pulka kancelejā. Kopumā sardzes dienestā dienā tika iesaistīti 23 kareivji un 6 instruktori.³¹⁴

1921.g. 1.augustā tika papildināts sardzes dienestā norīkoto karavīru skaits, saistībā ar jauna objekta apsargāšanu – Rīgā, Tērbatas ielā 71, kur atradās pulka neaizskaramo krājumu noliktavas.³¹⁵ Savukārt mēnesi vēlāk, vēl vairāki karavīri no dažādām pulka vienībām papildus līdzšinējiem tika norīkoti kā dieninieki pulka izvietojuma apsardzei.³¹⁶ 1924.g. pulka sardzes dienests tika paplašināts un pulkam klāt nāca jauns apsardzes objekts – *pie pulka malkas Nobela laukumā*.³¹⁷

³¹⁰ Armijas štāba apmācības daļa. *Karavīra rokas grāmata*. 71. lpp

³¹¹ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 358. l., 181. lp.

³¹² LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 32. l., 585. lp.

³¹³ LNA LVVA, 1526. f., 1. apr., 8. l., 4. lp.

³¹⁴ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 32. l., 745. lp.

³¹⁵ Turpat, 636. lp.

³¹⁶ Turpat, 730. lp.

³¹⁷ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 8. l., 15. lp. Laukumā atradās kurināmais materiāls pulka izvietojuma ēkām.

Sardzes dienestā esošie pulka karavīri samērā bieži saņēma rājienus no augstākās vadības. Karavīri saņēma rājienus par disciplīnas neievērošanu, Garnizona reglamenta neievērošanu un citām lietām. Ņemot vērā, ka šajos apsargājamajos objektos apgrozījās augstas armijas amatpersonas, rājiēni pulka komandierim tika saņemti tieši no viņām.³¹⁸

Reizē tas arī ir saistīts ar samērā lielo personu skaitu, kuri ir likumiski tiesīgi veikt sardzes pārbaudi. Garnizona sardzes drīkst pārbaudīt – visas personām, kurām tās ir pakļautas, papildus – sardzes pārauga palīgs, komandanta palīgs, komandanta adjutants, visiem to karaspēku vienību priekšniekiem, no kurām sardzes ir norīkotas, sākot ar zemāko virsnieka amatu.³¹⁹

Ar konkrētu piemēru tiks parādītas personas, kuras varēja pārbaudīt 5.Cēsu k. p. sardzi. No 5.Cēsu k. p. norīkotu sardzi var pārbaudīt, bez jau iepriekš minētajām amatpersonām, sekojoši tiešie priekšnieki – 5.Cēsu k. p. karavīra vada komandieris, karavīra rotas komandieris, bataljona komandieris, pulka komandieris, 2.Vidzemes div. komandieris, Armijas komandieris un Valsts prezidents. Iepazīstoties ar LNA LVVA materiāliem, jāatzīmē, ka 5.Cēsu k. p. neviena augstāk stāvoša amatpersona par 2.Vidzemes div. komandieri sardzes netika pārbaudījis.

To, ka sardzes dienests karavīriem ir bijis gan fiziski gan morāli smags, apliecina dažādos laika posmos izdotas pavēles. Piemēram, 1924.g. 4.Valmieras k. p. komandieris izdeva pavēli, kurā minēts, ka sardzes vienības, kuras atgriežas no dienesta objektos (sardzes vietās) bieži ir nedisciplinētas, “kareivji iet nokārtām galvām” – ir fiziski noguruši. Reizē tas pierāda arī disciplīnas trūkumu, jo sardzes priekšnieki (instruktori), kuri viņus pavada, bieži vien ļauj karavīriem ejot smēķēt, kā arī nesveicināt virsniekus.³²⁰ Par līdzīgu situāciju tika ziņots arī gadu iepriekš – 1923.g.³²¹

Sakarā ar 1925.g. 23.martā atklāto pieminekli³²² (Pielikums Nr. 7) par godu pulka kritušajiem karavīriem Neatkarības karā, notika izmaiņas arī pulka izvietojuma sardzes darbības organizācijā. Pulka komandieris pavēlēja, ka katru svētdienu un svētku dienu, pulka izvietojumā esošajam sardzes norīkojumam rīta jundas laikā izvadei jānotiek ir pie pieminekļa, kuras laikā notiek arī valsts karoga uzvilksana

³¹⁸ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 32. l., 737. lp.; LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 11. l., 132. lp.

³¹⁹ Armijas štāba apmācības daļa. *Karavīra rokas grāmata*. 80. lpp.

³²⁰ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 8. l., 446. lp.

³²¹ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 7. l., 2. lp.

³²² Pieminekļa idejas autors: vlt. Mellups. Piemineklis tika celts par pulka līdzekļiem. (Trejs, T. *Cēsu pulks atmiņās*, 76. lpp.; Latvijas Kareivis. Nr. 66. (22.03.1925.)).

mastā (atradies pie pieminekļa). Savukārt vakara jundas laikā, kura arī norisinājās pie pieminekļa, veicot karavīru pārbaudi vsrž. ir jāpiemin arī kritušo vārdi Neatkarības karā, uz ko vada srž. ir jāatbild ar vārdiem: “Kritis cīņa par Latviju.”³²³

Par sava veida problemātiku sardzes dienestam ir uzskatāma ikgadējā Stopiņu nometne, kura norisinājās vairākas nedēļas, katru vasaru. Problemātika slēpjas tajā, ka sardzes dienestā esošajiem karavīriem arī bija nepieciešams atrasties Stopiņu nometnē un apgūt tur pasniegtās zināšanas. Līdz ar to, pulka komandieris izdeva pavēli, ka katra pulka ierindas rota uz vienu nedēļu atstās 24 karavīrus Rīgas izvietojumā, (10 kareivji, pārējie instruktori un virsnieki) sardzes dienesta pildīšanai. Pēc nedēļas šie karavīri tiktu nosūtīti uz Stopiņu nometni un tiktu aizstāti ar citiem karavīriem. Rezultātā, karavīri zaudē tikai vienu nedēļu no kopējā apmācību cikla, tomēr nereti šajā nedēļā tiek mācītas tādi temati, bez kuru zināšanas nav iespējams turpināt apmācību.³²⁴ Par līdzīgu problēmu saistībā ar sardzes dienestā esošo karavīru skaitu ziņoja arī citi Latvijas armijas kājnieku pulki, piemēram – 9.Rēzeknes k. p.³²⁵

Sardzes dienesta laikā notika arī dažādi incidenti. Piemēram, 1925.g. jūnijā notika zādzības pulka kazarmās, pēc kā tika palielināts sardzes dienestā iesaistīto karavīru skaits, kā arī tika izvietojumam izveidots jauns postenis, kas atradās pie mīnmetēju komandas mantnīcas ēkas.³²⁶

Karavīriem, kuri atradās sardzes dienestā, kā obligāta prasība bija lasītprasme. Problēma bija nozīmīga, jo reizē apdraudēja arī apsargājamo objektu drošību. Karavīrs bez lasītprasmes nespēja veikt personu dokumentu pārbaudi, līdz ar to arī kontrolēt personu iekļūšanu apsargājamajos objektos.³²⁷

5.2. Sadzīve

Dienas kārtība. Apskatot kar. ikdienas laika sadalījumu (1923. – 1930.g.) ir redzams, ka brīvais laiks karavīriem bija ļoti maz. Plkst. 06:00 karavīriem bija celšanās, pēc kā sekoja apģērbu un ekipējuma sagatavošana rīta izvadei (plkst. 06:45). Tālāk sekoja brokastis (07:20 - 07:50) un rīta apmācība (08:00 – 12:00). Pirmais brīvais laiks bija no plkst. 12:00 – 14:00, ko sauca par “Pusdienu atpūtu”. Laikā no plkst. 14:00 – 17:00 karavīriem bija pēcpusdienas apmācības, kam sekoja tādas

³²³ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 9. l., 163. lp.

³²⁴ Turpat, 265. lp.

³²⁵ Kpt. Gravelsins un vlt. Sudrabs, *9.Rēzeknes pulka gaitas. No 1919.g. 9.augusta līdz 1922.g. 9.augustam.* 202. – 203. lpp.

³²⁶ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 9. l., 345. lp.

³²⁷ Turpat, 507. lp.

aktivitātes kā “dziedāšana, mūzika un sports.” Vakariņas ilga no 18:30 – 19:00, kam sekoja nosacīti brīvais laiks – laikrakstu un žurnālu lasīšana (19:15 – 20:45). Plkst. 20:45 bija *pausme*, pēc kuras plkst. 21:00 – vakara junda. Katru vakaru, pēc vakara jundas karavīri pusstundu dziedāja dziesmas, pēc kurām līdz 22:00 bija jāveic apģērba un ekipējuma sakopšana. Naktsmiers iestājās plkst. 22:00. No kā ir redzams, ka tāds brīvais laiks, kādu to izprotam mūsdienās, bija relatīvi maz.³²⁸ Ļoti līdzīgs laika sadalījums pulkā pastāvēja vēl 1933. – 1934.g., par ko raksta pulka karavīri savās atmiņās.³²⁹ Vakara junda norisinājās *Dievs Kungs ir mūsu stiprā pils* pavadījumā.³³⁰

Svētdienās laikā no plkst. 08:00 – 14:00 pulka vienībām bija iespēja doties pastaigā pa pilsētas ielām, bet – atrodoties dažādu dievnamu tuvumā, karavīri nedrīkstēja dziedāt dziesmas, lai netraucētu iedzīvotājiem, kuri apmeklēja svētdienās dievnamus.³³¹ Savukārt sākot ar 1928.g. katru svētdienas vakaru, laikā no plkst. 20:00 – 22:00 pulka karavīri klausījās radio koncertus, pēc kā sekoja naktsmiers.³³²

Lai gan dienas laika sadalījums bija noteikts strikts, pulka komandierim pašam personīgi nācās veikt noteikto laika sadalījuma kontroli. Pulka komandieris plkv. Virsaitis veica apgaitas dažādos laikos, iepriekš citus par to nebrīdinot, lai redzētu patieso situāciju pulkā, un saskārās ar to, ka gan karavīru, gan instruktoru attieksme pret laika sadalījuma ievērošanu atsevišķās pulka vienībās ir pavirša.

Virsnieku klubs. Tā pamatuzdevums bija veicināt virsnieku savstarpējo draudzību (tajā skaitā iesaistot arī sanitārvirsniekus un kara ierēdņus). Klubam ir jārada apstākļi, kas tajā atrodošajām personām ļautu patīkami un lietderīgi pavadīt savu brīvo laiku. Regulāri tika rīkoti virsnieku saviesīgi vakari, uz kuriem drīkstēja aicināt arī civilpersonas. Tomēr, noteikumi paredzēja, ka ir jāveic personu atlase. Armijas virsnieku klubu valdes priekšsēdētājs plt. Jānis Augusts Baumans bija norādījis (1923.g.), ka virsniekiem sevi šajos saviesīgajos vakaros ir jārepresentē tikai un vienīgi no labākās puses, sevi parādot kā Latvijas valsts inteliģences kodolam. Katra vakara programmai ir jābūt pārdomātai, iepriekš saskaņotai katra kluba valdē. Tika radīti visi priekšnoteikumi, lai uzturēšanos virsnieku klubā jebkuram viesiem (civilpersonai) liktu uztvert kā īpašu notikumu – pagodinājumu.³³³

³²⁸ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 7. l., 138. lp.; LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 14. l., 470. lp.

³²⁹ Treijs J., *Cēsu pulks atmiņās*. 91. – 93. lpp.

³³⁰ Turpat, 19. – 20. lpp.

³³¹ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 7. l., 234. lp.

³³² LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 12. l., 123. lp.

³³³ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 1. l., 35. lp.

Problēmjaudājums saistībā ar virsnieku klubiem bija tajos lietotā valoda. Vēl 1929.g. novembrī ģen. Peniķis ziņoja 2.Vidzemes div. komandierim par novēroto 2.Vidzemes div. virsnieku klubos. No ziņotā ir redzams, ka virsnieku klubos daudzus virsniekus pavadošās dāmas par sarunvalodu ir izvēlējušās krievu valodu, tādā veidā neizrādot cieņu valsts valodai. Rezultātā, pulka virsniekiem tika uzdots šo problēmu risināt.³³⁴

Katram virsnieku klubam bija arī sava valde. Valde tika ievēlēta katru gadu, janvārī. Tā sastāvēja no 5 locekļiem un 5 kandidātiem – virsniekiem, kuriem bija jādien konkrētajā pulkā. Lai varētu darboties virsnieku kluba valdē, kā prasība virsniekiem bija dienests virsnieka pakāpē armijā vismaz 3 gadu garumā. Valdē varēja darboties arī kara ierēdņi un sanitārvirsnieki. Līdzīgi kā 3. Jelgavas k. p., arī 5.Cēsu k. p. virsnieki labprāt darbojās virsnieku kluba valdē.³³⁵

Pie problēmjaudājumiem saistībā ar virsnieku klubiem atzīmējama virsnieku personīgā attieksme. Arī virsnieki mēdza no kluba telpām iznest klubam piederošas lietas (krēslus), vai arī paņemt un neatgriezt dažādus laikrakstus, iegādāties ēdienus un dzērienus uz parāda, tādā veidā nereprezentējot nedz Latvijas armiju, nedz kopējo virsnieku tēlu sabiedrībā.³³⁶

Karavīru klubs. Pulka izvietojumā atradās arī karavīru klubs. Tas bija paredzēts, lai karavīri varētu *lietderīgi* pavadīt brīvo laiku – lasot literatūru, laikrakstos, spēlējot galda spēles vai pļāpājot ar citiem dienesta biedriem. Uz karavīru klubu drīkstēja aicināt ciemos arī ģimenes locekļus un radniekus, kā arī tuvākās paziņas. Tomēr, ir novērots, ka karavīri uz klubu ved arī dažādas sievietes, kuras neievēro vispārpieņemtās uzvedības normas, tādā veidā traucējot pārējiem karavīriem.³³⁷ Karavīru klubā 1927.g. izskaņā tika uzstādīts radio, kā rezultātā karavīriem bija iespēja klausīties radio priekšnesumus. Jau 1928.g. pulka komandiera pavēlēs ir lasāms, ka radio ir darbojies ļoti slikti, tādēļ karavīri nav vēlējušies to klausīties. Rezultātā, pulka komandieris izteica rājienu Sakaru komandas priekšniekam kpt. Oskaram Tiltiņam – par to, ka nav parūpējies, lai radio vienmēr darbotos kārtīgi.³³⁸

³³⁴ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 81. l., 72. lp.

³³⁵ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 14. l., 33. lp.; Likerts V., *3.Jelgavas kājnieku pulks. 1919. – 1969. 50 gadu dibināšanas, cīņu un darbības atcere.* 97. – 99. lpp.

³³⁶ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 76. l., 1. lp.; LNA LVVA, 1488. f., 1. apr., 173. l., 41. lp.

³³⁷ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 8. l., 260. lp.

³³⁸ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 12. l., 59. lp.

Karavīru kluba telpās atradās kino izrāžu zāle, lasītava, veikals un bufetes telpas. 1928.g. ņemot vērā to, ka karavīri aicināja daudzus savus radniekus un draugus uz šīm telpām, pulka komandieris aizliedza karavīriem turpināt aicināt draugus, atļaujot tikai radniekiem apmeklēt šīs telpas. Tas tika skaidrots ar samērā šaurajām telpām un lielo drūzmēšanos tajās. Turklāt, karavīriem bieži tika piešķirti dažādi atvaļinājumi kā arī radītas iespējas apmeklēt pilsētu.³³⁹

Liela nozīme bija militārajai literatūrai. Latvijas armijai bija pašai savs laikraksts – Latvijas Kareivis (1920. – 1940.g.), kas tika veltīts ne tikai militārajiem jautājumiem, bet arī literatūrai un mākslai, sabiedriskajai dzīvei kā arī politiskām diskusijām. Armijas kultūras dzīvē sava veida nozīme bija arī citiem izdevumiem, kā piemēram – Militāro Rakstu krājums (1921. – 1932.g.) un žurnāliem Artilērijas apskats (1921. – 1932) un Tehnikas apskats. Visus iepriekš minētos laikrakstus un žurnālus 1932.g. apvienoja Militārajā apskatā.³⁴⁰

Pulkam bija arī savs veikals, kas atradās pulka izvietojumā. Lielāku mācību laikā (piemēram, ikgadējo Stopiņu mācību laikā) pulka veikals atradās mācību norises vietā, lai karavīri varētu iegādāties dažādas sev nepieciešamās pārtikas un higiēnas preces. Veikalam bija svarīga loma pulka kopējās karavīru veselības saglabāšanā, kas ir redzams pēc pulka komandiera 1923.g. pavēles, kurā tieši šis faktors tika minēts. Pulka komandieris plkv. Virsaitis to skaidro ar to, ka apkārtējos Grīziņkalna veikalos nopērkamā pārtika bieži vien ir nekvalitatīva un ir dažādu slimību avots, minot arī konkrētus piemērus par saslimušajiem karavīriem, kas iegādājušies pārtiku ārpus pulka izvietojuma.³⁴¹

Karavīriem nebija aizliegts izmantot arī izvietojuma rajonā esošos privātos veikalus. Tomēr, pulka komandieris plkv. Virsaitis informēja karavīrus, ka būtu rekomendējams, lai karavīri iepērkas tikai pulka veikalā. Iepērkoties pulka veikalā, visa iegūta nauda paliek pulka īpašumā, tādā veidā nodrošinot pulka attīstību – piemēram, ir iespējams veikt telpu remontu. Tika arī norādīts, ka pulka veikalā ir nopērkamas faktiski visas iespējamās preces par zemākām cenām, nekā tās ir nopērkamas privātajos veikalos. Turpinot, karavīriem arī tika lūgts ziņot, ja ir kāda prece, kas nav nopērkama pulka veikalā – attiecīgi tas tiktu novērsts.³⁴²

³³⁹ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 12. l., 158. lp.

³⁴⁰ Andersons E., *Latvijas bruņotie spēki un to priekšvēsture*, 77. lpp.

³⁴¹ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 7. l., 646. lp.

³⁴² LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 15. l., 453. lp.

Kultūra. Brīvajā laikā pulka vienības kopīgi apmeklēja arī dažādas teātra un operas izrādes. Pēc LNA LVVA atrodamajām ziņām ir spriežams, ka karavīri šāda rakstura pasākumus ir uztvēruši neviennozīmīgi – ir bijusi daļa, kuri ir bijuši priecīgi par šādu iespēju, bet ir bijusi arī daļa, kura izturējusies nievājoši un veikuši dažādus disciplīnas pārkāpumus operas un teātra izrāžu laikā.³⁴³ Karavīri savās atmiņās raksta, ka kultūras pasākumu lielākais ieguvums bija iespēja aplūkot dažādas grandiozas ēkas no iekšpuses, nevis skatīties pašu teātra izrādi.³⁴⁴ Neskaitot kultūras pasākumus, karavīri no dienesta brīvajā laikā divas reizes nedēļā varēja apmeklēt Armijas sporta kluba rīkotās nodarbības dažādos sporta veidos.³⁴⁵

Saistībā ar uzturu, atzīmējams, ka līdzīga attieksme bija manāma arī citās kājnieku vienībās. Tā, piemēram, 1.Jātnieku pulkā ievērojami kvalitatīvāks ēdiens tika gatavots tikai tad, kad pulka izvietojumā ieradās augstākā armijas vadība, vai arī bija zināms, ka pulka komandieris ieturēs ēdienreizi pulka izvietojumā.³⁴⁶

Atzīmējams, ka 1924.g. kādā no 2.Vidzemes div. vienībām (netika minēts konkrēti kurā) karavīru vingrošanas laikā uz vingrošanas stieņiem, notika nelaiemes gadījums ar letālām sekām, klāt nebija neviens instruktors vai virsnieks. Pēc šī incidenta visā 2.Vidzemes divīzijā karavīriem brīvajā laikā bija aizliegts veikt fizisko spēku attīstošus vingrinājumus individuāli, neatrodoties instruktoru vai virsnieku uzraudzībā.³⁴⁷

Lai rūpētos par karavīru veselības aprūpi, karavīriem katru gadu vairāku nedēļu garumā bija iespēja apmeklēt Ķemeru sanatoriju. Visbiežāk šo iespēju izmantoja pulka augstākie virsnieki (tai skaitā komandieris), bet iespēja netikta liegta nevienam karavīram. Pirms karavīra nosūtīšanas uz Ķemeru sanatoriju viņam bija jāsaņem Kara ārsta atzinums par nepieciešamo ārstēšanos sanatorijā.³⁴⁸

Sākot ar 1933.g. visiem Rīgas garnizona karavīriem tika atļauts no dienesta brīvajos brīžos apmeklēt Lauksaimniecības Tautas augstskolas rīkotās lekcijas, kura atradās Rīgā, Baznīcas ielā 4a.³⁴⁹

³⁴³ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 7. l., 5. lp.

³⁴⁴ Trejs, T. *Cēsu pulks atmiņās*, 62. lpp.

³⁴⁵ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 11. l., 172. lp.

³⁴⁶ Liepiņš A., *1.Jātnieku pulks. Dievs, tēvija, pulks*. ASV: Raven Publishers, 1980. 155. - 157. lpp.

³⁴⁷ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 9. l., 35. lp.

³⁴⁸ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 10. l., 204. lp.

³⁴⁹ LNA LVVA, 1526. f., 1. apr., 449. l., 113. – 116. lp.

5.3. Nozīmīgākie pulka pasākumi

Lai pieminētu kritušos karavīrus, kā arī stiprinātu tradīcijas, Latvijas armijas vienības piedalījās dažādos pasākumos. Pasākumi bija saistīti sākot ar tam laikam periodam nesen notikušo Neatkarības karu, beidzot ar 5.Cēsu k. p. vienību dibināšanas datumu atzīmēšanu. Publiskie pasākumi (militārās parādes) reprezentēja armiju un veicināja tās atpazīstamību sabiedrībā.

Jau kopš Neatkarības kara noslēguma, 5.Cēsu k. p. karavīri piedalījās svinīgajos Ziemassvētku kauju atceres pasākumos. Tas tika uztverts ka īpašs gods un karavīri uz šiem pasākumiem tika komandēti pat no vēl esošās frontes līnijas Latgalē.³⁵⁰

Par īpašu notikumu tika uzskatīts 11.novembris, kurš starpkaru perioda pavēlēs tiek saukts par Lāčplēša kara ordeņa svētku dienu. Pulka karavīri devās parādē uz Esplanādi, kuras laikā atsevišķi karavīri saņēma apbalvojumus.³⁵¹

Parādēs Esplanādē 11.novembrī pulks piedalījās 1 bataljona sastāvā, savukārt 18.novembra parādēs Esplanādē – pilnā sastāvā. Pulka izvietojumā par godu dažādu augstāko komandieru vizītēm norisinājās oficiālās ceremonijas – parādes. Pulka karavīri tās sauca par “mazajām parādēm.”³⁵²

Pulka jubilejas gadadiena (23. marts) pārsvarā tika atzīmēta vienādi darba pārskata periodā. Tā iesākās ar svinīgu dievkalpojumu Sv. Pāvila baznīcā, kurš bija jāapmeklē visiem pulka kristīgo konfesiju karavīriem. Pēc dievkalpojuma sekoja svinīgā pasākumā Valsts prezidents pulka apmācības laukumā atklāja pieminēkli par godu Neatkarības karā kritušajiem 5.Cēsu k. p. karavīriem, kā arī pieņēma pulka parādi.³⁵³ Ikgadēji uz pulka jubilejas gadadienu ieradās arī Cēsu pilsētas pašvaldības pārstāvis.³⁵⁴

Militārās parādes norisinājās arī 1.maijā, par godu Satversmes sapulces sanāksšanai. Parāde norisinājās Esplanādē un tajā piedalījās visas 2.Vidzemes div. vienības.³⁵⁵

1927.g. pulka komandieris ieviesa papildus vairākas pulkam svinamās dienas. Tās bija katras rotas dibināšanas datums Neatkarības kara laikā. 1.rotai tas bija

³⁵⁰ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 32. l., 4. lp.

³⁵¹ Turpat, 949. lp.

³⁵² Treijs J., *Cēsu pulks atmiņās*. 29. lpp.

³⁵³ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 9. l., 162. lp.

³⁵⁴ Latvijas Kareivis, Nr. 67 (24.03.1934.).

³⁵⁵ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 9. l., 237. lp.

1.aprīlis 1919.g., 2.rotai – 22.maijs 1919.g., 3.rotai – 4.jūnijs 1919.g., 1.ložmetēju rotai – 16.aprīlis 1919.g., 2.ložmetēju rotai 16.aprīlis 1919.g., sakaru komandai – 25.maijs 1919.g., mīnmetēju komandai 14.janvāris 1920.g. un muzikantu komandai 25.jūnijs 1919.g. Mērķis šo dienu atcerei bija stiprināt pulka miera laika vienību saites ar bijušajām kaujas vienībām, kā arī veicinātu karavīros izpratni par pulka darbību Neatkarības kara laikā.³⁵⁶

1928.g. pirmo reizi pulka komandiera pavēlēs parādās apzīmējums – Uzvaras diena. Tas ir attiecināts uz 22.jūniju, kurā tika gūta uzvara 1919.g. Cēsu kaujās, kurās aktīvi piedalījās arī 5.Cēsu k. p. (tolaik vēl 2.Cēsu k. p.).³⁵⁷

Sākot ar 1929.g. katru svētdienu, valsts un pulka svinamajās dienās pieminot pulka kritušos karavīrus, dežurvīrsniekam līdz ar saullēktu bija jāizved pulka sardze pie pulka pieminekļa, pēc kā norisinājās valsts karoga pacelšanas ceremonija. Līdzīga secībā notika arī minēto dienu vakaros – svinīgā valsts karoga nolaišana.³⁵⁸

Katru vasaru Rīgas garnizona pulku orķestri uzstājās Armijas virsnieku klubā. Iepriekš tika sastādīts speciāls grafiks par laika sadalījumu, kā arī laikrakstā Latvijas Kareivis tika izziņots, kāds orķestris muzicēs konkrētajā dienā.³⁵⁹

1931.g. dziesmu svētku laikā pulka izvietojumā tika izvietoti Dziesmu svētku dalībnieki. Katram svētku dalībniekam tika izsniegta speciāla atļauja, ar kuru viņš varēja iekļūt pulka izvietojuma teritorijā. Dalībniekiem ievest jebkādas citas privātpersonas bija aizliegts. Kopumā pulkam Dziesmu svētku dalībnieku izmitināšana nesagādāja loģistikas rakstura problēmas, jo pats pulks tajā laikā atradās ikgadējā Stopiņu nometnē.³⁶⁰

5.4. Dienesta pārkāpumi

Latvijas armijā pastāvēja vairākas kara tiesas. Pulka tiesa, Karalauka tiesa, Armijas tiesa un Armijas virstiesa. Faktiski civilpersonai ierodoties noteiktajā laikā pulcēšanās vietā, lai uzsāktu obligāto militāro dienestu, tas tiek uzskatīts par iestājušos kara dienestā un ir pakļauts visiem kara likumiem, kā arī ir tiesājams kara tiesās.³⁶¹ Turpmākajā apakšnodaļā apskatītie pārkāpumi visbiežāk tika izskatīti pulka tiesā.

³⁵⁶ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 11. l., 52. lp.

³⁵⁷ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 12. l., 248. lp.

³⁵⁸ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 13. l., 12. lp.

³⁵⁹ Latvijas Kareivis. Nr.31. (08.02.1933.); Latvijas Kareivis, Nr.146 (05.07.1932.)

³⁶⁰ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 15. l., 256. lp.

³⁶¹ Armijas štāba apmācības daļa. *Karavīra rokas grāmata*. 61. lpp.

5.Cēsu k. p. disciplīnas jautājumi tika samērā bieži skatīti. 1921.g. pulka komandieris izdeva pavēli, kas informēja, ka pulka karavīri bieži vien no atvaļinājumiem neatgriežas noteiktajā laikā, pārsniedzot pat vairāk kā 6 dienas. Karavīri tika brīdināti, ka tāda rīcība skaitās krimināli sodāma.³⁶² Pārkāpumi bija dažāda rakstura, bija gan krimināli sodāmi, gan tiešā mērā saistīti ar karavīru pāvīršo attieksmi pret dienestu. Piemēram, tā bija manāma arī no pulka pavāru puses, par ko ziņoja gan kar., gan virsnieki – pasniegtajos ēdienos bieži vien bija smiltis un dažādi citi netīrumi, kas liecinājuši par to, ka pulka pavāri pāvīrši nomazgā dažādus produktus pirms to gatavošanas.³⁶³

Karaspēka Tiesu pārvalde jau 1921.g. maijā izdeva pavēli pulka komandierim, ka par visiem karavīru pārkāpumiem vienībai ir jāziņo Karaspēka Tiesu pārvaldei. Ziņošanas mērķis ir informācijas uzkrāšana par karavīru pārkāpumiem, kā arī tādā veidā analizēt, kādi pārkāpumi tiek izdarīti visbiežāk (ne tikai pulka līmenī), lai no tā būtu iespējams veikt attiecīgās pretdarbības. Jāziņo bija gan par izdarītā pārkāpuma fakta konstatāciju, gan veiktās izmeklēšanas rezultātu un pulka tiesas pieņemto soda veidu.³⁶⁴

Salīdzinot 5.Cēsu k. p. karavīru dienestu pārkāpumu skaitu ar citām kājnietu vienībām (1922.g.) ir secināms, ka 5.Cēsu k. p. izdarīto pārkāpumu skaits bija visaugstākais (pulka tiesa nosūtījusi informāciju par 88 gadījumiem). 6.Rīgas k. p. tādi gadījumi ir bijuši vien 42., savukārt 4.Valmieras k. p. – 83 pārkāpumi. Pārējos Latvijas armijas k. p. šis skaits svārstās no 20 līdz 50 pārkāpumiem.³⁶⁵

Nevar izslēgt, ka informācija par pulka karavīru dienesta pārkāpumiem līdz 1924.gadam ir nepilnīga, jo 1924.g. martā pulka komandieris plkv. Virsaitis izdeva pavēli, kurā ir minēts, ka nodaļu un rotu komandieri neievērojot ziņošanas kārtību (komandķēdi) neziņo par dažādiem karavīru pārkāpumiem, kuros ir radušies valsts mantas zaudējumi. Rotu un nodaļu komandieri šīs dienesta izmeklēšanas veic paši, improvizēti, nosakot arī sodus pēc personīgiem uzskatiem. Tādā veidā tiek apieta jebkāda militārā kārtība un līdz pulka vadībai nenonāk pilnīga informācija par situāciju pulkā.³⁶⁶

³⁶² LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 32. l., 678. lp.

³⁶³ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 7. l., 207. – 208. lp.

³⁶⁴ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 1. l., 9. lp.

³⁶⁵ Turpat, 11. lp.

³⁶⁶ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 8. l., 180. lp.

Salīdzinot 5.Cēsu k. p. notiesāto kar. un instruktoru skaitu kara un pulka tiesās par laika periodu 1923.g. – 1926.g., ir redzams, ka kopā notiesāti 146 karavīri. 50 karavīri 1923.g., 36 karavīri 1924.g., 19 karavīri 1925.g. un 41 karavīrs 1926.g. Salīdzinot ar citiem Rīgas garnizona kājnieku pulkiem, ir jāsecina, ka notiesāto karavīru kopskaits ir bijis identisks ar 6.Rīgas k. p. karavīriem, bet par 45 karavīriem lielāks nekā 4.Valmieras k. p.³⁶⁷

Samērā bieži Rīgā ir novēroti karavīri, kuri neievēro militāros reglamentus. Karavīri staigājuši nevīžīgi, neievērojot formas tērpa nēsāšanas noteikumus, nav ievērojuši savstarpējo militāro cieņu un bieži vien uzvedušies augstprātīgi. Jautājumi, kas skar karavīru disciplīnu parādās diezgan bieži pulka komandiera pavēlēs vēl 1924.g.³⁶⁸

Par savā ziņā interesantu pārkāpumu, kas gan reizē parāda kopējo situāciju valstī, ir uzskatāms sekojošais Pulka komandieris 1924.g. izdeva pavēli, kas paredzēja – pēc ēdienreizēm, ēdienu pārpalikumi ir jāizbaro pulka cūkām un citiem lopiem. Pavēle izdota tādēļ, ka pulka komandieris ir novērojis, ka pēc ēdienreizēm pulka izvietojuma tuvumā un tā telpās pulcējās karavīru ģimenes locekļi, kas ir atnākuši pēc ēdienu pārpalikumiem. Reizē, tā veidojas arī situācija, ka paši karavīri neuzņem pilnvērtīgu uzturu, lai tikai pataupītu ēdienu saviem ģimenes locekļiem.³⁶⁹

Rīgas garnizonā iezīmējas kopēja tendence – ir notikuši regulāri konflikti starp Rīgas pilsētas policiju un armiju. LVVA materiālos samērā bieži ir lasāms, ka karavīri izturējušies pret policistiem augstprātīgi, klaji pārkāpuši dažādus noteikumus, atteikušies klausīt policistu likumiskajām prasībām. Pēc tam gan policisti par šiem karavīriem ziņojuši tālāk savai vadībai, bet faktiski tas ir palicis bez sekām, jo vainīgos karavīrus nav bijis iespējams identificēt, ja persona pati nenosauc savu uzvārdu un vienību.³⁷⁰

Darba apskatāmajā periodā nākas saskarties ar to, ka katru gadu 2.Vidzemes div., vai vismaz pulka komandieris atgādina karavīriem par to, ka Jūras spēku karavīri arī ir jāsvaicina – tie ir tādi paši karavīri, kā sauszemes spēkos dienējošie. Katrā reizē karavīri kā nesveicināšanas iemeslu norādījuši ir Jūras spēku militāro pakāpju nezināšanu.³⁷¹

³⁶⁷ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 79. l., 71. lp.

³⁶⁸ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 8. l., 247. lp.

³⁶⁹ Turpat, 349. lp.

³⁷⁰ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 7. l., 577. lp.; LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 348. l., 2.-3. lp.

³⁷¹ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 10. l., 483., 524. lp.

Rodas iespāids, ka kopējā militārā disciplīna starpkaru perioda sākumā bijusi samērā vāja. Par to liecina, piemēram, 1923.g. karaspēka inspektora pavēle, kurā aprakstīti notikumi 1.maija parādē. Vairāku punktu garumā ir uzskaitīti dažādi virsnieku, kara ārstu un ierēdņu pārkāpumi 1.maija parādes laikā. Pārkāpumi sākās ar tāda rakstura kā – nav ievērots pavēlē noteiktais formas tērpa izskats,³⁷² daļa virsnieku parādes laikā neatradās tiem paredzētajā vietā, bet atradās starp goda viesiem, tādā veidā radot tiem apgrūtinājumus. Pavēlē minēts, ka karavīri arī Valsts prezidenta klātbūtnē turpinājuši smēķēt, smieties un sarunāties ar dāmām.³⁷³

Karavīriem bija aizliegts bez iemesla apmeklēt Rīgas Centrālo dzelzceļa staciju. Kā vienīgais attaisnojošais iemesls bija gadījums, ja pašam karavīram ir jāizmanto dzelzceļa pakalpojumi. Karavīri tika sodīti ar 5 dienām virssardzē par dzelzceļa stacijas apmeklēšanu, ja tā nav bijusi atļauta. Par neatbilstošu iemeslu tika uzskatīta arī radnieka pavadīšana uz dzelzceļa staciju.³⁷⁴

Alkohola lietošana. 1925.g. 2.Vidzemes div. komandieris apzināja situāciju par alkohola lietošanas tendencēm div. kājnieku pulkos. 5.Cēsu k. p. komandieris ziņoja, ka visaugstākā alkohola lietošana pulkā pastāvēja tieši Neatkarības kara laikā. Vēlāk, pulka komandieris alkohola lietošanas ierobežošanai pulkā lietoja dažādus disciplināros sodus – sliktākos gadījumos, tie beidzās ar karavīru atvaļināšanu no dienesta. Pēc pulka komandiera domām, iemesli alkohola lietošanai ir – pirmkārt, karavīru saspiesta un ilgstoša atrašanās pulka izvietojumā, pulka izvietojumā brīvajā laikā karavīriem nav lietderīgu veidu kā to pavadīt (bibliotēkā ir maz literatūras, prese tiek sūtīta nepietiekošā skaitā). Otrkārt – ļoti intensīvais garnizona (sardzes) dienests, kas kopumā skatoties ir salīdzinoši psiholoģiski smags un depresīvs.³⁷⁵

Neatsveramu karavīru ikdienas sastāvdaļu Rīgas garnizonā veidoja sardzes dienests. Tajā tika iesaistīti visi - virsnieki, instruktori un kareivji. Ņemot vērā, ka 5.Cēsu k. p. atradās Rīgā, pulkam tika uzticēta valstij nozīmīgu objektu apsardze.

Darbā apskatītajā periodā apsardzes objektu skaits mainījās, ar pieaugošu tendenci. Sardzes tika dalītas visiem Rīgas garnizona kājnieku bataljoniem, tomēr tik un tā karavīri sardzes dienestā mēdza pavadīt savu lielāko daļu dienesta.

³⁷² Tas varētu būt saistāms ar atbilstoša formas tērpa elementa trūkumu vienībā.

³⁷³ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 1. l., 7. lp.

³⁷⁴ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 11. l., 139. lp.

³⁷⁵ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 77. l., 24. lp.

Sardzes dienests bija gan psiholoģiski, gan fiziski smags. Fiziski, jo karavīriem posteņos bija jāstāv kājās garas stundas (bija aizliegts apsēsties), sargmainim dienā bija jānoiet vairāk nekā 40 km., kā arī sardzē bija jāatrodas neatkarīgi no laika apstākļiem, ka vēl vairāk demoralizēja karavīrus. Dienests bija psiholoģiski smags, jo tā ir ļoti liela rutīna.

Sardzes dienests ļoti apgrūtināja karavīru taktisko apmācību, it īpaši Stopiņu nometnes laikā. Karavīri uz konkrētajām sardzes dienām tika izrauti ārā no apmācību procesa, turklāt pēc reglamenta – nākamā diena ir paredzēta atpūtai. Rezultātā karavīrs zaudē divas apmācību dienas, kas bieži vien ir būtiskas kolektīvo apmācību laikā. Šo problēmu apzinājās gan karavīri, gan armijas vadība. Risinājuma tam nebija.

Armijas dzīvē liela nozīme bija sadzīviskajam aspektam. Izvietojumos atradās virsnieku, instruktoru un kareivju klubi, kurus karavīri uzturēja paši par saviem personīgajiem līdzekļiem. Klubos karavīriem bija iespējams tikties ar radniekiem, kā arī organizēt dažādus saviesīgus pasākumus. Klubu telpās karavīriem bija iespējams klausīties arī radio, lasīt avīzes un literatūru. Laika gaitās karavīru kluba telpās tika ierīkota kino izrāžu zāle. Faktiski šie klubi bija kā karavīru kultūras dzīves centrs.

Pulka izvietojumā atradās veikals, kurā karavīriem bija iespējams iegādāties gan pārtikas, gan saimniecības preces. Lai gan karavīriem gan nebija aizliegts apmeklēt vietējos veikalus, tomēr tas netika rekomendēts, kas ir tieši saistīts ar dažādu slimību ienešanu izvietojumā.

Kā negatīvākais pulka vēstures aspekts ir atzīmējami dienesta pārkāpumi. Salīdzinot ar citiem Rīgas garnizona pulkiem, 5.Cēsu k. p. karavīri visbiežāk veica (vai vismaz tika pieķerti) veicot dažādus dienesta pārkāpumus. Tie bija visdažādākie – sākot ar Ierindas reglamenta neievērošanu (kāda cita karavīra nesveicināšana publiskā vietā), beidzot ar zādzībām, nolaidīgu attieksmi. Grūti spriest, kādēļ tieši 5.Cēsu k. p. bija visvairāk pārkāpumu. Šāda situācija saglabājās nemainīga visu darbā apskatīto periodu.

Secinājumi

Latvijas armijas k. p. laika posmā 1921. – 1934.g. var uzskatīt par tam laikam modernas armijas sastāvdaļu. Lai gan bruņojums bija morāli un fiziski novecojis (visā darba periodā pulks ne reizi nesaņēma jaunu bruņojumu), armijas struktūra, apmācības un investīciju ieguldījumi ļauj izdarīt pozitīvus secinājumus par Latvijas armijas kā tam laikam modernas armijas atzišanu.

Dienests bruņotajos spēkos garantēja stabilu atalgojumu, uzturu, dzīvesvietu un apģērbu, kā arī karjeras izaugsmes iespējas. Līdz ar to daudzi instruktori noslēdzoties Neatkarības karam palika dienestā, kā rezultātā armijā tika izveidots virsdienests. Tajā dienēja pieredzējuši instruktori, kuri vēlējās dienestu turpināt pēc obligātā dienesta beigām. Virsdienesta instruktoru atalgojums bija ievērojami lielāks, nekā obligātā dienesta karavīru atalgojums.

Armijā pastāvēja izteikts cikliskums, jeb rutīna. Tas bija novērojams gan apmācību jomā – apmācības katru gadu norisinājās vienā un tajā pašā laikā, gan pulka pasākumu saistībā. Tāpat arī dažādu jautājumu problemātika katru gadu tika cilāta no jauna. Līdz ar to, nevar uzskatīt, ka armijas vienības būtu izteikti progresējušas savā attīstībā vai jebkādā citā veidā izmainījušās, ja salīdzina, piemēram, 1923.g. un 1933.g. Tomēr, tajā pašā laikā tās tika uzturētas savam laikam atbilstošā līmenī.

Saistībā ar apmācību procesu armijā faktiski visā darba apskatāmajā laika laikā noritēja darbs pie dažādu reglamentu un noteikumu izstrādes, kuri noteica apmācību procesu norisi. To galvenais mērķis bija sistematizēt un uzlabot apmācību procesu. Var uzskatīt, ka šo reglamentu izstrāde sniedza pozitīvu rezultātu, kas bija redzams ļoti augstajā karavīru disciplīnā un apmācību procesa sistemātiskumā.

Latvijas armiju juridiski regulēja dažādi reglamenti, kuri regulāri tika papildināti un uzlaboti. Karavīriem nozīmīgākais reglaments bija Iekārtas reglaments, kurš noteica iekšējo iekārtu armijas vienībās, kā arī dažādu komandu nozīmi karavīriem atrodoties dienestā. Karavīriem reglamenti bija jāzina, to nezināšanas vai neizpildīšanas gadījumā karavīru varēja saukt pie atbildības, kas varēja beigties pat ar cietumsodu.

Starpkaru perioda laikā Latvijā pastāvēja obligātais militārais dienests, kas attiecīgi izpaudās ar 17 – 50 gadīgu vīriešu, Latvijas pilsoņu iesaukšanu armijā uz 18 (vēlāk 15) mēnešu ilgu apmācības periodu. Atzīmējams, ka darba izstrādes laikā ir konstatēts, ka karavīros valdījušas divējādas emocijas par jaunkareivju kursu.

Visbiežāk rezultāts ir bijis tieši atkarīgs no virsniekiem un instruktoriem, kuri vadījuši apmācību. Nereti bijuši gadījumi, kuros apmācību vadītāji jaunkareivju kursu uzskata par formalitāti, kā rezultātā kursa apmācāmie kursu ir apguvuši tikai simboliski. Ņemot vērā, ka iedzīvotāji tika iesaukti armijā obligātā kārtā, to attieksme pret dienestu arī bija dažāda. Bija tādi, kuriem interesēja dienests un bija vēlme pildīt to pēc labākās sirdsapziņas, bet bija arī tādi, kuri gaidīja obligātā dienesta beigas un bija ļoti nemotivēti.

Rīgas garnizons ieņēma nozīmīgu lomu valsts kopējā drošībā. Garnizona teritorijā atradās gandrīz visas nozīmīgākās valsts pārvaldes iestādes, par kuru fizisko drošību rūpējās garnizona karavīri. Reizē, garnizona karavīriem bija jābūt gataviem jebkurā brīdī apspiest jebkāda veida nemierus vai protestus Rīgā, kuri tiktu uzskatīti par draudiem valsts drošībai.

5.Cēsu k. p. kopš Neatkarības kara noslēguma un atgriešanās Rīgā visu starpkaru periodu bija izvietots nemainīgā vietā.. Diemžēl nav saglabājusies precīza informācija par to, kurā izvietojumā ēkā kādas pulka vienības atradās. Informācija par izvietojumu ir pieejama vien fragmentārā veidā. Visā darba apskatāmajā periodā pulka komandieris samērā regulāri izdeva dažādas pavēles, norādījumus un rājienus, kas bija saistīti ar pulka izvietojumu. Nereti to kopējā iezīme bija tiešā mērā saistīta ar karavīru attieksmi. Autora uzmanību pievērsa tas, ka aizrādījumi netika saņemti par telpām, kurās pulka dienotie karavīri investēja paši savus personīgos līdzekļus – karavīru, instruktoru un virsnieku klubā, bibliotēkā.

Jautājumi, kas skar sadzīvi – karavīru, instruktoru un virsnieku klubi, ir uzskatāmi par identiskiem salīdzinot ar citiem k. p. Darba izstrādes laikā iepazīstoties ar pieejamo informāciju tika secināts, ka dažādos k. p. (kuri atrodas dažādos Latvijas reģionos) jautājumi saistībā ar karavīru klubu darbību bija identiski. Līdzīga problemātika bija sastopama saistībā arī ar k. p. izvietojumu un sadzīviskajiem apstākļiem tajā. Protams, katrs pulks tika izvietots dažādos objektos, tomēr lielākā daļa (neatkarīgi no to atrašanās vietas) tika raksturoti kā šauri ar nepiemērotām telpām armijas vajadzībām.

Balstoties uz to, ka armijā visas darbības tika noteiktas ar dažādiem reglamentiem, darbā ir apkopots un parādīts tā laika k. p. štāba darbības modelis. Lai gan pulka štābs sastāvēja no dažādiem amatiem, nozīmīgais un redzamākais amats bija pulka komandieris. Faktiski visu štāba amatpersonu galvenais uzdevums bija atbalstīt pulka komandieri administratīvos jautājumus. Kara laikā – atbalsts

komandierim kaujas vadībā. Štābam gan miera, gan kara laikā jebkurā brīdī ir jāspēj nodrošināt pulka komandieris ar pieprasīto un aktuālo informāciju. Tā varēja būt administratīva rakstura, taktiska rakstura, vai piemēram ziņām par pulka karavīru morāli. Štābs veica pavēļu sagatavošanu (informācijas apkopošanu un precizēšanu), kuras vēlāk parakstīja pulka komandieris. Štāba darbības izpēti ievērojami apgrūtināja LNA LVVA minimālā informācija par pulka štābu. Tā tika vākta fragmentāri.

Iekšēja valsts apdraudējuma gadījumā svarīgākais 5.Cēsu k. p. uzdevums bija nodrošināt Kara skolas, Terminietuma, Latvijas Bankas, Centrālcietuma un Apsardzības ministrijas u.c. svarīgu valsts institūciju fizisko drošību. Apdraudējuma gadījumā katram karavīram 5.Cēsu k. p. izsniegtu salīdzinoši daudz patronas – 100. Daudz, ja salīdzina to, cik maz patronas tika izšautas kaujas šaušanas nodarbībās. Darbā apskatāmajā periodā kā galvenais drauds Latvijas drošībai armijas aprindās tika uzskatīts iespējamais komunistu apvērsums un iespējamie ar to saistītie nemieri. Tam par iemeslu kalpoja Tallinas pučs Igaunijā 1924.g. Līdz ar to, katru gadu tuvojoties 1.maijam norisinājās darbs pie krīzes situāciju un pulka rīcības modelēšanas, atbilstošu pavēļu sagatavošanas – ko tieši veica pulka štābs.

Pulka virsnieki ir iedalāmi divās kategorijās. Tie, kuri ir dienējuši Krievijas armijā un kā virsnieki piedalījušies iepriekšējos karos, un tie, kuri par virsniekiem ir kļuvuši pēc Latvijas dibināšanas absolvējot Kara skolu. Ņemot vērā virsnieku atšķirīgo pieredzi un zināšanas, neilgi pēc Neatkarības kara tika rīkoti kursi virsnieku zināšanu sistematizēšanai un pielīdzināšanai. Liels uzsvars virsniekuursos tika likts ne tikai uz taktiskajām zināšanām, bet arī uz akadēmiskumu. 5.Cēsu k. p. virsnieki bieži gatavoja un lasīja referātus/priekšlasījumus par dažādām militārām tēmām. Paši virsnieki šo apmācību, atšķirībā no jaunkareivju kursa, uztvēra ļoti nopietni.

Grūti izvērtēt, vai 5.Cēsu k. p. sadarbība ar citu valstu bruņoto spēku vienībām bija efektīva, jo vienīgais, ko minētie virsnieki pēc atgriešanās pulkā darīja saistībā ar iegūtajām zināšanām – tulkoja saņemtos apsveikumus. Ļoti reti, bet tika tulkoti arī saņemtie reglamenti un cita veida noteikumi.

Darba izstrādes laikā saskāros ar iepriekš historiogrāfijā neapskatītu tematu – analfabētisma problēmu Latvijas armijā. Lai karavīri spētu saprast reglamentus, karavīriem bija jālasīja. Tomēr, katrā pamatapmācības kursā kājnieku pulki saskārās ar karavīriem – analfabētiem, kas bija aptuveni 10% no kopējā iesaukto skaita. Priekš šādiem karavīriem tika speciāli organizēti lasīt un rakstīt prasmes kursi. Rezultātā, dienests armijā sniedza nozīmīgu artavu kopējā analfabētisma

samazināšanā Latvijā. Grūti raksturot kopējo analfabētisma situāciju Latvijas armijā, tomēr ar šo jautājumu pētot LNA LVVA materiālus nācās saskarties samērā bieži, līdz ar to var izdarīt secinājumu, ka ar šādu problēmu saskārās visi tā laika k. p.

Nevarētu teikt, ka kaujas šaušanas kājnieku pulkiem norisinājās bieži. Nevarētu arī teikt, ka munīcija tika izšauta daudz. Bieži vien kaujas šaušanas laikā karavīrs izšāva tikai 20 kaujas patronas un 200 patronas no ložmetēja, kas ir maz. Ja aplūkojam skaitļus, tad redzam, ka k. p. vasaras apmācībai tika piešķirtas 10 000 kaujas patronas. Lai gan sākumā tas varētu šķist daudz, sadalot uz karavīru skaitu un dienu skaitu, nekas daudz tas nav.

Darba izstrādes laikā tika konstatēts, ka Latvijas armijas vienību savstarpējā sadarbība darba hronoloģiskajās robežās bija minimāla. Taktiskā sadarbība izpaudās starp k. p. un artilērijas pulkiem, kas ir skaidrojams ar tiešo to uzdevumu – atbalstīt kājnieku operācijas. Savukārt taktiska sadarbība militārajās mācībās starp citiem 2.Vidzemes div. k. p. netika konstatēta. Vienīgā sadarbība starp vienāda līmeņa vienībām (k. p.) bija novērojama Garnizona dienesta (sardzes dienesta) izpildē.

Faktiski visās darba hronoloģiskajās robežās tika novērots, ka taktiskās mācības notika vadu līmenī. Reti, bet mēdza norisināties arī rotas līmenī. Stopiņu nometne bija vienīgais laiks gadā, kurā 2.Vidzemes div. k. p. varēja vienību taktiskās operācijas izvērst bataljonu līmenī. Jāņem vērā, ka vienības bataljonu līmenī tika izvērstas vien atsevišķās Stopiņu nometnes dienās, nevis visu nometnes laiku. Līdz ar to k. p. vienību darbība bataljona līmenī ir vērtējama kritiski. Latvijas armijas k. p. vienības apmācībās apguva tā saukto zaļo taktiku – kaujas darbību atklātā apvidū. Kaujas darbība pilsētvidē netika ne teorētiski apskatīta, ne mācīta.

Vienību apmācība vadu līmenī varētu būt skaidrojama ar apmācību poligону trūkumu. Piemēram, 5.Cēsu k. p. gadījumā gandrīz visas taktiskās apmācības tika izvestas pulka izvietojuma teritorijā (atsevišķs reglaments noteica, ka katram k. p. pie izvietojuma ir jābūt 200x200 metru lielam laukumam taktiskajām apmācībām). Ņemot vērā teritorijas izmērus ir saprotams, ka lielākai vienībai kā rotai nemaz nav fiziski iespējams šādos parametros izvest apmācību. 5.Cēsu k. p. gadījumā vien atsevišķas mācības (reizi gadā) notika Dreiliņos, kopā ar artilērijas vienībām, kā arī vēl retāk – Biķernieku mežā (gāzu virsnieku apmācības).

5.Cēsu k.p. neatšķīrās no citiem tā laika Latvijas armijas k. p. Literatūrā iepazīstoties ar informāciju par citiem k. p. ir secināms, ka problemātika bijusi līdzīga. Apskatot jautājumus saistībā ar nodrošinājumu, bruņojumu un ekipējumu, var secināt,

ka ar līdzīgām problēmām vienlaicīgi saskārās lielākā daļa Latvijas armijas k. p. Minot konkrētu piemēru – akūtais gāzmasku jautājums bija aktuāls visās darba hronoloģiskajās robežās, visā 2.Vidzemes div.

Garnizona dienests, jeb faktiski – sardzes dienests, historiogrāfijā iepriekš nav apskatīts. Visticamāk, ka sardzes dienests veidoja starpkaru periodā lielāko karavīra dienesta laiku armijā. Var uzskatīt, ka Rīgas garnizonā esošajiem k. p. sardzes dienests bija nozīmīgākā dienesta sastāvdaļa, kas ir saistīts ar lielo apsargājamo objektu skaitu garnizona teritorijā un apsardzē iesaistīto karavīru skaitu. Sardzes dienests ir uzskatāms par tā laika karavīru sājpu objektu. Tas ir skaidrojams ar ļoti intensīvo norīkojumu skaitu, izteikto rutīnu un fiziski nogurdinošo dienesta veidu. Ņemot vērā sardzes dienesta intensitāti, nereti taktiskā apmācība (vai jebkāda cita veida apmācība) tika atstāta otrajā plānā, kā rezultātā karavīri sava dienesta laikā armijā mēdza pildīt tikai apsarga funkcijas. Lielu uzmanību sardzes dienestam pievērsa ģen. Hartmanis, kurš pildīja pulka komandiera pienākumus 1929 - 1930.g. Ģen. Hartmanis bija izteikti ieinteresēts Rīgas garnizona sardzes dienesta uzlabošanā, cenšoties aktualizēt akūtākās problēmas, kas nesa arī pozitīvus rezultātus.

Sardzes dienests ļoti apgrūtināja karavīru taktisko apmācību, it īpaši Stopiņu nometnes laikā. Karavīri uz konkrētajām sardzes dienām tika izrauti ārā no apmācību procesa, turklāt pēc Iekārtas reglamenta – nākamā diena ir paredzēta atpūtai. Rezultātā, karavīrs faktiski zaudē divas apmācību dienas, kas bieži vien ir būtiskas kolektīvo apmācību laikā. Šo problēmu apzinājās gan kar., gan armijas vadība. Risinājuma tam nebija.

Kā negatīvākais pulka vēstures aspekts ir atzīmējami dienesta pārkāpumi. Salīdzinot ar citiem Rīgas garnizona pulkiem, 5.Cēsu k. p. karavīri visbiežāk veica (vai vismaz tika pieķerti) veicot dažādus dienesta pārkāpumus. Tie bija visdažādākie – sākot ar Ierindas reglamenta neievērošanu (kāda cita karavīra nesveicināšana uz ielas), beidzot ar zādzībām, nolaidīgu attieksmi. Grūti spriest, kādēļ tieši 5.Cēsu k. p. bija visvairāk pārkāpumu. Šāda situācija saglabājās nemainīga visu darbā apskatīto periodu.

Darbā ir apskatīti un aprakstīti daudz un dažādi ar starpkaru problemātiku saistīti jautājumi, kas iepriekš nav skatīti akadēmiskajā literatūrā. Iepazīstoties ar vispārējo informāciju par citiem tā laika k. p., var uzskatīt, ka problemātika bija stipri līdzīga. Protams, tādi jautājumi kā izvietojums katram k. p. ir jāskata individuāli.

Izmantotā literatūra un avoti

Avoti:

LVVA, 1488. f., Rīgas pilsētas komandantūra

1. LVVA, 1488. f., 1. apr., 172. l. *Rīgas garnizona priekšnieka pavēles. Oriģināli 1921. g.*
2. LVVA, 1488. f., 1. apr., 173. l. *Rīgas garnizona priekšnieka pavēles. Oriģināli 1922. g.*
3. LVVA, 1488. f., 1. apr., 175. l. *Rīgas garnizona priekšnieka pavēles. Oriģināli 1925. g.*
4. LVVA, 1488. f., 1. apr., 745. l. *Rīgas garnizona priekšnieka slepena sarakste par karavīru skaitlisko sastāvu Rīgas garnizona karaspēka daļās, garnizona sardžu dienestu, un tā organizēšanu kara laikā, par militāro apsardzību civilvaras pabalstīšanai sakarā ar gaidāmu 1.maiju, mobilizācijas organizācijas pārveidošanu u.c. 1922. – 1940. g.*
5. LVVA, 1488. f., 1. apr., 747. l. *Rīgas garnizona priekšnieka slepena sarakste par karavīru skaitlisko sastāvu Rīgas garnizona karaspēka daļās, garnizona sardžu dienestu, un tā organizēšanu kara laikā, par militāro apsardzību civilvaras pabalstīšanai sakarā ar gaidāmu 1.maiju, mobilizācijas organizācijas pārveidošanu u.c. 1922. – 1940. g.*
6. LVVA, 1488. f., 1. apr., 748. l. *Rīgas garnizona priekšnieka slepena sarakste par karavīru skaitlisko sastāvu Rīgas garnizona karaspēka daļās, garnizona sardžu dienestu, un tā organizēšanu kara laikā, par militāro apsardzību civilvaras pabalstīšanai sakarā ar gaidāmu 1.maiju, mobilizācijas organizācijas pārveidošanu u.c. 1922. – 1940. g.*

LVVA, 1493. f., Vidzemes divīzijas 5.Cēsu kājnieku pulks:

1. LVVA, 1493. f., 1. apr., 1. l. *Apsardzības ministra, Karaspēka inspektora, Vidzemes divīzijas komandiera un 5.Cēsu kājnieku pulka komandiera slepenas pavēles. 1923. g.*
2. LVVA, 1493. f., 1.apr., 2. l. *Kara ministra, Armijas komandiera, pulka komandiera pavēļu noraksti. 1925. – 1940. g.*
3. LVVA, 1493. f., 1. apr., 4. l. *Pulka komandiera pavēles. 1920. g.*
4. LVVA, 1493. f., 1. apr., 5. l. *Pulka komandiera pavēles. 1921. g.*
5. LVVA, 1493. f., 1. apr., 6. l. *Pulka komandiera pavēles. 1922. g.*
6. LVVA, 1493. f., 1. apr., 7. l. *Pulka komandiera pavēles. 1923. g.*

7. LVVA, 1493. f., 1. apr., 8. l. *Pulka komandiera pavēles. 1924. g.*
8. LVVA, 1493. f., 1. apr., 9. l. *Pulka komandiera pavēles. 1925. g.*
9. LVVA, 1493. f., 1. apr., 10. l. *Pulka komandiera pavēles. 1926. g.*
10. LVVA, 1493. f., 1. apr., 11. l. *Pulka komandiera pavēles. 1927. g.*
11. LVVA, 1493. f., 1. apr., 12. l. *Pulka komandiera pavēles. 1928. g.*
12. LVVA, 1493. f., 1. apr., 13. l. *Pulka komandiera pavēles. 1929. g.*
13. LVVA, 1493. f., 1. apr., 14. l. *Pulka komandiera pavēles. 1930. g.*
14. LVVA, 1493. f., 1. apr., 15. l. *Pulka komandiera pavēles. 1931. g.*
15. LVVA, 1493. f., 1. apr., 16. l. *Pulka komandiera pavēles. 1932. g.*
16. LVVA, 1493. f., 1. apr., 17. l. *Pulka komandiera pavēles. 1933. g.*
17. LVVA, 1493. f., 1. apr., 18. l. *Pulka komandiera pavēles. 1934. g.*
18. LVVA, 1493. f., 1. apr., 32. l. *Pulka komandiera pavēļu noraksti. 1921. g.*
19. LVVA, 1493. f., 1. apr., 505. l. *Sarakste par karavīru apmācību. Mācību saraksti. 1927. – 1933. g.*
20. LVVA, 1493. f., 1. apr., 76. l. *Kara vienību, Armijas komandiera, Vidzemes divīzijas un 5. Cēsu kājnieku pulka komandiera slepenas pavēles, rīkojumi u.c. 1924. g.*
21. LVVA, 1493. f., 1. apr., 77. l. *Kara vienību, Armijas komandiera, Vidzemes divīzijas un 5. Cēsu kājnieku pulka komandiera slepenas pavēles, rīkojumi u.c. 1925. g.*
22. LVVA, 1493. f., 1. apr., 78. l. *Kara vienību, Armijas komandiera, Vidzemes divīzijas un 5. Cēsu kājnieku pulka komandiera slepenas pavēles, rīkojumi u.c. 1926. g.*
23. LVVA, 1493. f., 1. apr., 79. l. *Kara vienību, Armijas komandiera, Vidzemes divīzijas un 5. Cēsu kājnieku pulka komandiera slepenas pavēles, rīkojumi u.c. 1928. g.*
24. LVVA, 1493. f., 1. apr., 80. l. *Kara vienību, Armijas komandiera, Vidzemes divīzijas un 5. Cēsu kājnieku pulka komandiera slepenas pavēles, rīkojumi u.c. 1928. g.*
25. LVVA, 1493. f., 1. apr., 81. l. *Kara vienību, Armijas komandiera, Vidzemes divīzijas un 5. Cēsu kājnieku pulka komandiera slepenas pavēles, rīkojumi u.c. 1929. g.*

26. LVVA, 1493. f., 1. apr., 82. 1. *Kara vienību, Armijas komandiera, Vidzemes divīzijas un 5.Cēsu kājnieku pulka komandiera slepenas pavēlēs un apkārtraksti. 1930. g.*
27. LVVA, 1493. f., 1. apr., 83. 1. *Kara vienību, Armijas komandiera, Vidzemes divīzijas un 5.Cēsu kājnieku pulka komandiera slepenas pavēlēs un apkārtraksti 1931. g.*
28. LVVA, 1493. f., 1. apr., 84. 1. *Kara vienību, Armijas komandiera, Vidzemes divīzijas un 5.Cēsu kājnieku pulka komandiera slepenas pavēles un apkārtraksti. Sarakste par armijas karaspēlēm. 1932. g.*
29. LVVA, 1493. f., 1. apr., 85. 1. *Kara vienību, Armijas komandiera, Vidzemes divīzijas un 5.Cēsu kājnieku pulka komandiera slepenas pavēlēs un apkārtraksti. 1933. g.*
30. LVVA, 1493. f., 1. apr., 125. 1. *Instrukcijas pulka un garnizona sardžu priekšniekiem un posteņu tabulas. 1930. – 1935. g.*
31. LVVA, 1493. f., 1. apr., 348. 1. *Virsnieku goda tiesas izziņas un spriedumi par virsnieku uzvešanos sabiedrībā, kukuļu ņemšanu u.c. 1921. – 1923. g.*
32. LVVA, 1493. f., 1. apr., 358. 1. *Slepena sarakste par karavīru sastāvu un attiecīgām ziņām par karavīru politisko noskaņojumu un viņu slepeno novērošanu. 1925. g.*
33. LVVA, 1493. f., 1. apr., 476. 1. *Virsnieku mācību programmu noraksti un sarakste par apmācību. 1928. g.*
34. LVVA, 1493. f., 1. apr., 477. 1. *Virsnieku mācību plāns. 1931. g.*

LVVA, 1526. f., Vidzemes divīzijas pārvalde:

1. LVVA, 1526. f., 1. apr., 4. 1. *Vidzemes divīzijas komandiera pavēles. 1921. g.*
2. LVVA, 1526. f., 1. apr., 5. 1. *Vidzemes divīzijas komandiera pavēles. 1924. – 1928. g.*
3. LVVA, 1526. f., 1. apr., 7. 1. *Vidzemes divīzijas komandiera pavēles. 1929. g.*
4. LVVA, 1526. f., 1. apr., 8. 1. *Vidzemes divīzijas komandiera pavēles. 1931. g.*
5. LVVA, 1526. f., 1. apr., 11. 1. *Vidzemes divīzijas komandiera pavēles. 1934. g.*
6. LVVA, 1526. f., 1. apr., 37. 1. *Kara ministra, armijas komandiera u.c. slepeni pavēļu noraksti. 1919. – 1931. g.*
7. LVVA, 1526. f., 1. apr., 38. 1. *Kara ministra, armijas virspavēlnieka, Rīgas garnizona, Vidzemes divīzijas un divīzijas štāba priekšnieka slepeni pavēļu noraksti. 1921. – 1930. g.*

8. LVVA, 1526. f., 1. apr., 41. l. *Vidzemes divīzijas komandiera un Rīgas garnizona priekšnieka slepeno pavēļu noraksti. 1919. – 1920. g.*
9. LVVA, 1526. f., 1. apr., 78. l. *Stopiņu nometnes garnizona priekšnieka pavēļu noraksti. 1924. g.*
10. LVVA, 1526. f., 1. apr., 86. l. *Armijas komandiera, Galvenā štāba priekšnieka u.c. apkārtraksti un sarakste par karavīru pārvietošanu, sodīšanu. 1922. – 1929. g.*
11. LVVA, 1526. f., 1. apr., 449. l. *Rīgas garnizona priekšnieka pavēļu materiāli. 1931. – 1932. g.*
12. LVVA, 1526. f., 1. apr., 1054. l. *Slepena sarakste par sakaru dienestu, sakaru līdzekļiem un to lietošanu. 1929. g.*

LVVA, 3602. f., Latvijas armijas komandiera štābs:

1. LVVA, 3602. f., 1. apr., 3. l. *Armijas komandiera pavēles. 1925. g.*
2. LVVA, 3602. f., 1. apr., 11. l. *Armijas komandiera pavēles. 1929. g.*

Normatīvie akti:

1. Armijas štāba apmācības daļa. *Karavīra rokas grāmata*. Rīga: Armijas spiestuve, 1940., 570. lpp.
2. Armijas štāba apmācības daļa. *Iekārtas reglaments*. Rīga: Apsardzības ministrija, 1921. 226. lpp.
3. Armijas štāba apmācības daļa. *Kara disciplīnas reglaments*. Rīga: Armijas spiestuve. 1932. 37. lpp.
4. Armijas štāba apmācības daļa. *Šaušanas apmācības reglaments*. Rīga: Armijas spiestuve. 1933.g. 388. lpp.
5. Armijas štāba apmācības daļa. *Garnizona reglaments*. Rīga: Armijas spiestuve. 1930.g. 191. lpp.
6. Armijas štāba apmācības daļa. *Karaspēka daļu organizācija un dienesti taktiskām mācībām, manevriem un karaspēlēm*. Rīga: Armijas spiestuve, 1939. 133. lpp.
7. Armijas komandiera štābs. *Kājnieku virsnieku vietnieku kursu mācības laika sadalījums*. Rīga: Armijas spiestuve. 1928.g. 31. lpp.
8. Galvenais štābs. *Ložmetēju šaušanas reglaments*. Rīga: Apsardzības ministrijas drukātava, 1921. 152. lpp.
9. Galvenais štābs. *Noteikumi par virsnieku mācībām*. Rīga: Valsts tipogrāfija. 1921. 42. lpp.

10. Galvenais štābs. *Kareivju – analfabētu un cittautiešu latviešu valodas mācība karaspēka daļās*. Rīga: Apsardzības ministrijas tipogrāfija. 1923. 20. lpp.
11. *Militāri – fiziskās audzināšanas reglaments*.
12. Plt. Linde, *Kara disciplīnas reglaments*. Rīga: Armijas spiestuve, 1928. 211. lpp.
13. Rozenšteins H., *Divīzijas un pulka štāba organizācija un darbība kara laikā*. Rīga: Armijas spiestuve, 1933.g. 186. lpp.
14. Rozenšteins H., *Kājnieku pulka aizmugures noorganizēšana kara laikā*. Rīga: Armijas spiestuve, 1935.g. 140. lpp.

Atmiņas:

1. Trejs T., *Cēsu pulks atmiņās*. Kanāda: 5.Cēsu pulka atceres komiteja. 1986. 163. lpp.
2. Ozols M., *Atceres gads*. Londonas Avīze. Nr. 1177. (04.04.1969.)

Periodika:

1. Aizsargs. Nr.12 (01.12.1934.).
2. Cēsnieks, Nr. 1. (01.03.1932.).
3. Valdības Vēstnesis. Nr.20. (25.01.1923.)
4. Latvijas Kareivis. Nr.227 (07.10.1930.).
5. Latvijas Kareivis. Nr.67 (24.03.1934.).
6. Latvijas Kareivis. Nr.153. (14.07.1934.).
7. Latvijas Kareivis. Nr.31. (08.02.1933.).
8. Latvijas Kareivis. Nr.66. (22.03.1925.).
9. Latvijas Kareivis. Nr.146 (05.07.1932.).
10. Latvijas Kareivis. Nr.252 (06.11.1932.).
11. Latvijas Kareivis. Nr. 10 (14.01.1932.).
12. Latvijas Kareivis. Nr. 58 (09.03.1935.).

Literatūra:

1. Andersons E., *Latvijas bruņotie spēki un to priekšvēsture*. Toronto: Daugavas vanagi. 1983., 830 lpp.
2. Bērziņš V., Bambals A., *Latvijas armija*. Rīga: Zinātne, 1991., 107 lpp.
3. Ciganovs J., *Latvijas armijas intendantūras dienesti (1919. – 1940.)*. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014. 190 lpp.

4. Jēkabsons Ē., *Latvijas valstiskuma nostiprināšanās: militārās norises (1918 – 1920)* Grām.: *Latvija un latvieši*. Akadēmiskie raksti. II sēj. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2018, 397. – 423. lpp
5. Kalējs A., Plesners A., *Mūsu armija tapšanā, valsts iznīcināšanā un tagadējos sasniegumos*. Rīga: Golts un Jurjāns, 1929. 61 lpp.
6. Kpt. Gravelšins un vlt. Sudrabs, *9.Rēzeknes pulka gaitas. No 1919.g. 9.augusta līdz 1922.g. 9.augustam*. Rīga: Kara ministrijas tipogrāfija. 1923., 323 lpp.
7. *Karaspēku daļu īsas vēstures*. Rīga: Rota, 1936. 88 lpp.
8. Kļaviņš R. *Valmieras pulka vēsture*. Nebraska: Augstums Printing Service, 1976., 465 lpp.
9. Vlt. Labsvīrs. *3.Jelgavas kājnieku pulks. 1919 – 1929*. Rīga: Armijas spiestuve. 1929. 265 lpp.
10. Plkv. Liepiņš. *8.Daugavpils pulka vēsture*. Rīga: Armijas spiestuve, 1930. 153 lpp.
11. Plkv. Liepiņš A., *1.Jātnieku pulks*. ASV: Raven Publishers, 1980. 350 lpp.
12. Likerts V., *3.Jelgavas kājnieku pulks. 1919. – 1969. 50 gadu dibināšanas, cīņu un darbības atcere*. ASV: Jelgavas pulka apvienība. 1970. 282 lpp.
13. Maurers – Maurats P., *Latvijas armijas 5.Cēsu kājnieku pulka darbība Neatkarības kara laikā (1919. gada oktobris – decembris)*. Rīga: Latvijas Universitāte, 2017., 75 lpp.
14. Peniķis M. (virsred), *Latvijas atbrīvošanas kara vēsture*. Rīga: A/S Preses nams, 2006. 305 lpp.
15. Purviņš A., *Ģenerāļa Pētera Voldemāra Radziņa rakstu krājums*. Rīga: Ģenerāļa Pētera Radziņa biedrība, 2016. 640 lpp.
16. Rozenšteins H., (virsred), *Latvijas armija 20 gadus*. ASV: Raven Printing, 1974. 455 lpp.
17. Sast. Jēkabsons Ē., Ščerbinskis V. (sast.), *Apvērsums. 1934.gada 15.maija notikumi avotos un pētījumos*. Rīga: Vēstures avoti, 2012. 575 lpp.
18. Šiliņš J., *Aizsardzības izdevumi Latvijā starpkaru periodā, 1920. – 1940.g.* Latvijas Arhīvi. 2015. Nr. 1., Rīga: Latvijas Nacionālais arhīvs, 2015., 121. – 141 lpp.
19. Vidzemes artilērijas pulks. *Vidzemes artilērijas pulka vēsture*. Rīga: Armijas spiestuve. 1938., 330 lpp.

20. 2.Ventspils kājnieku pulks. *2.Ventpils kājnieku pulka formēšanās, kauju gaitas Latvijas atbrīvošanas cīņās, pēckara laikmets*. Rīga: Armijas spiestuve, 1936.g. 420 lpp.

Uzziņu literatūra:

1. Jēkabsons Ē., Ščerbinskis V., *Latvijas armijas augstākie virsnieki 1918 – 1940*. Rīga: Nordik, 1998. 528 lpp.
2. Justs F., *Militāro jēdzienu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Avots, 2008., 1177 lpp.
3. Melderis J., *Militāro terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Latvijas Nacionālā aizsardzības akadēmija, 2003. 175 lpp.

PIELIKUMI

Pielikums Nr. 1. Latvijas armijas darbību regulējošie normatīvie akti

Reglaments	Apraksts
Iekārtas reglaments	Noteica karavīru vispārējos pienākumus un savstarpējās attiecības. Reglaments noteica iekšējo iekārtu karaspēka daļās, dažādas komandas atrodoties ierindā. Iekārtas reglamentā tika aprakstīti arī specializēto amatu pienākumi, piemēram – veterinārārstu, feldšeru, kalēju. Tika aprakstīti arī visu līmeņu komandieru pienākumi (sākot ar nodaļas komandieri, līdz div. komandierim). Reglamentā ir atrodama informācija arī par sadzīviskajiem jautājumiem – kazarmu iekārtojumu, rīta un vakara jundu izpildi, dienas kārtību. Iekārtas reglaments starpkaru periodā regulāri tika atjaunots, bet struktūra un tā nozīme nemainījās. ³⁷⁶
Garnizona reglaments	Noteica garnizona priekšnieka, komandanta, komandanta palīga un adjutanta pienākumus, uzdevumus. Lielākā daļa reglamenta gan tika veltīta garnizona (sardzes) dienestam. Salīdzinoši plaši reglamentā ir aprakstīta informācija saistībā ar sardzes dienestu (norīkojumi, apsardzības objektu iedalījums, karaspēku vienību iekšējais sardzes dienests, izvades, maiņas. ³⁷⁷
Šaušanas apmācības reglaments	Šaušanas apmācības reglaments ir kājnieku apmācības reglamenta papildinājums. Reglaments aptver apmācību šaušanā ar visiem Latvijas armijas kājnieku rīcībā esošajiem ieročiem, kurā ir aprakstīts gan apmācības nozīmīgums (mērķis), gan apmācības metodes un līdzekļi. ³⁷⁸
Ložmetēju šaušanas reglaments	Tas sastāvēja no pamatnoteikumiem karavīriem šaušanai ar ložmetējiem (teorija, ložmetēju uguns veidi, tēmēšana, piešaušana, šaušana dažādos diennakts laikos). Tika sniegts teorētisks ieskats arī karavīru apmācībā šaušanā ar ložmetējiem – kā vadīt kaujas šaušanas nodarbības, darbības ar ieročiem uz uguns līnijas, tēmēšanas veidi, kaujas šaušana dažāda lieluma vienībām. ³⁷⁹
Kara disciplīnas reglaments	Paskaidroja karavīriem dažādus ar armijas disciplīnu saistītus jautājumus. ³⁸⁰ Tiek karavīriem arī paskaidrota priekšnieku likumiskās iespējas disciplinārsodu piešķiršanā. ³⁸¹ Reglaments arī paskaidro sodu piešķiršanas kārtību un to izpildes kārtību, kā arī ir aprakstīta zaudējumu atlīdzības piedzīšana administratīvā kārtā un šo zaudējumu piedzīšana no karavīriem. ³⁸²
Militāri – fiziskās audzināšanas reglamentu	Reglaments sevī noteica dažādus priekšnosacījumus, kuri ir jāievēro fiziskā spēka attīstības nodarbībās, sporta sacīkšu organizēšanu, vingrošanas uzdevumus un nodarbības plānus, kā arī dažādu citu sporta veidu aprakstus, kurus veica karavīri. ³⁸³

³⁷⁶ Armijas štāba apmācības daļa. *Iekārtas reglaments*. Rīga: Apsardzības ministrija, 1921. 1 - 226. lpp.

³⁷⁷ Armijas štāba apmācības daļa. *Garnizona reglaments*. Rīga: Armijas spiestuve. 1930. 1. – 190. lpp.

³⁷⁸ Armijas štāba apmācības daļa. *Šaušanas apmācības reglaments*. Rīga: Armijas spiestuve. 1932. 1. – 384. lpp.

³⁷⁹ Galvenais štābs. *Ložmetēju šaušanas reglaments*. Rīga: Apsardzības ministrijas drukātava. 1921. 1. – 152. lpp.

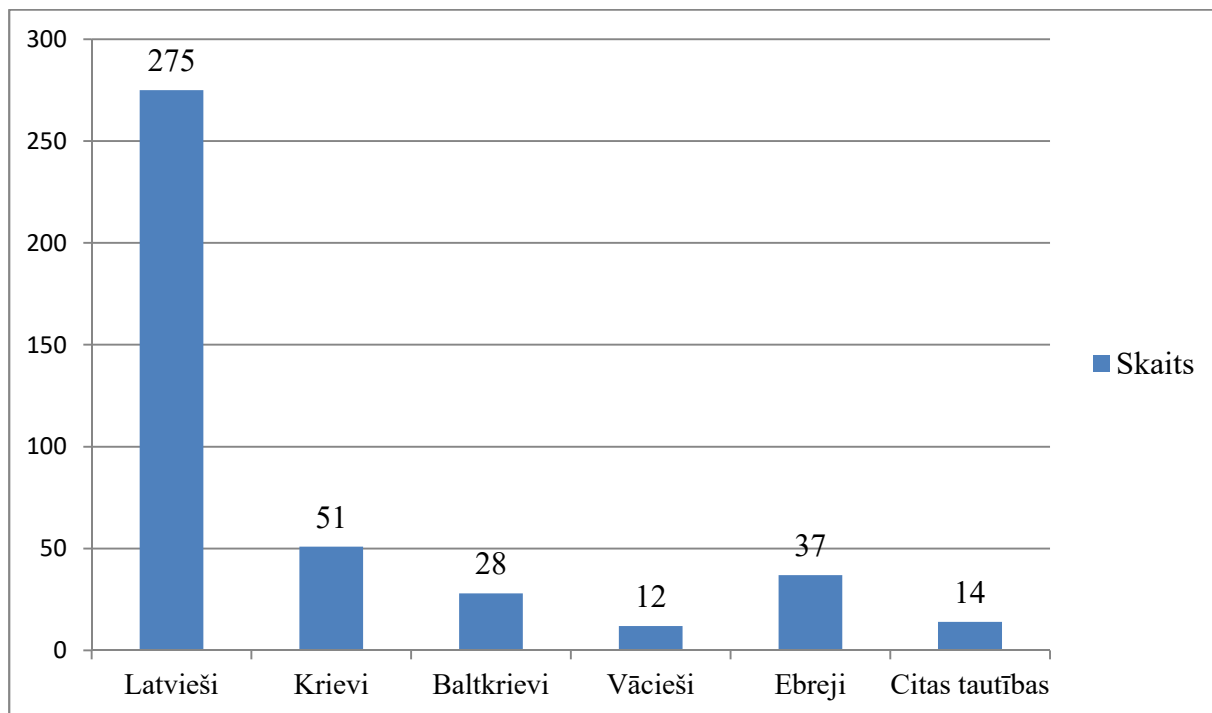
³⁸⁰ Plt. Linde, *Kara disciplīnas reglaments*. Rīga: Armijas spiestuve. 1928. 1. – 197. lpp.

³⁸¹ LNA LVVA materiālos salīdzinoši bieži ir redzams, ka karavīriem nav izpratne, par viņiem piešķirto sodu būtību.

³⁸² *Kara disciplīnas reglaments*. Rīga: Armijas spiestuve. 1932. 1. – 38. lpp.

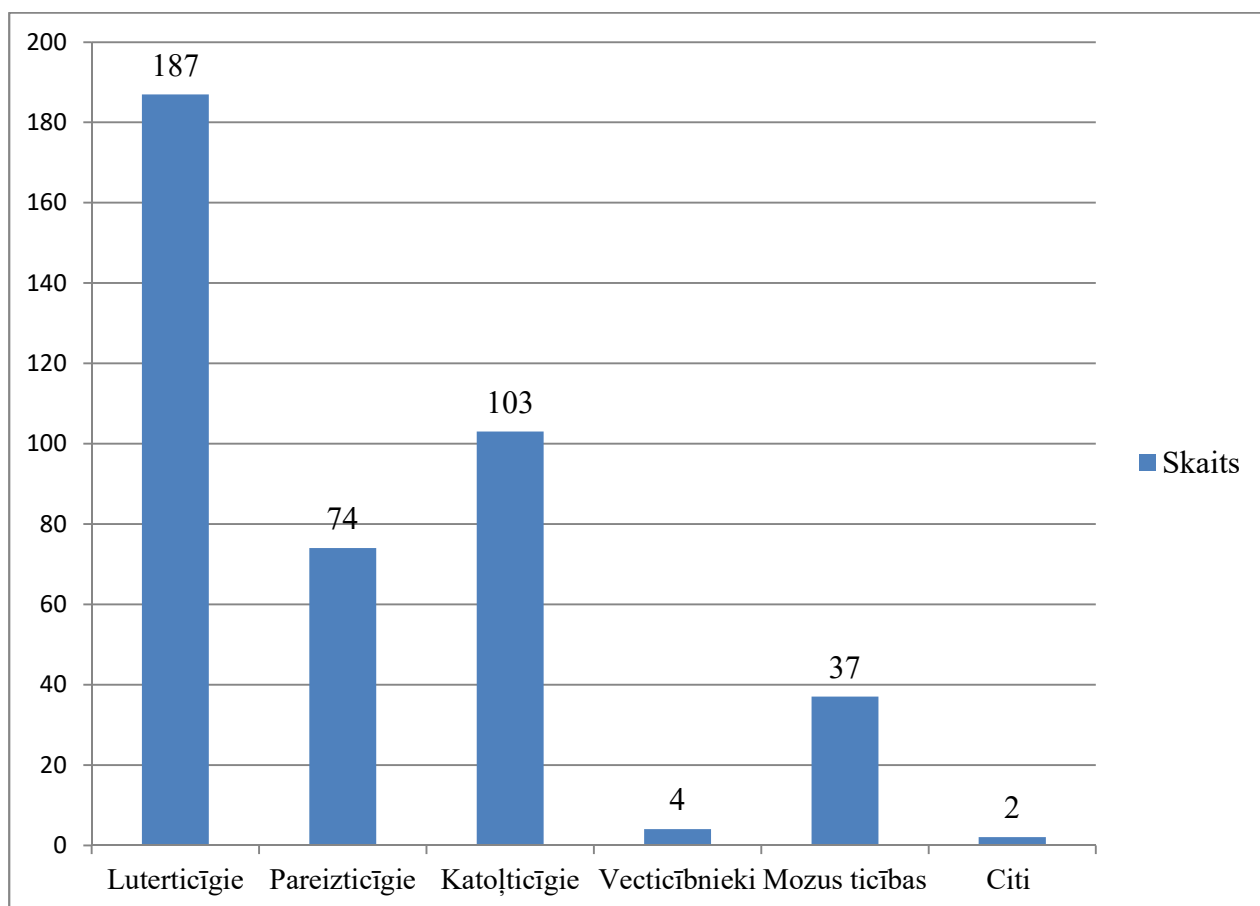
³⁸³ *Militāri – fiziskās audzināšanas reglaments*.

Pielikums Nr. 2. 1928. g. 5.Cēsu kājnieku pulkā iesaukto karavīru skaits pēc nacionalitātēm³⁸⁴

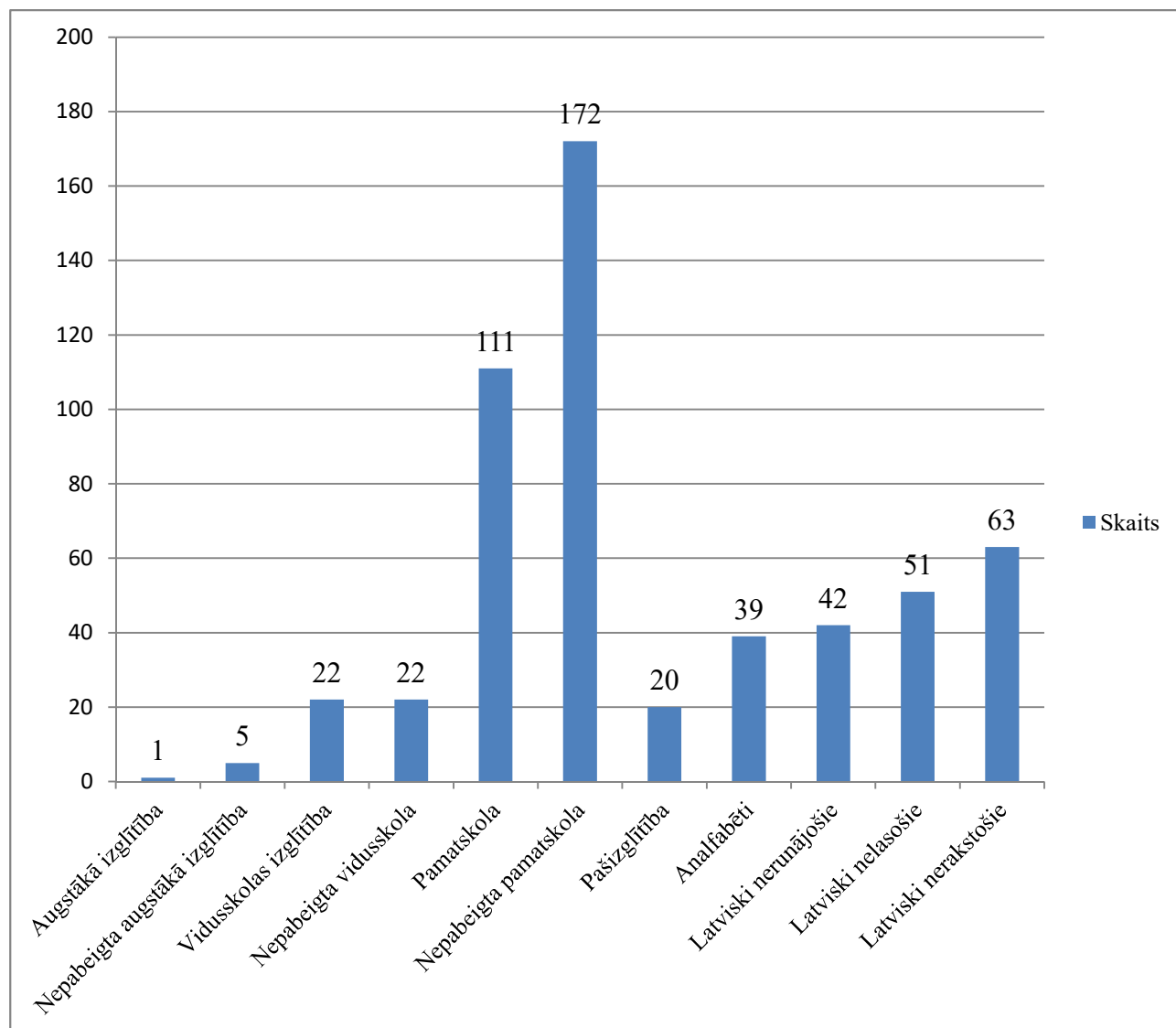
³⁸⁴ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 81. l., 5. lp.

Pielikums Nr. 3. 1928. g. 5. Cēsu kājnieku pulkā iesaukto karavīru skaits pēc to reliģiskās piederības³⁸⁵

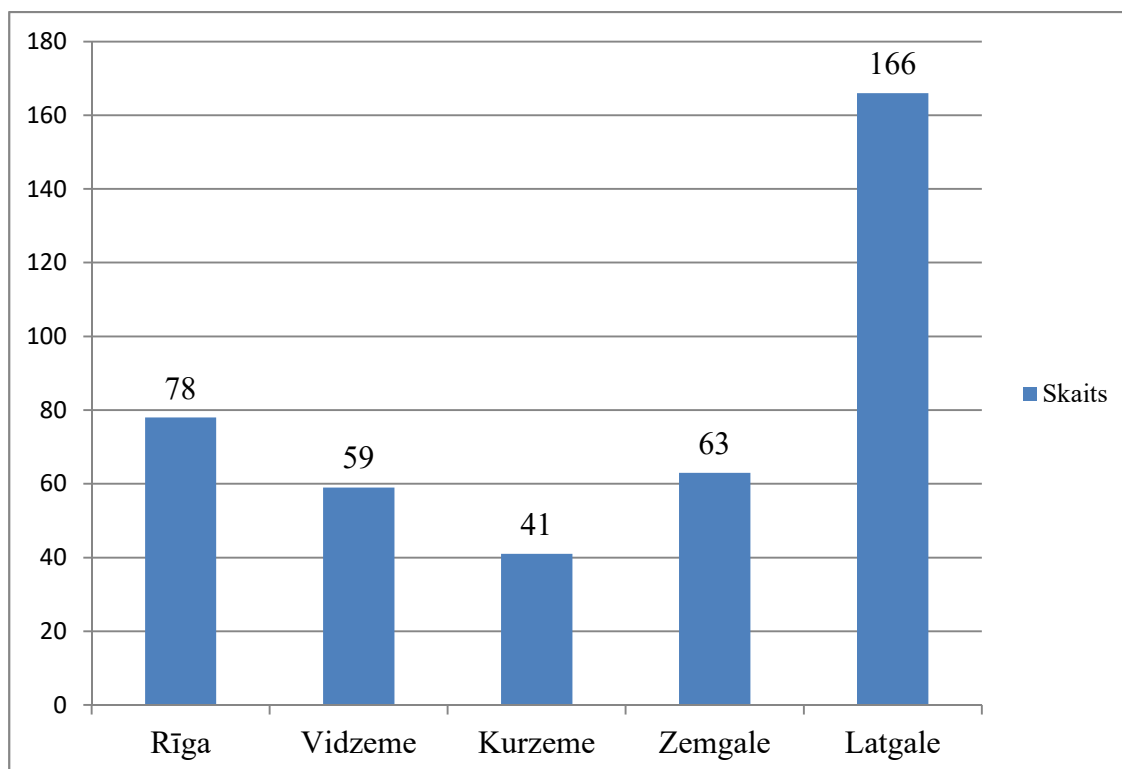
³⁸⁵ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 81. l., 5. lp.; LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 81. l., 79. lp.; LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 76. l., 1. lp.

Pielikums Nr. 4. 1928. g. 5.Cēsu kājnieku pulkā iesaukto karavīru skaits pēc to izglītības līmeņa³⁸⁶

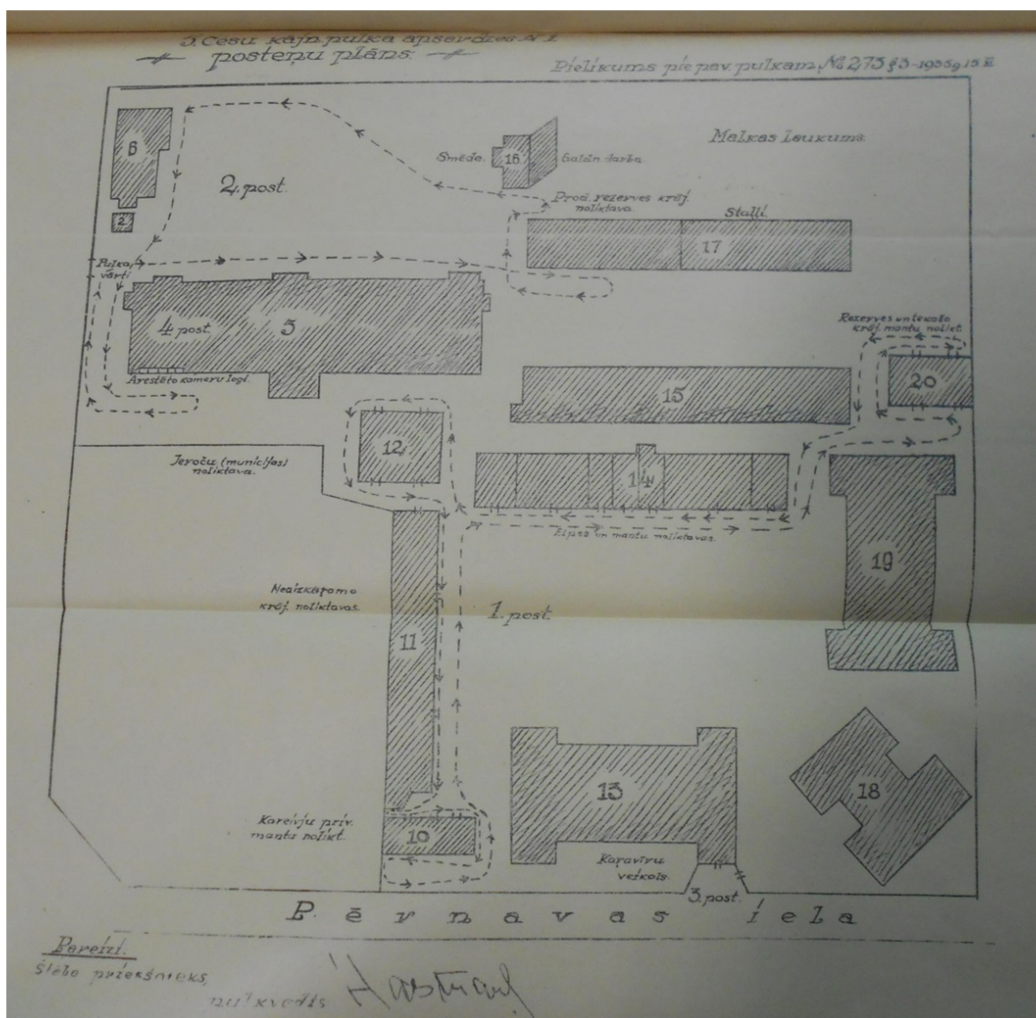
³⁸⁶ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 81. l., 5. lp.; LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 81. l., 79. lp.; LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 76. l., 1. lp.

Pielikums Nr. 5. 1928. g. 5.Cēsu kājnieku pulkā iesaukto karavīru skaits proporcionāli pa reģioniem³⁸⁷

³⁸⁷ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr. 81. l., 5. lp.; LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 81. l., 79.lp.; LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 76. l., 1. lp.

Pielikums Nr. 6. 5.Cēsu kājnieku pulka izvietojuma plāns³⁸⁸

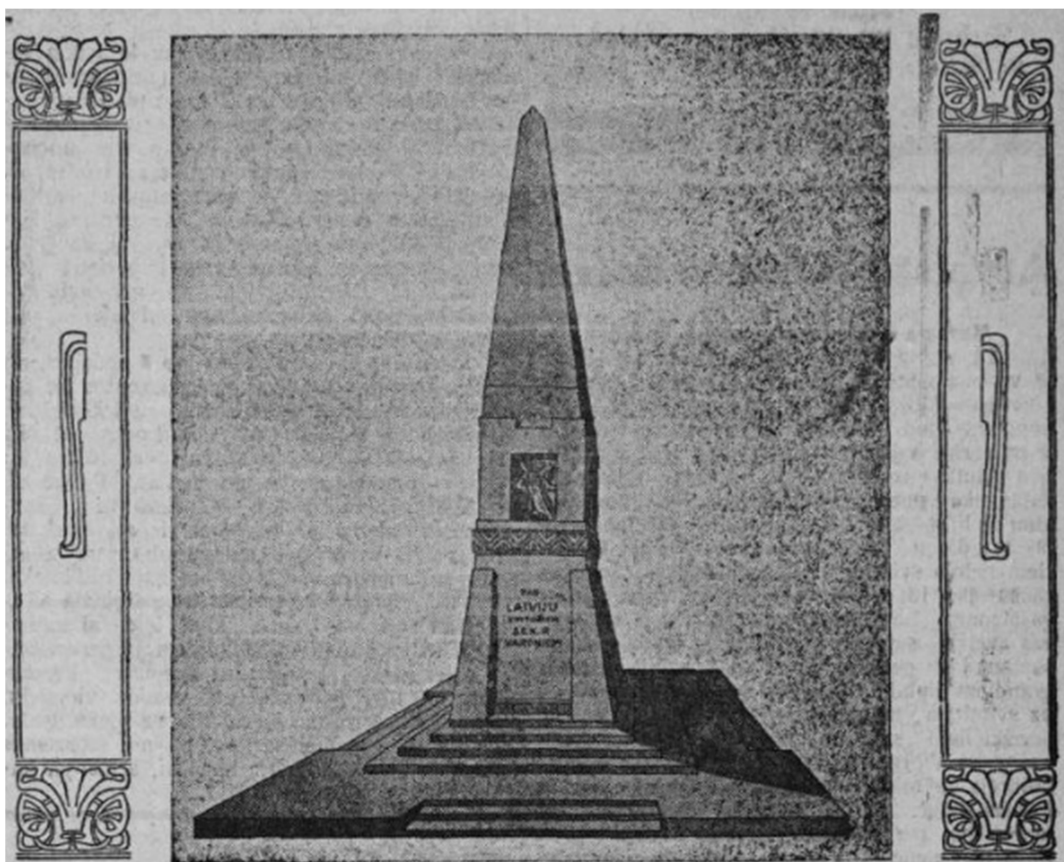

Ēku izvietojums:

- Ēka Nr. 5. – Kazarmas.
- Ēka Nr. 10. – Kar. privāto mantu noliktava.
- Ēka Nr. 11. – Pulka neaizskaramo krājumu noliktava.
- Ēka Nr. 12. – Ieroču un munīcijas noliktava.
- Ēka Nr. 13. – Instruktoru rotas telpas, Karavīru veikals.
- Ēka Nr. 14. – Elpes un mantu noliktavas.
- Ēka Nr. 16. – Smēde, galdnieka darbnīca Ēka Nr. 17 – Stallī, pārtikas produktu krājumu noliktava.
- Ēka Nr. 20. – Rezerves mantu noliktava

³⁸⁸ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 7. l., 36. lp.

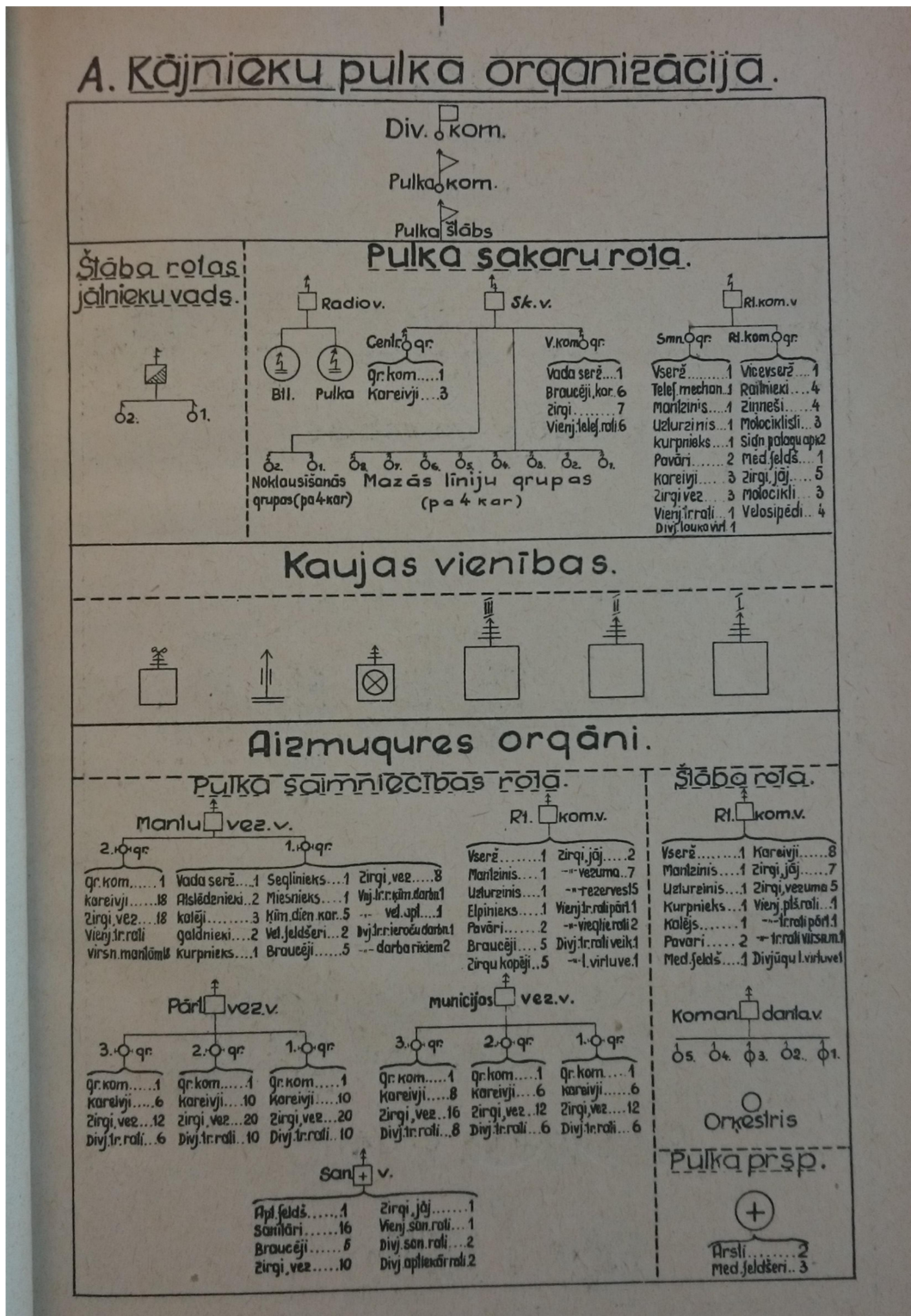
**Pielikums Nr. 7. 1925. g. atklātais pieminēklis kritašajiem 5.Cēsu
kājnieku pulka karavīriem Neatkarības karā³⁸⁹**

Piemineklis kritašiem Cēsu pulka varoņiem,
kuru atklāj rīt, pulka gad-svētkos. Pieminēklis bāvēts pēc pulka leitnanta M e i n-
p a p ojektā no be-ona un veikā laukakmena. Celšanas darbus vadījis tēlnieks
Miesnieks. Pieminēkļa priekšpusē uzraksts „Par Latviju kritašiem 5. Cēsu kājnieku
pulka varoņiem“ un kritašo varoņu vārdi. Pieminēklis celts ar pulka līdzekļiem un
izmaksājis 1600 ls.

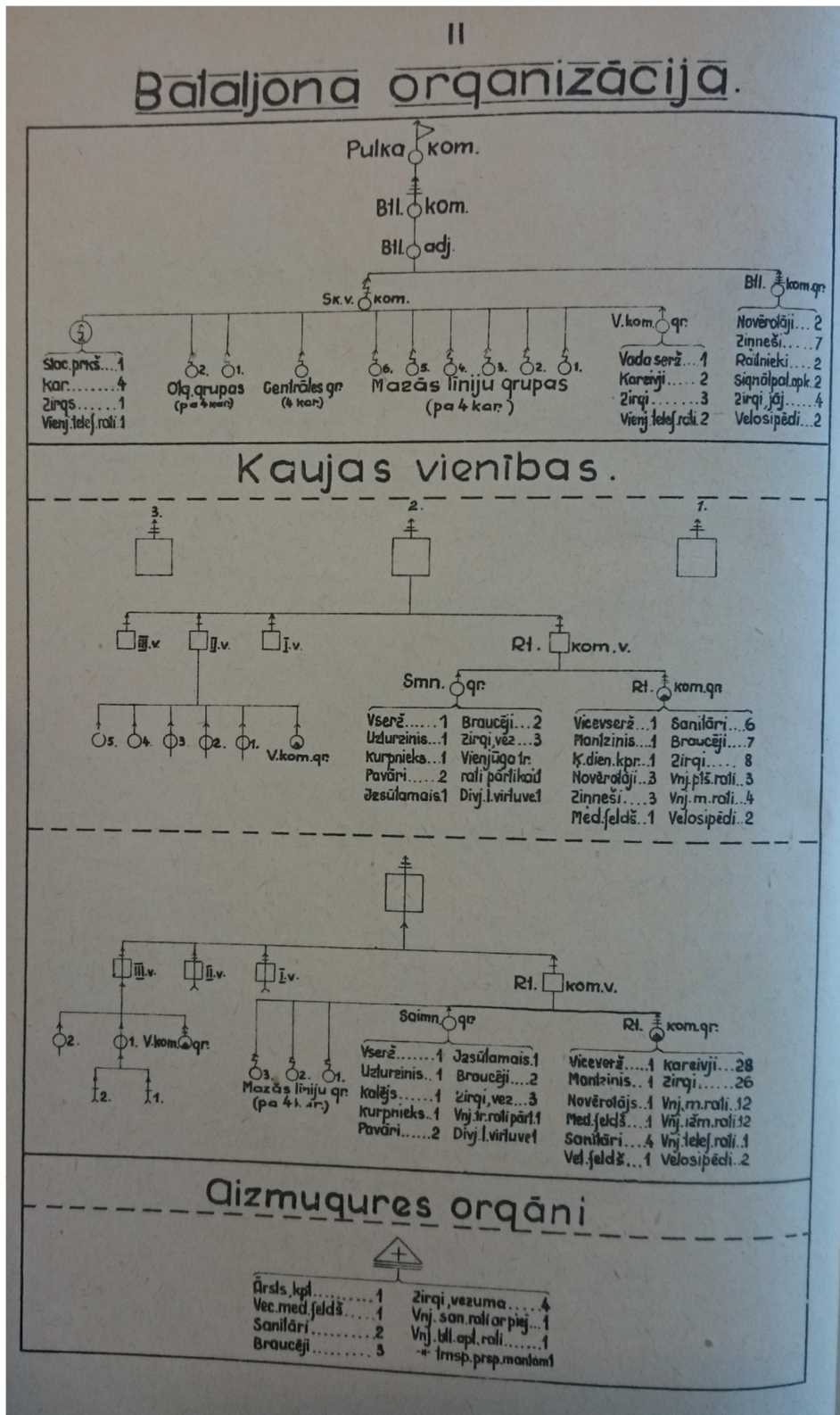
³⁸⁹ Latvijas Kareivis, Nr.66. (23.05.1925.).

Pielikums Nr. 8. Kājnieku pulka struktūra³⁹⁰

390 Armijas štāba apmācības daļa. Karaspēka daļu organizācija un dienesti taktiskām mācībām, manevriem un karaspēlēm. 29.lpp.

Pielikums Nr. 9. Kājnieku pulka bataljona struktūra³⁹¹

³⁹¹ Armijas štāba apmācības daļa. Karaspēka daļu organizācija un dienesti taktiskām mācībām, manevriem un karaspēlēm. 30. lpp.

Pielikums Nr. 10. Pulka štāba amatpersonas un to amatu apraksti

Amats	Amata apraksts
Pulka štāba priekšnieks	Tuvākā persona pulka komandierim kaujas vadības jautājumos. Štāba priekšnieks atbild par komandiera pastāvīgu informēšanu par pulka stāvokli un vispārējo situāciju, kā arī izsaka savus apsvērumus un slēdzienus. Štāba priekšnieka pienākumos ietilpst komandiera pavēļu īstenošana un to kontrole. ³⁹²
Pulka adjutants	Štāba priekšnieka tuvākais palīgs un reizē – viņa vietnieks. Adjutanta pienākumos ietilpst apvidus izlūkošanas plānošana, ziņojumu sastādīšana, jautājumu pārzināšana saistībā ar pulka sakaru šifriem, kā arī saņemt, nosūtīt un reģistrēt operatīvo saraksti. Adjutanta palīgs koordinē un apstrādā ziņas par ienaidnieka stāvokli, pulka karavīru morāli, kā arī izpilda dažādus citus izlūkošanas un pretizlūkošanas uzdevumus. ³⁹³ 5.Cēsu k. p. adjutanta palīgs reizē bija arī pulka orķestra vadītājs. ³⁹⁴
Sakaru priekšnieks	Atradās štāba priekšnieka pakļautībā. Tā uzdevumos sakaru priekšnieks strādāja ar visiem sakaru jautājumiem pulkā. Kā galvenais uzdevums bija nodrošināt nepārtrauktus sakarus, izmantojot jebkāda veida sakaru līdzekļus. Sakaru priekšnieka pakļautībā atradās Sakaru rota, kā arī abu bataljonu sakaru virsnieki. ³⁹⁵ Darba pārskata periodā sakaru problēmas 5.Cēsu k. p. netika fiksētas. ³⁹⁶
Pulka komandants	Atradās tiešā štāba priekšnieka pakļautībā. Komandanta pārziņā atradās Kara policijas dienests pulka izvietojuma rajonā. Savukārt Kara policijas dienesta izpildīšanai komandanta rīcībā atradās komandanta komanda. Komandanta pienākumos ietilpa pārziņāt un atbildēt par pulka orķestra apmācību, kā arī orķestra dienas kārtību. ³⁹⁷
Pulka kancelejas (darbvedības) pārzinis	Reizē mēdz būt arī vecākais rakstvedis, ir tiešā štāba priekšnieka pakļautībā. Organizē pulka kancelejas darbību. Kancelejā, jeb darbvedībā ³⁹⁸ , tika ievāktas un apstrādātas ziņas par karavīru un zirgu sastāvu, apkopotas pulka personāla lietas. ³⁹⁹
Pulka vecākais ārsts	Pārziņāja un veica veselības uzraudzību un apkopi, kā arī medicīnas līdzekļu piegādi. Vecākais ārsts atrodas tiešā pulka komandiera pakļautībā, bet reizē izpilda arī Sanitārās priekšniecības pavēles. ⁴⁰⁰
Saimniecības rotas komandieris	Pienākumos ietilpa pārziņāt savu rotu, kā arī visus pulka vezumniekus. Viņa pienākumos ietilpa uzraudzīt zirgu kopšanu, plānot un koordinēt kravu apsargāšanu, kā arī to iekraušanu un izkraušanu pēc pulka komandiera pavēlē plānotā daudzuma. Katra k. p. saimniecības rota sastāvēja no pārtikas vezumu vada, mantu vezuma vada, munīcijas vezumu vada, sanitārā vada. ⁴⁰¹

³⁹² Rozenšteins H., *Divīzijas un pulka štāba organizācija un darbība kara laikā*. 158. lpp.

³⁹³ Turpat, 158. – 159. lpp.

³⁹⁴ Latvijas Kareivis. Nr.153. (14.07.1934).

³⁹⁵ Rozenšteins H., *Divīzijas un pulka štāba organizācija un darbība kara laikā*. 159. lpp.

³⁹⁶ LNA LVVA, 1526. f., 1. apr., 1054. l., 1. - 79. lp.

³⁹⁷ Rozenšteins H., *Divīzijas un pulka štāba organizācija un darbība kara laikā*, 159. lpp.

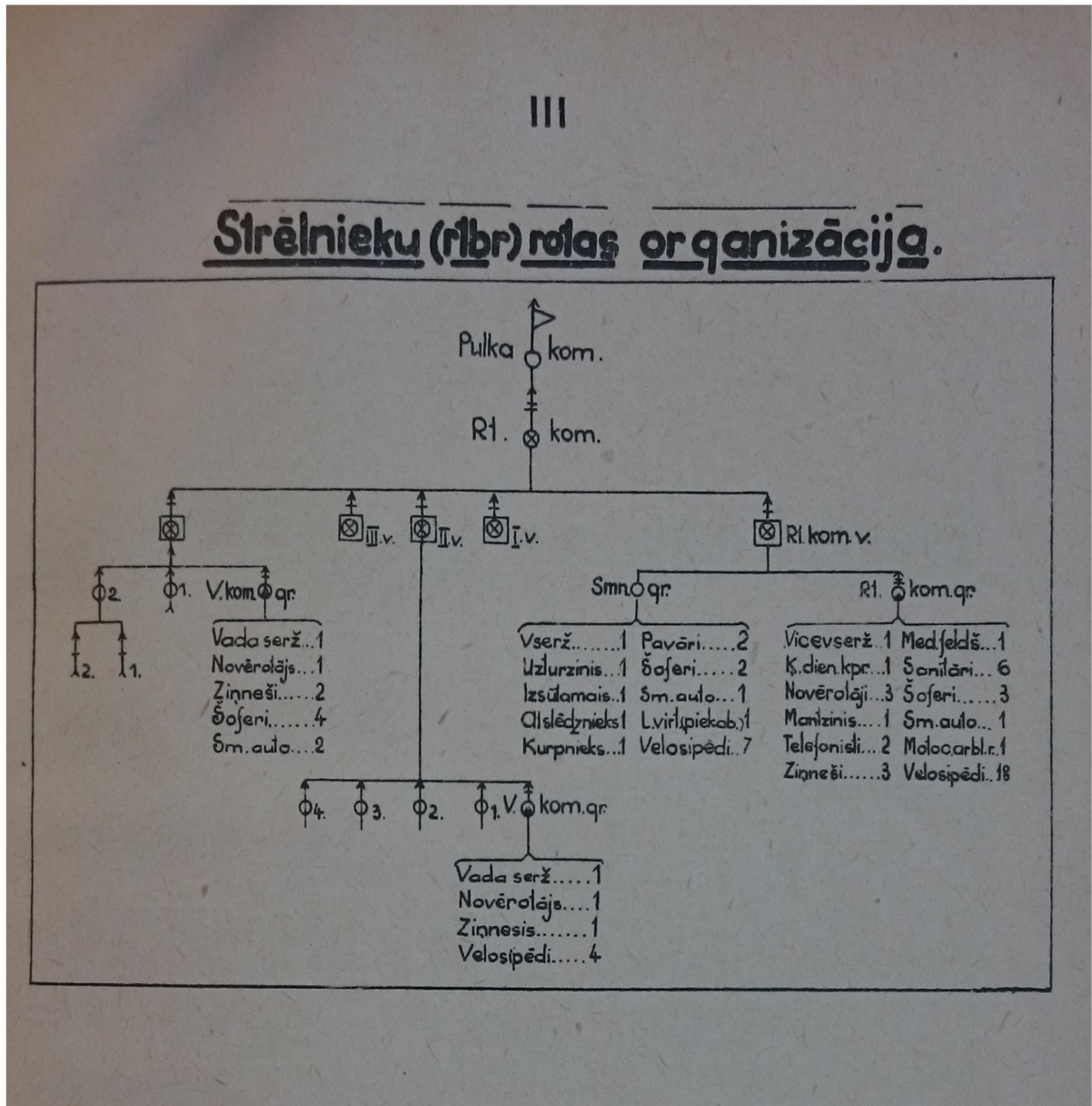
³⁹⁸ Literatūrā atšķiras vārdu lietojums. Mūsdienās ar to tiktu atzīmēta armijas vienības lietvedība.

³⁹⁹ Rozenšteins H., *Divīzijas un pulka štāba organizācija un darbība kara laikā*, 160. lpp.

⁴⁰⁰ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 6. l., 241. – 242. lp.;

⁴⁰¹ LNA LVVA, 1493. f., 1. apr., 6. l., 241. – 242. lp.; Rozenšteins H., *Kājnieku pulku aizmugures noorganizēšana kara laikā*. 6. - 8. lpp.

Pielikums Nr. 11. Kājnieku pulka rotas struktūra⁴⁰²

⁴⁰² Armijas štāba apmācības daļa. *Karaspēka daļu organizācija un dienesti taktiskām mācībām, manevriem un karaspēlēm.* 32. lpp.

Maģistra darbs „Rĩgas garnizona kãjnieku daļas 1921. – 1934. gadã: 5.Cẽsu kãjnieku pulks” izstrãdãts LU Vẽstures un filozofijas fakultãtẽ Vẽstures un arheoloģijas nodaļã.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pẽtĩjums veikts patstãvĩgi, izmantoti tikai tajã norãdĩtie informãcijas avoti un iesniegtã darba elektroniskã kopija atbilst izdrukai.

Autors: Pauls Maurers-Maurats / / 27.05.2019.

Rekomendẽju darbu aizstãvẽšanai:

Vadĩtãjs: Dr. hist., profesors Ēriks Jẽkabsons / / 27.05.2019.

Recenzents: doc. J. Ŷeruss

Darbs iesniegts Vẽstures un filozofijas fakultãtẽ 27.05.2019.

Studiju metodiķe:

Darbs aizstãvẽts bakalauru studiju programmas “Vẽsture” gala pãrbaudĩjumu komisijas sẽdẽ

____.____.2019. prot. Nr. _____, vẽrtẽjums _____

Komisijas sekretãrs: _____ / as.prof. A.Levãns/